เรื่อง วิญญาณ

ของ ศาสตราจารย์ สวามี สัตยานันทปุรี

ตำนานพระพุทธรูป ๓๒ ปาง

และ พระปางประจำวันเกิด

รวบรวมโดย เสถียร จิงโจ้ หาญคุณตุละ

พิมพ์เป็นบรรณาการ

นุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

นายปิ่น กิรพันธุ์

ณ เมรุวัดมกุฎกษัตริยาราม พระนคร

วันพุธ ที่ ๒๙ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๑๑

เรื่อง วิญญาณ

ของ ศาสตราจารย์ สวามี สัตยานันทปุรี

ตำนานพระพุทธรูป ๓๒ ปาง

และ พระปางประจำวันเกิด

รวบรวมโดย เสถียร จิงโจ้ หาญคุณตุละ

พิมพ์เป็นบรรณาการ

อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

นายปิ่น กิรพันธุ์

ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม พระนคร

วันพุธ ที่ ๒๙ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๑๑

นายบึ่น ถิรพันธุ์

ชาตะ ๒๗ กันยายน ๒๔๔๗

มตะ ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๑

๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๑ ถึง ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๑
ตั้งศพนายปิ่น ถิรพันธุ์ บำเพ็ญกุศล
ณ วัดมกุฎกษัตริยาราม

คำนำ

เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพคุณพ่อ ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม วันที่ ๒๙ พฤษภาคม ๒๕๑๑ นี้ คุณแม่ได้ปรารภกับข้าพเจ้าและน้อง ๆ ว่า ควรจะจัดพิมพ์หนังสือขึ้นสักเล่มหนึ่ง เพื่อเป็นอนุสรณ์และบรรณาการแก่ท่านที่เคารพนับถือ ญาติและมิตรสหาย ที่ได้กรุณาสละเวลามาในงานครั้งนี้ ได้ตกลงเห็นพ้องกันในที่สุดว่า หนังสือควรจะมีเนื้อหาสาระเหมาะแก่อุปนิสัยใจคอและความสนใจของคุณพ่อเป็นส่วนใหญ่ ทั้งให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อ่านทั่วไปตามสมควรด้วย คุณแม่ได้มอบหมายให้ข้าพเจ้าช่วยเป็นธุระจัดการในเรื่องนี้

ข้าพเจ้าได้นึกถึงเรื่อง ตำนานพระพุทธรูปปาง ซึ่งรวบรวมไว้โดย เสถียร จิงโจ้ หาญคุณตุละ พิมพ์แจกเป็นบรรณาการ ในงานฌาปนกิจศพ นางทองคำ คงสวัสดิ์ ณ เมรุวัดยานนาวา เมื่อวันที่ ๙ ตุลาคม ๒๔๙๘ เรื่องนี้คุณพ่อเคยอ่านแล้วชอบใจ อาจเป็นด้วยคุณพ่อมีความสนใจในเรื่องสกุลศิลปพระพุทธรูป การพิจารณาสกุลศิลปและการสะสมพระพุทธรูปปาง และพระพุทธรูปในประเทศไทยสกุลศิลปต่าง ๆ อยู่แล้วก็เป็นได้ นอกจากนี้ข้าพเจ้าเห็นว่า เรื่องตำนานพระพุทธรูปปางตามข้อความและภาพประกอบที่คุณ เสถียร จิงโจ้ หาญคุณตุละ ได้รวบรวมไว้นี้ ยังให้ประโยชน์แก่นักศึกษาและผู้สนใจในทางโบราณคดีส่วน

หนึ่งด้วย จึงขออนุญาตท่านผู้รวบรวมนำมาพิมพ์เป็นบรรณาการในงานนี้อีกครั้งหนึ่ง ด้วยความขอบพระคุณในกุศลจริยาเป็นอย่างยิ่ง

อนึ่ง คุณพ่อเมื่อยังมีชีวิตอยู่นั้น ตามความรู้สึกสังเกตของข้าพเจ้าที่ได้อยู่ใกล้ชิดท่านตลอดมา เห็นว่าท่านได้ถือหลักการดำเนินชีวิตอย่างมีเหตุผลตามแนวทางพุทธศาสนาอยู่เป็นอันมาก จึงใคร่จะพิมพ์อีกสักเรื่องหนึ่ง อันเป็นเรื่องที่มีแนวให้ผู้อ่านพึงพิจารณาด้วยเหตุผลให้ประจักษ์แก่ตน ก่อนลงความเห็นเชื่อถือในสิ่งนั้น ๆ หรือเรื่องนั้น ๆ ทั้งนี้เพื่อจะได้เป็นกุศลปัจจัยอำนวยสุขแก่คุณพ่อในสัมปรายิกภพ ข้าพเจ้าใช้เวลาเลือกหาเรื่องตามแนวดังกล่าวนี้อยู่หลายวัน ได้ตัดสินเห็นเหมาะสมในที่สุด คือ เรื่อง วิญญาณ ซึ่งเรียบเรียง โดย ท่านศาสตราจารย์สวามี สัตยานันทปุรี อดีตอาจารย์สอนวิชาภาษาตะวันออก ในคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย เมื่อประมาณ ๓๐ ปี ล่วงมาแล้ว ข้าพเจ้าขอน้อมคารวะต่อท่านผู้เรียบเรียง ขอนำเรื่องนี้มารวมพิมพ์เป็นบรรณาการในคราวนี้ด้วย

เรื่อง วิญญาณ ที่ท่านศาสตราจารย์ สวามี สัตยานันทปุรีเรียบเรียงขึ้นนี้ นอกจากมีใจความส่วนใหญ่สนับสนุนหลักธรรมทางพุทธ-ศาสนา ในข้อที่ว่า ทำดี ได้ดี ทำชั่ว ได้ชั่ว แล้ว ยังเป็นการอธิบายด้วยเหตุผลตามแนววิทยาศาสตร์อย่างละเอียดถี่ถ้วนเป็นลำดับมา ในเรื่องของ วิญญาณ ว่า อาจมีอยู่ได้หรือไม่เพียงใด หลังจากความตายแล้ว

วิญญาณยังคงมิดับสูญไปจริงหรือ ? มีทางที่จะนำวิญญาณมาให้ประจักษ์แก่ประสาทสัมผัสทั้ง ๕ ใด ๆ ได้หรือไม่ และ ฯลฯ ซึ่งข้าพเจ้าหวังว่าเรื่องนี้ ย่อมจะเกิดประโยชน์แก่ผู้อ่านและนักศึกษาผู้มีความสนใจในแนวคิดทางตรรกวิทยาบ้างไม่มากก็น้อย

ขออุทิศส่วนกุศลในการพิมพ์หนังสือทั้งสองเรื่องนี้ แด่ คุณพ่อปิ่น ถิรพันธุ์ ผู้ล่วงลับไปแล้ว และขอผลบุญกุศลที่คุณพ่อได้ร่วมกันบำเพ็ญมากับคุณแม่และลูกทุกคน รวมทั้งหลาน ๆ และญาติสนิท ตลอดเวลาที่คุณพ่อยังมีชีวิตอยู่ จงดลบันดาลให้คุณพ่อที่สุดรักบูชาและเคารพยิ่งประสบแต่ความสุขสงบในสัมปรายภพนั้น ๆ ด้วยเทอญ.

ประภา ถิรพันธุ์

๖ พฤษภาคม ๒๕๑๑

สารบาญ

ขอบพระคุณ

ตลอดระยะที่คุณปิ่น ถิรพันธุ์ สามีที่เคารพรักของดิฉัน มีอาการป่วยเรื้อรัง พักรักษาตัวอยู่ที่บ้านบ้าง เข้ารับการรักษาพยาบาลที่โรงพยาบาลตำรวจ บ้าง รวมเป็นเวลา ๑๙ เดือนเศษ ได้มีท่านที่เคารพนับถือ ญาติพี่น้องและมิตรสหาย มาเยี่ยมเยียนให้กำลังใจ แก่ คุณปิ่นและบุคคลในครอบครัวมิได้ขาด ครั้นได้ถึงแก่กรรมลง เมื่อ วันที่ ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๑ ท่านพระครูบริหารคุณวัตร แห่งวัดใหม่อมตรส บางขุนพรหม ซึ่งเป็นที่เคารพนับถือของครอบครัวดิฉันมานานปี และท่านได้มีความห่วงใยในอาการป่วยของคุณปิ่นอยู่ตลอดมา ก็ได้กรุณาให้คำปรึกษาแนะนำในการศพ ตลอดจนได้ช่วยรับภาระจัดพิธีการศพในชั้นต้นให้เป็นที่เรียบร้อยและร่วมบำเพ็ญกุศลให้อีก นอกจากนี้ ก็ยังมีท่านผู้ใหญ่ ญาติ มิตรสหาย และผู้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงานของลูก ๆ ได้ช่วยเหลือและร่วมบำเพ็ญกุศลด้วย ซึ่งทั้งนี้ได้ยังความรู้สึกซาบซึ้งอบอุ่นใจแก่ดิฉันและลูก ๆ ในยามทุกข์นี้เป็นที่สุด ดิฉันและลูกทุกคนขอถือโอกาสนี้ขอบพระคุณทุก ๆ ท่าน และขอรำลึกในกุศลจิตเมตตาของท่านไว้มิรู้ลืม

สังเวียน ถิรพันธุ์

คุณพ่อของลูก

คุณพ่อเป็นบุตรของคุณปู่ถึก และคุณย่าลูกอินทร์ เกิดเมื่อวันอังคาร แรม ๓ ค่ำ เดือน ๑๐ ปีมะโรง จุลศักราช ๑๒๖๖ เวลา ๘ ทุ่ม ตรงกับวันที่ ๒๗ กันยายน พุทธศักราช ๒๔๔๗ เวลา ๒:๐๐ นาฬิกา ที่ตำบลท่าโขลง อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี มีพี่น้องรวม ๑๐ คน หญิง ๔ ชาย ๖ คุณพ่อเป็นบุตรคนที่แปด พี่น้องของคุณพ่อที่ยังมีชีวิตอยู่ขณะนี้ มี ๕ คน

เมื่อปฐมวัย เรียนหนังสือที่โรงเรียนราษฎร์ (วัดหูช้าง) จังหวัดนนทบุรี สอบได้ชั้น ๔ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๑ ได้อุปสมบทที่วัดหูช้าง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๘ ระหว่างอุปสมบทได้ศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดสามพระยา ๑ ปี สำเร็จนักธรรมตรี แล้วศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติธรรมบาลี วัดเบญจมบพิตร อีก ๓ ปี สำเร็จชั้นเปรียญตรี ๓ ประโยค เทียบความรู้ภาษาไทยของกระทรวงธรรมการ สูงกว่าชั้นมัธยมปีที่ ๖ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๔

คุณพ่อเริ่มเข้ารับราชการเมื่อ ๑ สิงหาคม ๒๔๗๙ ในหน้าที่เสมียนมหาดไทยอำเภอบางรัก จากนั้นก็ได้ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมในวิชากฎหมายและการปกครองด้วยตนเอง จนสอบได้เป็นปลัดอำเภอ มาประจำอยู่ที่ อำเภอปทุมวัน เมื่อ ๑ ธันวาคม ๒๔๘๕ คุณพ่อรับราชการอยู่ที่อำเภอนี้นานปี ทั้ง ๆ ที่มีโอกาสหลายครั้งหลายคราที่จะได้รับการพิจารณา

แต่งตั้งโยกย้ายไปประจำอยู่ต่างจังหวัดในตำแหน่งที่สูงขึ้นในระยะสมัยที่ใช้ระบบการเลื่อนชั้นตำแหน่งข้าราชการ โดยวิธีการคัดเลือกตัวบุคคล แต่คุณพ่อก็ไม่ประสงค์ที่จะรับโอกาสงามนั้น เคยเล่าให้ฟังว่า เมื่อรู้ตัวว่าถูกระบุชื่อก็กลับขอเข้าชี้แจงเหตุผลต่อผู้บังคับบัญชาวอนขอระงับเสียด้วยซ้ำ คุณพ่อมีเหตุผลส่วนตัวในเรื่องนี้ว่าเป็นห่วงลูก ๆ ซึ่งในเวลานั้นก็ยังเยาว์อยู่มาก จะลำบากในการศึกษาเล่าเรียน เพราะเมื่อย้ายออกไปประจำในส่วนภูมิภาคแล้ว โอกาสที่จะได้กลับเข้ามาในส่วนกลางอีกก็ยาก และหลักฐานพื้นเพก็อยู่ในพระนครเสียแล้ว แต่ข้อสำคัญที่สุดซึ่งลูกเพิ่งจะได้ประจักษ์กันเมื่อค่อยเติบใหญ่ขึ้นก็คือ รู้สึกว่า คุณพ่อชอบที่จะได้อยู่ร่วมพร้อมหน้ากัน ระหว่าง พ่อ แม่ ลูก และคอยอบรมควบคุมเอาใจใส่ลูก ๆ โดยใกล้ชิดด้วย เมื่อวัยของคุณพ่อสูงขึ้น ก็ดูเหมือนว่าคุณพ่อจะไม่สนใจต่อการโยกย้ายเปลี่ยนแปลงเอาเสียเลยทีเดียว ทั้งนี้อาจเนื่องด้วย โดยเนื้อแท้แห่งอุปนิสัยใจคอ คุณพ่อเป็นคนชอบชีวิตธรรมดา ๆ ที่สงบเงียบชอบความสบายใจเป็นที่ตั้ง จึงเป็นอันว่า ในชีวิตการเป็นข้าราชการปกครองของคุณพ่อนั้นท่านไม่เคยออกไปประจำในต่างจังหวัดเลย การย้ายครั้งสุดท้ายก็คือจากอำเภอปทุมวันไปอำเภอยานนาวา ความเสียสละของคุณพ่อเพื่อลูกด้วยเหตุผลที่กล่าวแล้ว บังเกิดผลเป็นที่ปลาบปลื้มใจคุณพ่อยิ่งนัก เมื่อลูกหลายคนได้เรียนสำเร็จการศึกษาชั้นสูงสุดระดับมหาวิทยาลัยในประเทศ คุณพ่อเคยพูดให้ฟังเมื่อลูก ๆ โตกันแล้วว่า ไม่เคยนึกเสียใจเลยที่ชีวิตราชการของท่านไม่ก้าวหน้าไปเท่าที่ควร หากแต่

ความสำเร็จ ความเจริญก้าวหน้าและความเป็นคนดีของลูกทุกคนเท่านั้นที่ท่านพึงปรารถนา และจะภาคภูมิเป็นที่สุด ซึ่งคุณพ่อก็ได้สร้างอบรมลูกมาและได้กระทำหน้าที่ของบิดาที่พึงมีต่อบุตรอย่างเป็นที่ประเสริฐยิ่งสมดังใจของคุณพ่อแล้ว

คุณพ่อสมรสกับ คุณสังเวียน อัมพรวัฏ บุตรีคนที่ ๒ ของคุณตาปาน และคุณยายวงศ์ ที่บ้านตำบลบางขุนพรหม พระนคร ใน พ.ศ. ๒๔๗๖ มีบุตรธิดาด้วยกัน ๓ คน เป็นหญิง ๒ ชาย ๑ คือ

๑. นางสาว ประภา ถิรพันธุ์ อ.บ. (จุฬาฯ), พ.ม., รป.ม. (เกียรตินิยม) วิทยากรโท ประจำในกองวิชาการ กรมตำรวจ

๒. นางสาว ดวงจันทร์ ถิรพันธุ์ อ.บ. (จุฬาฯ), ค.บ. (จุฬาฯ) อาจารย์โท โรงเรียนสุวรรณารามวิทยาคม

นางสาวดวงจันทร์ ได้แต่งงานกับ คุณบุณยรักษ์ พิชยนันท์ วศ.บ. (บุตรคุณตาลและคุณบาง พิชยนันท์) ข้าราชการพลเรือนสามัญชั้นโท หัวหน้าหน่วยนโยบาย กองจัดโครงการ สำนักผังเมือง เกิดบุตรหญิง ๒ คน ชื่อ ด.ญ. กรรติกา (ขวัญ) และ ด.ญ. นิธิมา (โอ)

๓. ร.ต.ต. ดุษฎี ถิรพันธุ์ น.บ. (ธรรมศาสตร์) รองสารวัตรประจำกองกำกับการสืบสวนสอบสวนนครบาลพระนครใต้

ร.ต.ต. ดุษฎี ได้แต่งงานกับ คุณรัศมี เนตรวิจิตร อนุ. บช.บ. (ธรรมศาสตร์) ธิดาพันตรีหลวงจรูญพิทยายุทธ

คุณพ่อมีบุตรธิดากับ คุณสิริ อัมพรวัฏ อีก ๗ คน เป็นหญิง ๓ ชาย ๔ คือ

๑. นางสาวเมตตา ถิรพันธุ์
๒. นางสาวศรีศุกร์ ถิรพันธุ์
๓. นายหนุ่ม ถิรพันธุ์
๔. นายสมชาย ถิรพันธุ์
๕. ด.ช. พืชพงศ์ ถิรพันธุ์
๖. ด.ญ. นพวรรณ ถิรพันธุ์
๗. ด.ช. ทรงยศ ถิรพันธุ์

ลูกจำรำลึกได้ตลอดมาว่า เมื่อคุณพ่อยังมีชีวิตอยู่นั้น คุณพ่อชอบดำเนินชีวิตไปในทางที่ก่อให้เกิดความสงบสุข ความพอใจอย่างเรียบ ๆ ไม่ผาดโผน ในขณะเดียวกันก็มีการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือผู้ที่มีทุกข์ร้อนมาหาตามกำลังเท่าที่จะช่วยแบ่งเบาทุกข์เขาได้ ซึ่งข้อนี้ย่อมเป็นที่ประจักษ์แก่มิตรสหายและผู้ที่คุ้นเคยกับคุณพ่ออยู่แล้ว คุณพ่อสอนให้ลูกมีจิตเมตตา รู้จักการให้อภัย และรู้จักการให้ มิใช่แต่จะรู้จักการรับเอาแต่ฝ่ายเดียว และคุณลักษณะนิสัยเหล่านี้มีอยู่ในคุณพ่อมากที่สุด

ในด้านการอบรมลูก คุณพ่อนับว่าเป็นบิดาที่ประเสริฐยิ่งคนหนึ่ง คือคุณพ่อให้ความสนิทสนมใกล้ชิดเป็นกันเองกับลูกทั่วทุกคน ชี้แนวทางให้ลูกประพฤติปฏิบัติในทางที่ดี สอนให้รู้จักใช้เหตุผล คำนึงถึงเหตุผลก่อนลงความเห็นใด ๆ โดยที่คุณพ่อเป็นคนใจดี ใจกว้าง ไม่ชอบความ

ขลาด หวาดกลัวเกรงโดยไร้เหตุผล จึงมีอยู่เนือง ๆ ที่เมื่อเราพ่อลูกพูดคุยกัน ก็มักเกิดปัญหาที่โต้แย้งกันด้วยเหตุผล ซึ่งต่างก็หาเหตุผลมาแก้กันไป แล้วคุณพ่อก็ไม่เคยเลยสักครั้งที่จะตัดสินเสียเองว่าคุณพ่อ หรือลูกที่เป็นฝ่ายถูกผิดอย่างใด การอบรมบ่มนิสัยลูกนั้น ในบางเรื่องบางที ลูกที่ยังเยาว์วัยอยู่ก็เห็นว่าคุณพ่อออกจะใช้ระเบียบเข้มงวดอยู่สักหน่อย แต่โดยใจจริงแล้วลูกทุกคนก็เข้าใจและซาบซึ้งว่าคุณพ่อทำเช่นนั้น พร่ำเตือนเช่นนั้น ด้วยความรัก ความห่วงใยที่จะเห็นลูกเติบใหญ่ขึ้นมาถึงพร้อมด้วยความเจริญมากที่สุด คุณพ่อชอบความเป็นระเบียบในหน้าที่ ความตรงต่อเวลา และความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวรักใคร่อาทรเสียสละต่อกันในครอบครัว ซึ่งในเรื่องนี้คุณพ่อได้ฝึกและอบรมลูกไว้ ทั้งเคยบอกกับลูกว่าพ่อชื่นใจมากที่เห็นลูกมีนิสัยประพฤติที่พ่อไม่ผิดหวังเลย

ความรักใคร่อาทรของคุณพ่อที่มีต่อลูก ๆ นั้น ประจักษ์ใจลูกอยู่เสมอนับแต่จำความได้จนถึงแม้ในวาระสุดท้ายที่คุณพ่อได้จากไป คุณพ่อสนใจและให้กำลังใจแก่ลูกแทบจะทุกเรื่องทุกกรณีไป และที่ลูกมีความชื่นใจยิ่งนัก ใคร่ได้บันทึกไว้ด้วย ก็คือ เรื่องที่คุณพ่อให้กำลังใจแก่ลูกอยู่เสมอมาในการศึกษาเล่าเรียนของลูกทุกคน คราใดที่คุณพ่อผ่านมาเห็นลูกคนไหนดูหนังสือเรียนหรือทำงานหนังสืออยู่ สังเกตว่านานนักแล้วหรือเกินเวลาสมควรนักแล้ว คุณพ่อก็จะเตือนให้พักผ่อนเสียก่อน บางทีก็ถามว่า หิวไหมลูก ไม่เมื่อยไม่เหนื่อยไปหรือลูก เดี๋ยวจะเสียสุขภาพนะมีเนือง ๆ ที่คุณพ่อนึกสงสารว่าลูกคงจะเหนื่อยและเพลียอยู่บ้าง จึงเป็น

ธุระช่วยให้จัดของรับประทานเบา ๆ หรือเครื่องดื่มบำรุงมาวางไว้ให้ใกล้ ๆ ซึ่งลูกรู้สึกซึ้งใจในความรักปรานีของคุณพ่อเป็นที่สุด ระลึกอยู่มิวาย และก็ในเมื่อทั้งคุณพ่อและคุณแม่ต่างคอยสนใจปฏิบัติให้ความสุขแก่ลูกเช่นนี้ ก็นับว่าเป็นบุญที่สุดของลูกแล้วที่เกิดมาชาตินี้ได้รับความรักใคร่ของพ่อแม่เป็นเอนกอนันต์ อีกเรื่องหนึ่งที่อยากบันทึกเกี่ยวกับคุณพ่อไว้ คือ การที่คุณพ่อชอบเห็นลูก ๆ อยู่พร้อมหน้าตากันในบ้านยามที่ทุกคนว่างจากภาระกิจการงาน คุณพ่อมักจะถามถึงคนนี้ คนนั้น ว่าไปไหน อยู่ไหน ถามก็ไม่ประสงค์จะใช้สอยอะไรนัก แต่คงอยากรู้เท่านั้นเอง ข้อนี้ลูกทุกคนก็พยายามที่จะทำให้คุณพ่อพอใจด้วยการอยู่ให้เห็นใกล้ ๆ คอยปรนนิบัติรับใช้ตามควร ใครจะไปกิจธุระนอกบ้านก็บอกให้ทราบไว้และตรงกลับมาโดยเฉพาะตอนเย็นนั้น ก็พยายามที่จะให้ทันได้ร่วมรับประทานข้าวกับคุณพ่อ เพราะคุณพ่อชินเสียแล้วที่จะต้องทานมื้อเย็นพร้อมลูก เมื่อยังไม่พร้อมกันก็รอตามควรแก่เวลา การที่คุณพ่ออยากได้ความชื่นใจจากลูกในสิ่งเล็ก ๆ น้อย ๆ เหล่านี้แหละ ลูกรู้สึกว่า เท่ากับได้รับการฝึกสอนอบรมของคุณพ่อโดยทางอ้อมที่จะให้ลูกเป็นคนใช้ชีวิตที่มีระเบียบ และไม่ทำอะไรตามอำเภอใจนัก

คุณพ่อเป็นคนใจบุญสุนทร์ทาน ความมีจิตเมตตาเผื่อแผ่ของคุณพ่อนั้น ลูกเห็นอยู่เสมอ ชอบการบุญการกุศล ไม่เคยปฏิเสธการบริจาคการกุศลใด ๆ ได้ทำไปตามกำลังสามารถ นอกจากจะชอบทำบุญตามประเพณีสำคัญทางพุทธศาสนาแล้ว คุณพ่อยังสร้างกุศลตักบาตรพระ

ภิกษุ ๙ รูป ทุกวันอังคาร เป็นกิจส่วนตัวของคุณพ่อเองด้วย แม้ในระยะสุดท้ายที่สุขภาพไม่ดีมากแล้วและไม่สามารถบำเพ็ญกิจได้เอง ก็อธิษฐานบุญแล้วให้ลูกช่วยตักบาตรแทน คุณพ่อเคยรับอุปถัมภ์พระภิกษุสงฆ์ที่ศึกษาพระธรรมในพระนคร มาแล้วหลายรูป และใน พ.ศ. ๒๕๐๑ ก็ได้รับอุปถัมภ์พระภิกษุสงฆ์จากจังหวัดสุราษฎร์ธานีรูปหนึ่ง ที่เดินทางเข้ามาศึกษาพระธรรมในพระนคร โดยเป็นธุระจัดให้ได้เข้าจำพรรษาอยู่ที่วัดใหม่อมตรส ซึ่งเป็นวัดใกล้บ้านที่อยู่ พร้อมทั้งอำนวยความสะดวกในการพักจำพรรษาให้ โดยการซ่อมแซมกุฏิอาศัย สร้างห้องน้ำ และถานให้เฉพาะเป็นส่วนสัด และรับเป็นโยมอุปฐากตลอดมาเป็นเวลา ๑๐ ปีกว่า จนเมื่อภิกษุรูปนั้นได้ลาสิกขาบท กุศลครั้งนี้เป็นที่ปีติของคุณพ่อมากอนึ่ง โดยที่บ้านอยู่ใกล้วัด และคุณพ่อก็เป็นที่ชอบพอคุ้นเคยกับพระภิกษุสงฆ์เจ้าอาวาสอยู่เป็นอันมาก เมื่อได้รับการขอร้องให้ช่วยเหลือกิจการของทางวัดเรื่องใดก็ตาม คุณพ่อก็เต็มใจร่วมมือด้วยจนเป็นที่สำเร็จเรียบร้อย คุณพ่อสวดมนต์ภาวนาต่อหน้าพระพุทธรูปที่บูชาทุกวัน ถ้าสบายๆ ดี เห็นสวดมนต์ทั้งเช้าและเย็น คือก่อนใส่บาตร และก่อนเข้านอน คุณพ่อยึดมั่นในพระรัตนตรัยเสมอมา แม้ในวาระสุดท้ายที่โรงพยาบาลตำรวจ ตอนเช้ามืดของวันที่คุณพ่อจะจากลูกไปนั้น คุณพ่อก็ยังมีสติรู้ตัวดี ได้บอกให้ลูก (ประภา) ช่วยจุดธูปบูชาพระให้ด้วย จากนั้นคุณพ่อก็ค่อยๆ หลับและหมดลมไป

ในด้านหน้าที่พึงปฏิบัติต่อครอบครัวในส่วนรวม คุณพ่อได้ให้ความรักใคร่ ยกย่อง ภรรยา บุตร ธิดา และหลาน เป็นอันดี ทุกคนรู้หน้าที่ของตน จึงไม่เป็นปัญหายุ่งยากในครอบครัว

ในชีวิตของคุณพ่อ เท่าที่ลูกจำได้จนถึงวาระสุดท้ายของคุณพ่อนั้น คุณพ่อไม่เคยล้มป่วยหนักเลย นอกจากใน พ.ศ. ๒๕๐๐ ซึ่งได้รับอุบัติเหตุรถยนต์ชนกับรถประจำทางที่หินกอง สระบุรี ตอนขากลับจากโคราชเข้ากรุงเทพฯ คราวนั้นคุณพ่อไปกับท่านพระครูบริหารคุณวัตร และมิตรสหายที่คุ้นเคยอีกหลายคน จะไปด้วยกิจธุระอันใด คุณพ่อเคยเล่าให้ฟังเหมือนกัน แต่จำไม่ได้แน่ อุบัติเหตุครั้งนั้นได้รับบาดเจ็บ ต้องพักรักษาที่โรงพยาบาลสระบุรี ๑ คืน รุ่งขึ้นได้รับโทรเลขแจ้งข่าว จึงได้ไปรับมาเข้ารักษาพยาบาลที่โรงพยาบาลกลางอยู่นานถึงสองสัปดาห์

คุณพ่อเริ่มป่วยกระเสาะกระแสะในปี ๒๕๐๙ เมื่อวันที่ ๕ กรกฎาคม ยังจำได้ เช้าวันนั้นคุณพ่อตื่นเช้ากว่าทุกวันสักหน่อย เพราะจะให้ทันอวยพรวันเกิดลูกคนโต ก่อนที่ลูกจะไปตักบาตรที่หน้าบ้าน (วันคล้ายวันเกิดของลูกทุกคน คุณพ่อจะปฏิบัติเช่นนี้เสมอมา) พอลูกตักบาตรเสร็จแล้ว เข้ามาในบ้าน เห็นคุณพ่อมีอาการไม่สู้สบาย คล้ายเป็นลม ก็ไม่นึกอะไรมากนัก ได้ให้ยาหอมแก้ลมรับประทานตามเคย แต่ปรากฏว่า ตกสาย คุณพ่อมีอาการเวียนศีรษะมาก อ่อนเพลีย ไม่อยากขยับเขยื้อน ได้ให้ พ.ต.ท. นายแพทย์ กรณ์กิจ มุทิรางกูร ตรวจรักษา คุณหมอสันนิษฐานโรคหัวใจ และความดันเลือดสูง ให้ยา

รับประทาน อาการก็ทุเลาลงหลายวัน จนตกดึกของวันที่ ๑๔ กรกฎาคม คุณพ่อมีอาการไม่สบายมาก อึดอัด หายใจไม่ออก เหงื่อท่วมตัว เผอิญคืนนั้นก็มีฝนตกอย่างแรง จึงได้รอถึงตอนเช้า พาไปที่โรงพยาบาลตำรวจ ได้รับความกรุณาจากนายแพทย์ผู้อำนวยการ และนายแพทย์เวร ให้ความสะดวกเป็นอย่างดีในการรับเข้ารักษาพยาบาล คราวนี้ จากการตรวจโดยละเอียด ปรากฏว่าคุณพ่อเป็นโรคหัวใจอย่างแรง และตรวจพบก้อนเนื้อมะเร็งที่ขั้วปอดข้างขวาระยะแรกเริ่มอีกด้วย คุณพ่อป่วยด้วยโรคร้ายถึง ๒ โรค การรักษาโรคมะเร็งโดยการผ่าตัดระยะนั้นก็ยังไม่อาจทำได้ เพราะอุปสรรคด้วยโรคหัวใจซึ่งต้องรักษาให้ทุเลามากเสียก่อน กว่าอาการป่วยโรคหัวใจจะทุเลา ความเติบโตของก้อนมะเร็งก็มากขึ้นทุกที ผลที่สุดถึงจะผ่าตัด ก็ไม่พ้นอันตราย คุณพ่อไม่ทราบแน่ชัดว่าคุณพ่อเป็นมะเร็งด้วย เพราะลูกไม่ได้บอกตรง ๆ และอาการของโรคก็ยังไม่กำเริบมากคุณพ่อก็ไม่สงสัยอะไร คุณพ่ออยู่ด้วยกำลังใจ และการปรนนิบัติเอาใจของคุณแม่น้าสิริ และลูกหลานทุกคนเรื่อยมา จนล่วงมาอีกปีหนึ่ง ในเดือนพฤษภาคม ๒๕๑๐ คุณพ่อก็ยังจัดงานแต่งงานให้ลูกดุษฎีได้ และต้อนรับแขกเหรื่อเองอยู่ตลอดงาน คุณพ่อเข้าโรงพยาบาลอีกครั้งหนึ่งเมื่อวันที่ ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๑๐ เป็นเวลา ๓ สัปดาห์ ตอนนี้อาการของมะเร็งอยู่ในระยะอันตรายแล้ว ปอดทึบทั้งสองข้าง คุณพ่อมีอาการผ่ายผอมลงทุกที เบื่ออาหาร อยากให้ลูกทุกคนอยู่ใกล้ตลอดเวลา ลูกช่วยจัดการให้คุณพ่อได้บำเพ็ญบุญกุศลตามประสงค์ และที่ลูกริเริ่มทำให้อีกก็มี ด้วย

เห็นว่าวาระสุดท้ายของคุณพ่อใกล้เข้ามาแล้ว ตอนหลัง ๆ คุณพ่อมีอาการทรมานของโรค ลูกนี้แสนจะสงสารเป็นที่สุด แต่ก็ช่วยอะไรมากไม่ได้ คุณพ่อนอนไม่ได้เลย อาการแน่นหน้าอกมีอยู่ตลอดเวลา บอกอยากได้เตียงพยาบาลเพื่อจะได้นั่งนอนเอน ๆ ได้บ้าง ลูกก็เตรียมจะไปซื้อให้ในวันรุ่งขึ้นอยู่แล้ว แต่ไม่ทันจะได้ไป คุณพ่อมีอาการเพียบมาก ต้องอุ้มนำส่งโรงพยาบาลเป็นการด่วนในเช้าวันอาทิตย์ที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๑ นายแพทย์ให้ออกซิเยนช่วยอยู่ตลอดเวลา จนหมดลมหายใจไปอย่างสงบเมื่อเช้าวันอังคารที่ ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๑ เวลา ๙:๔๙ น. มีคุณน้าวาด น้าสิริ และลูกหลานที่รักใคร่เฝ้าดูอยู่จนวาระสุดท้าย นับรวมอายุของคุณพ่อได้ ๖๓ ปี ๔ เดือน ๑๐ วัน

หากคุณพ่อมิต้องเผชิญกับโรคร้าย ลูกคาดว่าคุณพ่อคงจะมีชีวิตอยู่กับลูกไปอีกนานแสนนาน แต่บรรดาญาติผู้ใหญ่ได้ช่วยปลอบใจว่าคุณพ่อมีกำหนดอายุไว้เพียงนั้น โดยอ้างคติเชื่อถือว่า คุณพ่อหมดลมหายใจไปในวันที่ตรงกับวันตัวเกิด คือวันอังคาร เท่ากับหมดอายุพอดี ลูกหวังเป็นอย่างยิ่งว่าดวงวิญญาณของคุณพ่อคงจะได้ไปสุคติ เพราะคุณพ่อตั้งสติมั่นนึกถึงพระพุทธคุณอยู่ตลอดเวลา อีกทั้งเมื่อวันจันทร์ที่ ๕ กุมภาพันธ์ ที่ห้องพักตึกรุจิรวงศ์ โรงพยาบาลตำรวจ ก่อนที่คุณพ่อจะจากลูกไปในวันรุ่งขึ้นนั้นเอง คุณพ่อก็ยังมีโอกาสได้ทำบุญครั้งสุดท้ายโดยได้ถวายสังฆทานพระภิกษุสงฆ์ ๑ รูป ตอนเพล ทั้ง ๆ ที่ตอนเช้าคุณพ่ออาการหนักมาก พูดแทบไม่ได้ยินเสียง และเหนื่อยหอบ แต่

คุณพ่อก็ยังมีสติ ความจำ และกำลังใจสมบูรณ์ สามารถกล่าวคำถวายสังฆทานเองได้ถูกต้องครบถ้วน เสียงก็ชัดใสมาก และยังนั่งรอจนพระฉันเสร็จแล้ว จึงนอนพักด้วยอาการสงบ เหตุการณ์ตอนนี้ประทับใจลูกและญาติมิตรที่เฝ้าพยาบาลอยู่ในขณะนั้นมาก ต่างก็ปลื้มปีติอนุโมทนาในกุศลราศีที่คุณพ่อได้บำเพ็ญไว้ และได้ตั้งจิตอธิษฐานว่าถ้าคุณพ่อจะถึงวาระที่ต้องจากพวกเราไปจริง ๆ แล้ว ก็ขอให้ดวงวิญญาณของคุณพ่อจากไปด้วยความสงบสุข ปราศจากความกังวลห่วงใยใด ๆ และให้ได้ไปสถิตอยู่ในภพภูมิอันสุขสบายตามควร

คุณพ่อที่เคารพรักยิ่งของลูก แม้ต่อนี้ไปลูกจะไม่มีคุณพ่ออยู่ใกล้อีกแล้ว แต่ลูกก็ยังรู้สึกเสมือนว่าคุณพ่ออยู่กับลูกตลอดไป ด้วยว่าความสุข ความเจริญ ความดีงามต่าง ๆ ที่คุณพ่อสรรค์ปั้นแต่งให้เกิดแก่ตัวลูกนั้นเองจะเป็นวิเศษสมบัติที่แทนตัวคุณพ่อ ลูกขอให้คำมั่นว่าจะรักใคร่ต่อกันเป็นอันดี และคงจะยิ่งกว่าสมัยที่คุณพ่อยังอยู่กับลูก สำหรับลูกที่ยังเยาว์วัยต้องศึกษาเล่าเรียนอยู่ ก็จะตั้งใจเล่าเรียนให้ดีที่สุด เพื่อจะได้มีอาชีพที่ก้าวหน้าต่อไป ลูกที่เติบใหญ่กว่าก็จะช่วยอบรมคุ้มครองน้อง ทำหน้าที่แทนคุณพ่อให้มากที่สุดแม้จะไม่สมบูรณ์เท่าก็ตาม คุณพ่อที่รักบูชาของลูก หากชาติหน้ามีจริง และเราจะต้องอยู่ในสังสารวัฏต่อไปแล้ว ลูกขออธิษฐานให้ได้เกิดเป็นลูกของคุณพ่ออีก ให้ได้มีโอกาสปรนนิบัติรับใช้แทนพระคุณ อย่าได้พลัดพรากจากกันในเวลาอันยังไม่สมควรเลย

ลูกทุกคนของคุณพ่อ

เรื่องวิญญาณ

ศาสตราจารย์สวามี สัตยานันทปุรี

เรียบเรียง

เรื่องวิญญาณ

ศาสตราจารย์สวามี สัตยานันทปุรี

เรียบเรียง

บทที่ ๑

อารัมภกถา

ชีวิตเรา คือ ประวัติการเผชิญหน้ากับเหตุการณ์ต่าง ๆ. ตั้งแต่สมัยแรกที่เราเกิดมาถึงวาระสุดท้าย เราจะต้องเผชิญหน้ากับสิ่งแวดล้อมและทั้งสิ่งที่แทรกเข้ามาเสมอ ๆ. เหตุการณ์เหล่านั้นมีความร้ายแรงเพียงไรก็ตาม เราก็ยังสามารถหาหนทางเอาชีวิตรอดพ้นหรือหลบหลีกความร้ายแรงนั้น ๆ จนได้. แต่ว่า เมื่อเราเผชิญหน้ากับเหตุการณ์อันสำคัญยิ่ง คือ มฤตยู เรารู้สึกทันทีว่า เราหมดหนทางหมดปัญญาที่จะหลบหลีกหรือพ้นจากกำมือแห่งมฤตยูได้. บุคคลทรงไว้ซึ่งอำนาจสูงสุดเพียงไรก็ตาม เมื่อถึงเวลาพบปะกับมฤตยู อำนาจนั้นจะต้องดับสูญหายไปเหมือนไอน้ำ. มหาสมณะย่อมมอบญาณศักดิ์ให้แก่มฤตยู. มหาราชย่อมพลีอิสรศักดิ์ต่อมหาอำนาจแห่งมฤตยู. บุคคลมองเห็นอำนาจมหาวินาศแห่งมฤตยูอันหาทางหลบหลีกเสียมิได้เช่นนี้ จึงสะท้อนถอนใจด้วยความสังเวชสลดจิต แล้วนึกคิดว่า "ชีวิตคือฟองน้ำหรือ? ชีวิตเป็นเพียงแต่เงา ซึ่งอีกมิช้ามินาน

จะต้องดับไปอย่างสนิทในความมืดอันมิรู้จักสิ้นสุดหรือ? ความหวังอันใหญ่หลวง, ความใฝ่ฝันถึงอุดมคติอันรุ่งโรจน์ เป็นแต่เพียงความคิดเห็นที่ไม่ปรากฏเป็นรูปดังการลากเส้นบนผิวน้ำหรือ ? กิจการที่เราได้เริ่มต้นแล้วแต่ยังไม่สำเร็จลง, โครงการที่เราได้นึกภาพไว้ แต่ยังไม่ได้วางรูปวางร่างเหล่านี้จะสุดสิ้นไปกับมฤตยูหรือ? ความรักอันดูดดื่ม, มิตรภาพอันสนิทสนม, จิตสัมพันธ์อันแน่นแฟ้น จะมีอายุกาลเพียงแค่มฤตยูหรือ ?."

เมื่อกระแสความคิดของบุคคลเวียนไปเวียนมาภายในขอบเขตแห่งความหมดอาลัยเช่นนี้ ศาสนาก็เข้ามาชี้ให้เห็นที่พึ่งอันสว่างไสว คืออมตธรรม และกล่าวคำขวัญว่า ชีวิตไม่รู้จักอวสาน, ไม่รู้จักดับ. สิ่งที่ได้อวสานหรือดับไป, สิ่งที่ได้ตกเป็นเหยื่อแห่งมฤตยู สิ่งนั้นคือกาย. ส่วนวิญญาณของเขายังดำรงอยู่ดั่งเดิม จะเข้ามาครองกายรูปอีกที และดำเนินไปตามทางที่เขาดำเนินมาแล้ว จนกว่าจะถึงอมตธรรมที่ไม่รู้จักเกิด ไม่รู้จักดับ

แม้ศาสนาจะได้ให้คำขวัญอันเปี่ยมไปด้วยความหวังเช่นนี้จริง แต่บางครั้งบางคราว เหตุการณ์หรือวิชาการแวดล้อมชักจูงใจเราในทางที่ผิดแผกออกไปจากศาสนา แล้วละทิ้งเราไว้ในท่ามกลางความหมดอาลัยอีกที. ใจของเราจึงเวียนไปเวียนมาอยู่ในข้อสงสัยดั่งแล้วตามเคย. กระนั้นก็ดีเราจะตัดความสงสัยเหล่านั้น ด้วยเชื่ออย่างมั่นใจว่า 'ไม่มีวิญญาณหรือสิ่งไรหลังจากความตาย' ก็หาได้ไม่. เราพยายามเสมอที่จะแสวงหาเหตุผลอันไม่มีหลักศาสนาเจือปนอยู่ เพื่อจะลงมติอย่างเด็ดขาดในข้อที่ว่า หลังจากความตายมีวิญญาณหรือไม่.

ฉะนั้น วัตถุประสงค์แห่งการเขียนเรื่องนี้จึงมีอยู่ว่า จะค้นคว้าหาความจริงในเรื่องวิญญาณก่อนความเกิด แล้วจะย้อนกลับไปหาเรื่องวิญญาณหลังจากความตาย. ถ้าเราสามารถพิสูจน์ได้ว่ามีวิญญาณก่อนแต่กำเนิดของกายเราแล้วไซร้ ก็เป็นอันว่า วิญญาณนั้นไม่ถือเอาความเกิดดับแห่งกายเป็นสำคัญ กายปัจจุบันจึงนับว่าเป็นที่พักอาศัยชั่วคราวเท่านั้น ดั่งเรือนที่อยู่ของบุคคล. เมื่อเรือนเก่าพังทะลายลง บุคคลไปสร้างหรืออาศัยที่อยู่ใหม่ฉันใด วิญญาณก็เป็นฉันนั้น เมื่อการปัจจุบันดับไปแล้วจะพักอาศัยกายใหม่ โดยผ่านประตูคือความเกิดอีกครั้งหนึ่ง ฉะนั้น ในการพิจารณาถึงวิญญาณตามแนวเหตุผล ความเกิดและความตายจึงไม่นับว่าเป็นคนละปัญหาประการไรเลย. ถ้ามีวิญญาณก่อนกำเนิดกายแล้วไซร้ ความเกิดก็คือเปรียบเสมือนประตูเข้าในเรือนใหม่คือกายปัจจุบัน และความตายคือประตูออกเท่านั้นเอง.

การที่เรายึดเอาความมีอยู่แห่งวิญญาณก่อนกำเนิดกายเป็นข้อพิสูจน์นั้น ก็เพราะเหตุว่า สิ่งที่กำหนดให้เป็นปทัสถานแห่งการพิจารณาคือความเป็นอยู่ความเป็นไปปัจจุบันของเรา. การพิจารณามีทางดำเนินอยู่ ๒ ทาง คือ อาศัยเหตุไปหาผล หรืออาศัยผลไปหาเหตุ ปัญหาจึงมีอยู่ว่า ความเป็นอยู่ความเป็นไปปัจจุบันของบุคคล นับเป็นเหตุหรือผลอย่างไรแน่. เมื่อตริตรองดูอย่างรอบคอบแล้ว ก็ปรากฏว่ากายของเราคือผลแห่งกาล อาการและการอบรมจิตใจก็เป็นเช่นเดียวกัน คือผลแห่งการศึกษา, การสมาคม, เหตุการณ์แวดล้อมเป็นต้น. จึงเป็นอันว่า ความเป็นอยู่ ความเป็นไปปัจจุบันของบุคคลจัดเป็นผลชนิดหนึ่ง ผลนั้นมีเหตุ

ที่มาเป็นอย่างไรบ้าง บ่งถึงความมีอยู่แห่งวิญญาณก่อนกำเนิดผลหรือไม่ นี่คือข้อที่เราจะพิจารณาต่อไป.

แต่ในที่นี้ ขอกล่าวเสียก่อนว่า เมื่อเราอาศัยแนวเหตุผลเป็นทางดำเนินการพิจารณาเช่นนี้แล้ว ถ้าหากเหตุผลนั้นจะนำเราไปสู่สถานที่อันตาเรามองไม่เห็นชัด เราไม่ควรจะถอยหลังหรือหนีด้วยความกลัว. ตามธรรมดา แม้นว่าเราชอบอ้างอวดเหตุผลเสมอ ๆ ก็จริง แต่เมื่อเหตุผลนำเราเผชิญหน้ากับความจริงอย่างที่ตามองไม่เห็น เราก็กลัวแนวเหตุผลทันที แล้วบัญญัติลักษณะแห่งความจริงตามใจนึกชอบ. ถ้าเป็นเช่นนั้นแล้วไซร้ เราก็ไม่สามารถก้าวหน้าไปสู่เขตแดนแห่งความจริงที่แท้ได้. ถ้าเราไว้วางใจในตา ไม่ไว้ใจในเหตุผล ความจริงจะห่างเหินไปทุกที เพราะไม่มีสิ่งไรล่อลวงเรามากยิ่งไปกว่าตา สิ่งที่ห่างออกไปจากความจริง ตาทำให้เรามองเห็นเป็นจริง, สิ่งที่ไม่เป็นสาระ ตาเป็นเหตุให้เราสำคัญไปว่าเป็นสาระ เพราะฉะนั้น ก่อนที่ไม่จะเริ่มต้นพิจารณาต่อไป ขอให้เราแน่ใจอย่างเด็ดขาดว่า เราจะยึดถือเอาวิจารณญาณแต่อย่างเดียวเป็นเครื่องกำจัดความมืดที่ตามองไม่เห็น เพราะว่า ณ ที่ใดตามองไม่เห็น วิจารณญาณย่อมสอดส่องไปถึงในที่นั้น และในการพิจารณาถึงเรื่องวิญญาณ เราก็จะต้องเผชิญหน้ากับความมืดทั้ง ๒ ด้าน ด้านหนึ่งคือก่อนกำเนิดกายและอีกด้านหนึ่ง คือหลังจากความตาย ทั้ง ๒ ด้านไม่เป็นวิสัยแห่งจักษุทั้งไม่เป็นวิสัยแห่งปัญญาสามัญ แต่อาจเป็นวิสัยแห่งเหตุผลหรือวิจารณญาณได้ หากความรู้สึกทางวิจารณญาณขัดกันกับความรู้สึกทางตาหรือ

ปัญญาสามัญแล้วไซร้ ขอให้เรายึดถือเอาความรู้สึกทางวิจารณญาณเป็นมาตรฐานแห่งความจริง.

อนึ่ง สมัยนี้เรามักได้ยินว่า วิทยาศาสตร์ไม่รับรองความมีอยู่แห่งวิญญาณ ทั้งก่อนความเกิดและหลังความตาย ดังนั้นนักวิทยาศาสตร์ชั้นเทียม (Pseudoscientist) ถึงจะไม่ได้จับตำราวิทยาศาสตร์แม้แต่เล่มเดียว จึงชอบคัดค้านวิญญาณโดยอ้างชื่อวิทยาศาสตร์ แต่โดยไม่แสดงเหตุผลทางวิทยาศาสตร์แม้แต่น้อย แล้วกลับรู้สึกภาคภูมิใจเป็นอย่างยิ่ง.

ฉะนั้น วัตถุประสงค์อีกข้อหนึ่งแห่งการเขียนเรื่องนี้ จึงมีอยู่ว่าจะพยายามแสดงความเห็นทางวิทยาศาสตร์ว่า ตามหลักวิทยาศาสตร์วิญญาณอาจมีอยู่ได้หรือไม่ และว่าตราบเท่าทุกวันนี้ วิทยาศาสตร์ได้ค้นคว้าหาความจริงในเรื่องวิญญาณมาแล้วเป็นอย่างไรแน่.

หากการเขียนเรื่องนี้ สามารถกำจัดความสงสัยในเรื่องวิญญาณได้แม้แต่น้อย ผู้แต่งจะรู้สึกว่า มวลน้ำพักน้ำแรงอันเป็นเหตุให้รวบรวมแนวเหตุผลต่าง ๆ มาเป็นสาธกให้เห็นความจริงนั้น ได้บรรลุถึงผลสัมฤทธิ์แล้วอย่างไพบูลย์ โดยประการทั้งปวง.

บทที่ ๒

เกิด กับ ตาย นับว่าเป็นเหตุการณ์ที่สำคัญที่สุดในระหว่างความเป็นไปและความเป็นอยู่ของสัตว์โลก แม้เหตุการณ์ทั้ง ๒ นั้นจะมีความมืดมนเคลือบไว้ ไม่ให้เรามองเห็นความเป็นมาแต่ก่อนเกิด และความเป็นไปหลังจากตายแล้วก็จริงอยู่ กระนั้นก็ดี ถ้าจะพิจารณาดูตามหลักแห่งจิตวิทยา 'ตาย' ดลบันดาลสัตวโลกมากยิ่งกว่าเกิด. ตั้งแต่สมัยกระโน้นตายเป็นปัญหาที่น่าสนใจ น่ารู้มากยิ่งไปกว่าปัญหาในเรื่อง 'เกิด.' แม้สัตว์ดิรัจฉานที่ไม่มีภาษา ไม่มีการแสดงอารมณ์ดังเช่นมนุษย์ เมื่อเห็นสัตว์อีกตัวหนึ่งนอนตายอยู่ มันก็ยังเข้าไปดมแสดงอาการสลด, อาการพิศวงเป็นอเนกประการ. ทั้งนี้ย่อมแสดงให้เห็นชัดทีเดียวว่า แม้ในใจของสัตว์ถึงแม้จะขาดความสมบูรณ์ก็จริงอยู่ แต่ก็ยังเกิดมีปัญหาขึ้นว่า "ตายแล้วไปไหน ?" ส่วนมนุษย์ก็เช่นเดียวกัน 'เกิด' ย่อมให้กำเนิดแก่อารมณ์อย่างเดียว คือความยินดีเท่านั้น แต่ทว่า 'ตาย' นอกจากจะให้กำเนิดแก่อารมณ์ คือความเศร้าโศกโทมนัสแล้ว ยังเป็นเหตุให้เกิดอักษรศาสตร์อันเยี่ยม, ศิลปะชั้นสูง, ปรัชญาอันล้ำเลิศ 'ตาย' ทรงไว้ซึ่งศาสนาประเพณีมากกว่า 'เกิด' เรานึกถึงชีวิตเมื่อเห็นคนตายมากกว่าเมื่อเห็นคนเกิด. มวลเหตุการณ์เหล่านี้ ย่อมเป็นพยานชี้ให้เห็นว่า ชีวิตเราคือทางเดินกำแพงอันหนาทึบ ๒ กำแพง กำแพงหนึ่ง ได้แก่ความเกิดที่เราทิ้งไว้ข้างหลังเรา และอีกกำแพงหนึ่งคือความตาย ที่เรากำลังจะเดินเข้าไปหาแต่ว่าก่อนที่เราจะเดินไปถึงที่หมายนั้น เราใคร่จะมองผ่านกำแพงนั้นไป

มากกว่าที่จะหันหลังมองผ่านกำแพง คือความเกิดที่ได้ทิ้งไว้เบื้องหลัง. เมื่อกระแสเหตุการณ์ต่างๆ ชี้ให้เห็นว่า สัตว์ชีพพยายามอยู่เสมอที่จะกำจัดความมืด อันกำบังเขตแดนเบื้องหน้ามฤตยูไว้เช่นนี้ ปัญหาจึงเกิดมีขึ้นในใจผู้กระหายรู้ว่า เมื่อเขตแดนเบื้องหลังความเกิดกับเขตแดนเบื้องหน้ามฤตยู ทั้ง ๒ เขตแดนตั้งอยู่เลยไปจากสายตาแห่งปัญญาสามัญแน่แล้ว ก็ไฉนเล่า เราจึงสนใจในเรื่องหลังจากความตายมากกว่าเรื่องก่อนกำเนิดกาย ? ไฉนเล่า ความตายจึงดลใจเรามากกว่าเกิด ? ไฉนเล่า ความตายจึงกระทบกระเทือนชีวิตมากกว่า 'เกิด' ?

เนื่องจากปัญหาข้อนี้ เกี่ยวกับจิตใจของเราโดยตรง จึงสมควรที่จะได้รับการพิจารณาตามหลักแห่งจิตวิทยา. ข้อที่ว่าเรายินดีในความเกิด ยินร้ายในความตายนั้น ย่อมบ่งถึงลักษณะแห่งความยินดียินร้ายอยู่ในตัวอย่างไรจึงจะเรียกว่า "ยินดี" และอย่างไรจึงจะเรียกว่า "ยินร้าย." ถ้าได้ตริตรองดูอย่างละเอียดละออ พอที่จะเห็นได้ว่า ความยินดีย่อมเกิดขึ้นจากความรู้สึกอันมีขึ้น เพราะสิ่งหรือเหตุการณ์ภายนอก ซึ่งตรงกับความรู้สึกอันมีอยู่ในใจแต่เดิม. แต่ทว่าถ้าความรู้สึกใหม่เกิดขึ้นขัดกันกับความรู้สึกเก่าแล้วไซร้ ก็ย่อมเป็นเหตุให้เกิดความยินร้ายขึ้นทันที. ตัวอย่างเช่น เมื่อบิดาเห็นบุตรสอบไล่ได้ ก็รู้สึกยินดี หากบุตรสอบตก ก็รู้สึกยินร้าย. ถ้าเราวิภาคความรู้สึกของบิดาให้แยกออกเป็นสายๆ ลักษณะแห่งความยินดียินร้ายจะปรากฏชัดขึ้นเป็นแน่ กล่าวคือ บิดามีความรู้สึกเดิมในใจอยู่ประการหนึ่ง คืออยากเห็นบุตรสอบไล่ได้ ความรู้สึกนั้นบางครั้ง

ก็มีอยู่ในจิตสำนึก (conscious mind) และบางคราวก็มีอยู่ในจิตกึ่งสำนึก (sub-conscious mind) แต่อย่างไรก็ดี ความรู้สึกนั้นมีอยู่ในใจโดยมิรู้จักขาดสาย. เมื่อเหตุการณ์ภายนอก คือผลแห่งการสอบไล่ปรากฏขึ้น ก็แสดงว่าบุตรสอบไล่ได้ผลเช่นนี้ จึงนับว่าตรงกับความรู้สึกเดิมของบิดา ความรู้สึกใหม่ที่เกิดขึ้นเพราะผลเช่นนี้นั้น เราก็ตั้งชื่อให้ใหม่ว่า 'ความยินดี.' หากผลแห่งการสอบไล่ปรากฏว่าบุตรสอบตก ก็เป็นอันว่าขัดกันกับความรู้สึกเดิมของบิดา ฉะนั้น ความรู้สึกใหม่ที่เกิดขึ้นนั้น ต้องมีลักษณะผิดแผกออกไปจาก 'ความยินดี.' เราจึงตั้งศัพท์ใหม่ขึ้นอีกคำหนึ่งว่า 'ความยินร้าย.' ความเสียใจก็ดี หรือความเศร้าสลดใจก็ดี ก็มีเค้าเช่นเดียวกันกับความยินร้าย คือต่างไปในคุณภาพหรือความลึกซึ้ง ความแรงกล้าเป็นต้น หาได้ต่างไปในหลักมูลกรณีไม่ ฉะนั้น เราจึงยุติลงได้ทีเดียวว่า ถ้าเหตุการณ์เป็นไปตามนัยเช่นเดียวกันกับความรู้สึกเดิมในใจ ก็เกิดความยินดี ถ้าเป็นไปตามนัยขัดกันกับความรู้สึกเดิม ก็เกิดความยินร้าย.

บัดนี้, เราจะยกเอาหลักดั่งว่านี้มาพิจารณาดูว่าเพราะเหตุไร เราจึงมีความยินดีในความเกิดและยินร้ายในความตาย.

ความเกิดบ่งถึงการเข้ามาแห่งชีวิต บิดายินดีในความเกิดของบุตร เพราะบุตรที่เพิ่งเกิดมานั้น มีชีวิตอยู่ในกาย หากกายของบุตรนั้นขาดชีวิตเสียแล้วไซร้ บิดาก็ไม่ยินดีแม้แต่น้อย ตรงกันข้าม จะกลับรู้สึกยินร้ายขึ้นทันที ทั้งนี้ย่อมชวนให้เราเข้าใจว่า การที่เรายินดีในความเกิด ก็เพราะว่าเหตุการณ์ภายนอก คือความเกิดหรือการประจักษ์แห่งกายอันประกอบด้วยชีวิตนั้น ตรงกันกับความรู้สึกเดิมแห่งใจของเราประการหนึ่ง

ส่วนความตายบ่งถึงความดับแห่งชีวิต แม้เรายังมองเห็นกายอยู่ก็จริง แต่เนื่องจากกายนั้นขาดชีวิตเสียแล้ว เราจึงรู้สึกยินร้ายในเหตุการณ์ คือความตายหรือความดับแห่งชีวิต

ดังนั้น เราจึงสามารถสรุปความลงได้ว่า การมีอยู่แห่งชีวิต เป็นเหตุการณ์ที่ตรงกับความรู้สึกเดิมแห่งใจ ส่วนการไม่มีอยู่หรือความดับแห่งชีวิต ขัดกันกับความรู้สึกนั้น

ความรู้สึกของสัตว์ชีพทั้งหลาย ไม่ว่ามนุษย์หรือดิรัจฉานย่อมยึดถือเอาชีวิตเป็นอารมณ์ โดยมีนัยว่าชีวิตเป็นสิ่งที่เที่ยงแท้ ไม่รู้จักขาดสายไม่รู้จักอวสาน สิ่งใดเข้ามาในกระแสความรู้สึกเช่นว่านี้ เรายินดีในสิ่งนั้นและสิ่งใดแผกห่างออกไป เรายินร้ายในสิ่งนั้น ในที่นี้ เกิดมีการต่อสู้ขึ้นระหว่างใจกึ่งสำนึกกับใจสำนึก กล่าวคือ ใจสำนึกเห็นอยู่อย่างชัดว่า คนที่ตายไปนั้น ย่อมขาดชีวิต แต่โดยเหตุที่ใจกึ่งสำนึกยึดมั่นอยู่ในความเที่ยงแท้แห่งชีวิต จึงเป็นอันไม่ลงรอยกันกับความนึกเห็นแห่งใจสำนึก ความตายจึงมีอานุภาพแพร่ลงไปถึงใจกึ่งสำนึก กระตุ้นเตือนให้เราปฏิเสธใจสำนึกที่เห็นว่า คนตายย่อมขาดชีวิตหรือดับสูญ โดยไม่มีการกลับมาหาเราอีก เพราะเหตุนี้เองเราจึงสนใจในเรื่องความตายมากกว่าความเกิด ผลก็คือ เมื่อเรายอมรับว่า คนตายย่อมขาดชีวิตผิดจากคนเป็น เราจึงตั้งลักษณะอีกประการหนึ่งให้แก่บุคคลว่า สัตว์หรือคนก็ดี ย่อมมีส่วนอีกส่วนหนึ่งที่ไม่รู้จักตาย ภาษาทั้งหลายต่างมีคำบัญญัติสำหรับส่วนนั้นต่าง ๆ กัน แต่คำที่เราใช้กันอยู่ในภาษาไทย คือ "วิญญาณ"

วิญญาณมีลักษณะอย่างไรก็ตามที แต่ลักษณะที่มีมาแต่กำเนิดแห่งความรู้สึกในเรื่องวิญญาณนั้น ได้แก่ข้อที่ว่า วิญญาณไม่มีความตาย หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า แม้คนจะได้ตายไปแล้วก็ตาม แต่วิญญาณของเขายังคงอยู่ดั่งเดิม หาได้ตายไม่ ร่างกายเป็นเพียงเรือนอาศัยชั่วคราว หรือเสื้อนอกที่ห่อหุ้มวิญญาณนั้นไว้เท่านั้น ตราบใดที่วิญญาณนั้นยังสิงสถิตอยู่ในกาย ตราบนั้น กายก็เป็นกายมีชีวิต ครั้นกายปราศจากวิญญาณแล้ว กายก็ขาดชีวิตไปทันที แล้วเราสมมติเรียกบุคคลนั้นว่า "คนตาย" ฉะนั้น ตามแนวแห่งวิญญาณ ชีวิตคือลักษณะแห่งกายขณะเมื่อวิญญาณยังสิงสถิตอยู่ในเรือนร่าง

แม้มนุษย์เราจะได้ประดิษฐานวิญญาณขึ้น เพื่อเป็นเครื่องกลบเกลื่อน หรือทับถมทำลายอำนาจการดับแห่งมฤตยูเสียได้บ้างก็จริง แต่หาสามารถตัดสงสัยเสียทั้งหมดได้ไม่ เรายังใคร่จะสงสัยอยู่เสมอว่า หลังจากความตาย มีวิญญาณยังคงสถิตอยู่โดยมิได้ดับสูญสิ้นไปจริงหรือ ? ในบทต่อ ๆ ไป จะพยายามเฉลยปัญหาข้อนี้ เพื่อเป็นที่พอใจแก่ผู้นับถือเหตุผลเป็นแนวทางดำเนินชีวิตยิ่งกว่าความเชื่อถือ

บทที่ ๓

สำหรับผู้ที่เชื่อถือในหลักศาสนา เรื่องวิญญาณ ไม่เป็นเหตุก่อให้เกิดความสงสัยขึ้นแม้แต่ประการไร เพราะว่าศาสนาสอนให้ยึดเหนี่ยวหรือมุ่งหวังประโยชน์ในโลกหน้าเป็นสาระสำคัญ ฉะนั้น ถ้าไม่มีวิญญาณอันจะผ่านแดนมฤตยูไปเสวยผลในโลกหน้าแล้วไซร้ ศาสนาก็จะต้องเสื่อมหลักสำคัญไปทันที ศาสนาทุก ๆ ศาสนาฝ่ายอารยชนก็ดี หรือฝ่ายอนารยชนก็ดี จึงต้องถือเอาวิญญาณเป็นแม่บทอันสำคัญยิ่ง

ที่จริง, ในการยึดถือเอาวิญญาณเป็นแม่บท หรือรับรองความมีอยู่แห่งวิญญาณหลังจากความตายนั้น ศาสนาย่อมมีเหตุผลอยู่ในตัว แต่ทว่าผู้ที่เคร่งครัดในศาสนา แทนที่จะหาความเข้าใจในเรื่องวิญญาณตามแนวเหตุผลนั้น ๆ มักเชื่อถือในวิญญาณตามเชิงถือสืบ ๆ กันไปเท่านั้นเอง ผลก็คือ เหตุผลที่จะกำจัดความมืดมนอันเคลือบคลุมเรื่องวิญญาณไว้นั้นจึงค่อย ๆ มัวหมองไป ถึงกับเราเกือบจะไม่สามารถที่จะแสวงหาเหตุผลนั้น ๆ มาใช้เป็นประโยชน์ได้

จะเป็นอย่างไรก็ตามที, ก่อนที่เราจะนำเหตุผลตามหลักวิชามาพิสูจน์เรื่องวิญญาณ เราควรจะดำเนินการพิจารณาตามแนวเหตุผลที่ง่ายที่สุด และทั้งเป็นวิสัยแห่งปัญญาสามัญเสียก่อน

ได้กล่าวมาแล้ว ในการพิสูจน์ความมีอยู่แห่งวิญญาณหลังจากความตายนั้น เราควรจะเริ่มต้นด้วยการพิสูจน์ว่า ก่อนกาลกำเนิดกาย

มีวิญญาณหรือไม่ ถ้าเราจะวางรูปข้อพิสูจน์ให้เป็นรูปภาษาง่ายๆ และธรรมดาที่สุด เราคงวางประโยคใหม่ได้ว่าวิญญาณที่เกิดขึ้นพร้อมกับความบังเกิดกายนั้น จัดเป็นวิญญาณดวงเก่าหรือใหม่แน่ ถ้าจะนับว่าเป็นดวงเก่า ก็แปลว่าวิญญาณดวงนั้นมีอยู่แล้วแต่ก่อนกาลกำเนิดกายเพราะกายที่ได้เกิดขึ้นเป็นกายใหม่ ฉะนั้น ถ้าสิ่งที่เข้ามาสิงอยู่ในกายใหม่ นับว่าเป็นของเก่าแล้วไซร้ ก็จำเป็นที่จะต้องมีอายุกาลก่อนแต่กาลกำเนิดกายโดยแน่แท้ ตัวอย่างเช่น ร่างกายของเราเก่ากว่าเสื้อที่เราตัดมาใหม่ ฉันใดก็เป็นฉันนั้น

อนึ่ง, ถ้าจะนับว่าเป็นดวงใหม่ ก็เป็นอันว่าวิญญาณกับกายมีขณะการเกิดพร้อมๆ กัน จึงยุติลงได้ทีเดียวว่า ก่อนกาลกำเนิดกายย่อมไม่มีวิญญาณประการใดประการหนึ่งเลย

เมื่อเป็นเช่นนี้ ก็เป็นธรรมดาอยู่เองที่การพิจารณาถึงเรื่องวิญญาณจึงต้องเพ่งเล็งไปถึงอรรถเพียงข้อเดียวเป็นบทใหญ่ กล่าวคือ วิญญาณที่เข้ามาสิงอยู่ในกาย เป็นดวงเก่าหรือใหม่ ส่วนปัญหาข้อนี้เล่า ก็พาดพิงไปถึงปัญหาอีกข้อหนึ่งเป็นปทัสถาน คือ อะไรถือว่าเป็นของเก่า และอะไรถือว่าเป็นของใหม่ เมื่อเราได้หาความเข้าใจในหลักความเก่าและความใหม่แล้วอย่างชัดเจน เราก็ยึดถือเอาหลักนั้นมาเป็นมาตรฐาน เพื่อพิสูจน์ให้เห็นว่าวิญญาณเป็นของเก่าหรือใหม่แน่

คำว่า 'เก่า' หรือ 'ใหม่' ไม่มีความหมายอย่างอื่น นอกจากเป็นคำเทียบเวลาเท่านั้นเอง แต่ว่าการเทียบเคียงทุกอย่าง ย่อมอาศัยหลัก

อย่างใดอย่างหนึ่งเป็นมาตรฐานตายตัว มาตรฐานแห่งการเทียบเคียง 'เก่า' กับ 'ใหม่' นั้น ได้แก่เวลาปัจจุบัน คือเวลาที่กำลังเทียบอยู่ สิ่งใดมีเวลากำเนิดใกล้เวลาปัจจุบันเพียงใด สิ่งนั้นเป็นของใหม่เพียงนั้น และสิ่งใดมีเวลากำเนิดห่างออกไปจากเวลาปัจจุบันเพียงใด สิ่งนั้นเป็นของเก่าเพียงนั้น เช่นเก้าอี้ ๒ ตัว ตัวหนึ่งเราเรียกว่า 'เก่า' และอีกตัวหนึ่งเราเรียกว่าใหม่ ทั้งนี้ก็โดยอาศัยมาตรฐานแห่งเวลาเทียบ คือเวลาที่เราพูด ตัวไหนสำเร็จก่อน ตัวนั้นเราเรียกว่า เก่า ตัวไหนสำเร็จทีหลัง เราเรียกว่า ใหม่ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง สิ่งที่เราเรียกกันว่าเป็นของใหม่ กับสิ่งที่เราเรียกกันว่าเป็นของเก่า ย่อมแตกต่างกันไป ในข้อที่ว่า ของใหม่ได้ผ่านระยะเวลามาแล้วสั้นกว่าของเก่า สิ่งที่ใหม่ที่สุดคือสิ่งที่ยังมิได้ผ่านระยะเวลาแม้แต่ขณะเดียว ครั้นได้ผ่านเวลาไปหนึ่งขณะ ก็ต้องเก่าลงเป็นหนึ่งขณะ เมื่อผ่านระยะเวลาไปหนึ่งวัน ก็ต้องเก่าลงเป็นหนึ่งวัน ดังนี้เป็นอาทิ

แต่ว่าการผ่านเวลาเช่นว่านี้ จะได้ผ่านพ้นไปโดยไร้ผลก็หาไม่ สิ่งใดผ่านกาลไป กาลต้องทิ้งร่องรอยไว้ในตัวสิ่งนั้น โลกได้อุบัติขึ้นเมื่อไรเรามองไม่เห็น แต่นักวิทยาศาสตร์ก็ยังสามารถคิดคำนวณหาอายุแห่งโลกได้ ปฏิมาวัตถุอันเก่าตั้งพันปี นักวิทยาศาสตร์ก็ยังสามารถกำหนดสมัยการสร้างได้ แพทย์ตรวจร่างกายสามารถทำนายอายุได้ ทั้งนี้ล้วนแต่โดยอาศัยร่องรอยที่เวลาได้ทิ้งไว้ในตัวโลก ปฏิมาวัตถุหรือตัวเรา ยิ่งเป็นสัตว์ที่มีสติปัญญา ร่องรอยแห่งเวลายิ่งปรากฏประจักษ์ขึ้นได้ง่ายทันที เพราะ

เวลานอกจากจะทิ้งร่องรอยไว้ในส่วนร่างกายแล้ว ยังได้ทิ้งร่องรอยไว้ในส่วนจิตใจอีกด้วย ร่องรอยแห่งเวลาก็คือ ผลที่สืบเนื่องมาจากเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เราเผชิญหน้าอยู่ทุกเมื่อ ร่างกายปัจจุบันย่อมทรงไว้ซึ่งผลแห่งเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เราผ่านพ้นไปแต่กำเนิด ดั่งเช่นการหัดเดิน, การหัดพูด, การกินอาหาร, การเผชิญดินฟ้าอากาศ เป็นต้น สติปัญญาปัจจุบันของเราก็คือ ผลแห่งเหตุการณ์อีกชนิดหนึ่ง เช่นการเล่าเรียน, การหัดอุปนิสัย เป็นต้น ผลเหล่านี้แหละคือร่องรอยแสดงถึงเวลาที่เราได้ผ่านพ้นมาแล้ว อาศัยรอยเท้าเราสามารถติดตามผู้ที่หนีไปจากสายตาของเราได้ฉันใด อาศัยร่องรอยแห่งเวลาอันปรากฏประจักษ์อยู่ในสิ่งทั้งหลาย เราสามารถย้อนหลังกลับไปหาเวลากำเนิดของสิ่งนั้น ๆ ได้ฉันนั้น แล้วจึงวางความเห็นลงได้อย่างเด็ดขาดทีเดียวว่า สิ่งนั้นเป็นเก่าหรือใหม่แน่

ฉะนั้น หากวิญญาณอันสิงอยู่ในร่างกาย ทรงไว้ซึ่งร่องรอยที่บ่งถึงเวลาก่อนกาลกำเนิดกายแล้วไซร้ ก็เป็นอันว่าวิญญาณต้องเป็นของเก่ากว่ากาย คือมีอยู่ก่อนกาลกำเนิดกายโดยไม่พักต้องสงสัย การพิจารณาถึงวิญญาณขั้นต่อไป จึงต้องเพ่งเล็งถึงข้อดั่งกล่าวมานี้เป็นบทใหญ่

บทที่ ๔

วิญญาณเป็นสิ่งที่ไม่เป็นวิสัยแห่งอินทรีย์ จึงไม่มีหนทางที่เราจะนำวิญญาณมาให้ปรากฏประจักษ์ขึ้นแก่ ตา, หู, จมูก, ลิ้น, กายหรือใจได้ ฉะนั้น ร่องรอยแห่งเวลาหากจะมีประจำอยู่ในวิญญาณแล้วบ้าง ก็ไม่นับเป็นวิสัยแห่งประจักษ์พยาน ดั่งร่องรอยแห่งเวลาที่มีประจำอยู่ในสิ่งที่เราจับต้องได้ เช่นเราพบแร่ดีบุกแล้วคำนวณถึงอายุของโลกได้ ทั้งนี้ก็โดยอาศัยร่องรอยแห่งเวลาอันมีอยู่ในดีบุกที่เราสามารถจับต้องหรือเห็นได้ แม้ว่าวิญญาณไม่มีตัวตนประจักษ์แก่ตาดั่งเช่นดีบุกก็จริง แต่ว่าอาศัยลักษณาการอันปรากฏประจักษ์ขึ้นโดยทางจิตเป็นกรณี พอที่จะพินิจพิเคราะห์ได้ว่า วิญญาณเป็นสิ่งที่เก่ากว่ากายหรือไม่

กล่าวคือ วิญญาณจะมีลักษณะเป็นอย่างไร หรือก็อย่างก็ตามที แต่ลักษณะที่ยินยอมและรับถือกันโดยทั่ว ๆ ไปนั้น คือ วิญญาณได้แก่ผู้รับรู้อันสิงสถิตอยู่ในกาย บรรดาความรู้, ความรู้สึกต่าง ๆ อันปรากฏขึ้นทางจิต จำต้องอาศัยสิ่งใดหรือผู้ใดผู้หนึ่งเป็นผู้รับรู้ หากตัวเราขาดผู้รับรู้แล้วไซร้ก็ไม่สามารถกล่าวยืนยันได้ว่า เราเป็นผู้รู้หรือผู้ไม่รู้ ตามธรรมดาแก้วน้ำจำต้องมีลักษณะที่จะบรรจุน้ำได้เราจึงจะกล่าวว่า แก้วนั้นมีน้ำหรือไม่ แต่ทว่าดินสอแท่งหนึ่งขาดลักษณะที่จะบรรจุน้ำได้ ปัญหาที่ว่าดินสอนั้นมีน้ำหรือเปล่า จึงไม่เกิดขึ้นเลย ฉะนั้น อาศัยคตินิยมเพียงข้อเดียวที่ว่า เรามีความรู้หรือเราไม่มีความรู้ จึงสันนิษฐานได้อย่างเด็ดขาดว่า

'เรา' เป็นผู้รับรู้ด้วย แต่คำว่า 'เรา' เป็นคำที่มีความหมายบ่งไปถึงหลายสิ่งหลายอย่าง บางคราวก็บ่งถึงกาย, บางคราวก็บ่งถึงจิต ดั่งนี้เป็นต้น ฉะนั้น แทนที่จะใช้คำว่า 'เรา' ในฐานะเป็นผู้รับรู้ จึงนิยมใช้คำว่า 'วิญญาณ' โดยนัยที่จะตัดความยุ่งยากอันอาจเกิดมีขึ้นจากการใช้คำที่ไม่ถูกลักษณะให้สิ้นสุดลงเสีย

เมื่อเรายินยอมถือเอาวิญญาณว่า เป็นผู้รับรู้แล้วฉะนี้ ในขั้นต่อไปเราจะพิจารณาดูว่า ความรู้ซึ่งวิญญาณรับไว้นั้น วิญญาณรับไว้แต่เมื่อไร ถ้าหากวิญญาณรับเอาความรู้ไว้แต่ชั่วเวลากำเนิดกายเท่านั้นแล้วไซร้ ก็เป็นอันว่า ไม่มีร่องรอยที่จะแสดงให้เห็นว่าวิญญาณเก่ากว่ากาย แต่ทว่าถ้าเราสามารถชี้ให้เห็นความรู้บางชะนิดที่บ่งถึงเวลาก่อนกำเนิดกาย ก็แปลว่า วิญญาณซึ่งเป็นผู้รับรู้ความรู้นั้น ๆ จะต้องมีอายุแก่กว่ากายเป็นแน่ นั่นคือ วิญญาณต้องมีอยู่แต่ก่อนกำเนิดกายโดยไม่ต้องสงสัย ต่อไปนี้เราจึงต้องค้นคว้าดูว่า ความรู้ชนิดดั่งว่านี้ มีอยู่จริงหรือ ?

เห็นจะไม่มีใครคัดค้านข้อที่ว่า เราสามารถฝ่าฝืนธรรมดา (norm) ได้ แต่ไม่สามารถที่จะฝ่าฝืนธรรมชาติ (nature) ได้แม้แต่น้อย ตามธรรมดามนุษย์เรามีอายุประมาณ ๑๐๐ ปี เราสามารถฝ่าฝืนอายุกาลธรรมดานี้ให้ยืดออกหรือสั้นเข้าก็ได้ แต่ทว่าธรรมชาติของเรา คือเราจะต้องตายนั้น เราไม่สามารถที่จะล่วงละเมิดได้ ธรรมชาติของน้ำคือความเหลว ธรรมดาของน้ำคือการไหลสู่ที่ต่ำ อาศัยกำลังอย่างอื่นเราสามารถบังคับน้ำให้ไหลขึ้น (เช่นทำน้ำพุ) ก็ได้ แต่ไม่สามารถที่จะกำจัดความ

เหลวของน้ำให้หายไป เพราะน้ำขาดธรรมชาติคือความเหลวเมื่อไร น้ำก็ต้องกลายเป็นน้ำแข็งหรือไอน้ำไปทันที ในทำนองเดียวกันนี้ สิ่งที่รับรองอีกสิ่งหนึ่งไว้ ต้องมีลักษณะธรรมชาติลงรอยกันอยู่ในส่วนใดส่วนหนึ่ง จะอาศัยอยู่โดยผ่าผืนธรรมชาติของกันและกันนั้น ย่อมเป็นไปไม่ได้อย่างแน่นอนทีเดียว ตัวอย่างเช่น น้ำแข็งจะอยู่ได้ในภาชนะที่เก็บเอาความเย็นดั่งน้ำแข็งไว้ได้ ทั้งนี้ก็เพราะว่าภาชนะนั้นมีความเย็น ทั้งน้ำแข็งก็มีความเย็น ทั้ง ๒ อย่างนับว่าลงรอยกันในส่วนธรรมชาติคือความเย็น ถ้าหากภาชนะคายความเย็นออกไปหมด แล้วดูดเอาธรรมชาติใหม่ คือความร้อนเข้าไปเก็บไว้เมื่อใด ภาชนะนั้นจะเป็นภาชนะน้ำแข็งต่อไปไม่ได้อีก ถ้าขืนผ่าผืนให้ทำหน้าที่เช่นนั้นต่อไปอีก น้ำแข็งก็จะต้องเปลี่ยนสภาพไปเป็นน้ำธรรมดานั้นเอง จึงเป็นอันว่าสิ่งรองรับกับสิ่งถูกรองรับต้องมีธรรมชาติลงรอยกันอยู่ในส่วนใดส่วนหนึ่ง จึงจะอาศัยซึ่งกันและกันได้

ข้อนี้, ได้กล่าวไว้ในบทที่ ๒ แล้วว่า มนุษย์ได้สมมติวิญญาณขึ้นก็โดยอาศัยความรู้สึกอันมีอยู่แต่กำเนิด คือความยินร้ายต่อความตาย แต่ว่าร่างกายของเรามีธรรมชาติคือความตาย ฉะนั้น ที่อาศัยแห่งความรู้สึกเช่นว่านี้ จึงหาเป็นร่างกายไม่ ทางที่ถูกจะต้องเป็นวิญญาณอันเป็นผู้รับรู้ความรู้สึกนั้น ที่จริง ผู้รับรู้ก็คือที่อาศัยแห่งความรู้นั้นเอง ฉะนั้น ผู้รับรู้จึงเปรียบเหมือนภาชนะที่รองรับความรู้ ความรู้สึกต่าง ๆ ไว้ในตัว. เนื่องจากความยินร้ายต่อความตาย บ่งถึงความไม่ตายซึ่งมีอยู่ในตัวตน

เป็นเค้าธรรมชาติอยู่ ฉะนั้นผู้ที่จะรับความรู้สึกนั้นไว้ จึงต้องมีลักษณะหรือธรรมชาติ คือความไม่ตายอยู่ในตัวเหมือนกัน. ดั่งตัวอย่างที่แล้วมา คือน้ำแข็งต้องเก็บไว้ในภาชนะเย็น. ของร้อนต้องเก็บไว้ในภาชนะร้อน มิฉะนั้นคุณภาพส่วนนั้นจะต้องค่อย ๆ คลายตัวหมดสิ้นไป จนไม่มีเหลือเลย. ฉันใดก็ดี, ความยินร้ายต่อมฤตยู เป็นความรู้สึกติดมาแต่ดั้งเดิมจนอวสาน. แม้ขณะที่เรายืนอยู่เฉพาะหน้ามฤตยู หรือเห็นเงามฤตยูกำลังเงื้อมเข้ามาครอบงำชีวิตของเราอยู่ เราก็ยังตั้งใจยินร้ายต่อมฤตยู โดยความรู้สึกของเรายังยึดเหนี่ยวเอาความไม่ตายไว้เป็นอารมณ์ ไม่อาจตัดใจยอมตัวเป็นผู้พ่ายแพ้ต่ออำนาจมฤตยูได้. ทั้งนี้ย่อมเป็นพยานชี้ให้เห็นว่า ความรู้สึกในอันยึดเหนี่ยวเอาความไม่ตาย และยินร้ายต่อความตายเป็นอารมณ์นั้น ย่อมไม่มีขณะลดน้อยลงในเวลาใดเลย เหตุการณ์เช่นว่านี้ นับว่าเป็นกรณีให้เรามองเห็นความจริงอีกตอนหนึ่ง คือวิญญาณซึ่งเป็นผู้รับรู้หรือเป็นผู้รองรับความรู้สึกนั้นต้องมีสภาพคือความไม่ตาย จึงจะรองรับหรือรับรู้ความรู้สึกนั้นได้. ความตายจึงควรถือว่าเป็นเพียงอาการของกายอย่างเดียว มิใช่สภาพของวิญญาณ ทั้งนี้ ก็โดยอาศัยเหตุผลดั่งกล่าวมานั้นเป็นทางสันนิษฐาน.

บทที่ ๕

อาศัยข้อความที่แล้วมา เป็นที่ประจักษ์ชัดอยู่แล้วว่า ความตายหรือความเกิด หาเป็นสภาพแห่งวิญญาณไม่. ฉะนั้น เมื่อเทียบเคียงวิญญาณกับกายตามมาตรฐานแห่งเวลาแล้ว วิญญาณต้องเป็นสิ่งที่เก่ากว่ากาย. ร่องรอยแห่งเวลาจึงต้องปรากฏอยู่ในลักษณาการของวิญญาณ. เหตุนั้น ต่อไปนี้ เราจึงจะพินิจพิเคราะห์ดูว่า วิญญาณมีร่องรอยที่แสดงถึงความเก่ากว่ากายหรือไม่.

ได้กล่าวมาแล้ว ลักษณะของวิญญาณ คือการรับรู้. ฉะนั้น หากวิญญาณเป็นสิ่งที่เก่ากว่ากายแล้วไซร้ ก็แปลว่าวิญญาณต้องรองรับความรู้ที่มีมาแต่ก่อนกำเนิดกายไว้. เหตุนั้น เวลาที่ทารกเกิดมาในขณะแรกทีเดียว ทารกจึงแสดงความรู้บางประการอันชี้ให้มองเห็นว่า ความรู้นั้น ๆ มิได้เกิดมีขึ้นแต่ความชำนาญในชีวิตนี้เลย. ถ้าเป็นเช่นนั้นจริง เราก็คงสามารถยึดถือเอาความรู้นั้น ๆ เป็นร่องรอยแห่งเวลาที่วิญญาณของทารกได้ผ่านพ้นมาแล้วแต่สมัยก่อนกำเนิดกายปัจจุบัน และสันนิษฐานในขั้นต่อไปได้ว่า วิญญาณดวงนั้นย่อมเก่ากว่ากายเป็นแน่.

ย่อมเป็นที่รู้กันอยู่แล้วโดยทั่ว ๆ ไปว่า ตามปกติในทันใดที่ทารกคลอดจากครรภ์มารดาหรือที่เรียกว่าตกฟาก เด็กก็จะต้องร้องขึ้น การร้องคือเครื่องหมายชนิดหนึ่งที่แสดงความไม่พอใจ, ความทุกข์โทมนัส, ความยินร้ายเป็นต้น. ความไม่พอใจก็ดี หรือความยินร้ายก็ดี ย่อมเกิดมีขึ้นได้ต่อเมื่อเราเผชิญหน้ากับเหตุการณ์แวดล้อมต่าง ๆ. มิหนำซ้ำ ยังต้องอาศัย

การเทียบเคียงเหตุการณ์ที่เราเคยผ่านพ้นมาแล้วอีกด้วย. หากเรายังไม่เคยผ่านเหตุการณ์แต่ประการไรมาก่อน เผอิญเข้ามาในเหตุการณ์ใหม่ๆทีเดียว เราก็ไม่สามารถที่จะตกลงใจได้อย่างเด็ดขาดว่า เหตุการณ์ใหม่นั้น เป็นเหตุการณ์ที่น่ายินดีหรือน่ายินร้าย เช่นผู้ที่เคยเห็นบ้านเรือนใด ๆ นอกจากบ้านของเขาเองไม่สามารถที่จะเข้าใจได้ว่า บ้านที่เขาอาศัยอยู่นั้น เป็นบ้านที่ดีหรือเลว. ครั้นได้เห็นบ้านหลังอื่น ๆ เข้า ก็เกิดความพอใจหรือความไม่พอใจในบ้านของตนนั้น. ฉะนั้น จึงเป็นอันเข้าใจกันได้ว่า การร้องของทารกที่เกิดมาใหม่นั้น ย่อมเป็นเครื่องส่อให้เห็นว่า ทารกมีความสามารถพอที่จะแสดงความยินร้ายได้. ซึ่งในขั้นต่อไปจะเป็นเหตุชวนให้เราสันนิษฐานได้ว่า ถ้าทารกรู้จักความยินร้ายแล้วไซร้ ก็หมายความว่าต้องรู้จักความยินดีด้วย. และทั้งจะต้องรู้จักการเทียบเคียงเหตุการณ์ต่าง ๆ ว่า เหตุการณ์ไหนเป็นที่น่ายินดี และเหตุการณ์ไหนเป็นที่น่ายินร้ายด้วย ถ้าจะกล่าวอย่างสั้น ๆ ก็เป็นอันว่า ทารกที่เพิ่งคลอดจากครรภ์มารดานั้นย่อมมีความรู้สึกต่อสุขทุกข์ตามลำพังอยู่แล้ว.

อนึ่ง, ตามหลักแพทยศาสตร์ ถือกันว่า การที่ทารกต้องเคลื่อนจากที่เดิม คือครรภ์มารดามาสู่ที่ใหม่คือพื้นพิภพนั้น เป็นเหตุให้เกิดความยินร้ายขึ้นในใจของทารก เมื่อรู้สึกตัวเขาจึงร้องขึ้นมาทันที. อาศัยหลักดั่งว่านี้เป็นปทัสถาน เราสามารถสาวไปหาความรู้ของทารกได้อีก ๒ ประการ กล่าวคือ ทารกต้องมีความรู้ในเรื่องที่หรือเทศะ จึงจะเข้าใจได้ว่า สถานที่เดิม (คือครรภ์มารดา) ที่เขาเคยอาศัยอยู่นั้น กับสถานที่ใหม่ (คือพื้นพิภพ) ที่เขาเพิ่งเข้ามาใหม่นั้น เป็นคนละที่หรือเทศะ เมื่อ

เขารู้สึกว่าที่ทั้ง ๒ เป็นคนละที่ จึงเกิดมีการเปรียบเทียบระหว่างที่ทั้ง ๒ นั้นขึ้น ผลแห่งการเปรียบเทียบนั้น ก็คือความยินร้ายต่อที่หรือเทศะใหม่ของเขา.

นอกจากจะได้แสดงความรู้ทางเทศะแล้ว ทารกยังแสดงความรู้ทางเวลาหรือกาละด้วย ที่กล่าวเช่นนี้ก็โดยอาศัยเหตุ คือทารกต้องรู้ด้วยความรู้สึกว่า สถานที่เขาเคยอาศัยอยู่ในกาลก่อน กับสถานที่ที่เขากำลังอาศัยอยู่ในขณะปัจจุบันนี้ นับว่าเป็นคนละสถาน นั้น คือทารกต้องรู้จักอดีตกับปัจจุบันกาล จึงจะเข้าใจได้ว่า ในระหว่างสถานที่ ๒ แห่งนั้น แห่งไหนดีกว่ากัน เพราะว่าหลักการเทียบเคียงจะเป็นไปได้โดยนัย ๒ ประการ คือนัยแห่งเทศะและนัยแห่งกาละ เช่นเมื่อเราเทียบเคียงแก้ว ๒ ใบดู แก้ว ๒ ใบนั้นจะต้องอยู่ต่อหน้าเรา. มิฉะนั้นก็เทียบเคียงไม่ได้ การเทียบเคียงเช่นว่านี้ อาศัยนัยคือเทศะแต่อย่างเดียว. อีกนัยหนึ่ง แก้วใบหนึ่งเราได้เห็นมาแล้วเมื่อวานนี้ เราจำเอาคุณสมบัติและลักษะของแก้วนั้นไว้, ครั้นกำลังเห็นแก้วอีกใบหนึ่ง เราจึงสามารถเทียบเคียงแก้วทั้ง ๒ ใบได้ ถึงแก้วทั้ง ๒ ใบนั้นเราจะได้เห็นมาคนละเวลาก็ตาม การเทียบเคียงตามนัยนี้บ่งให้เห็นว่าเรามีความรู้ในเรื่องกาล. ความรู้ของทารกย่อมเป็นไปในทำนองเดียวกันนี้. เพราะขณะที่เขาอยู่ในครรภ์ กับขณะที่เขาคลอดออกมาอยู่ในพื้นพิภพนั้น นับว่าเป็นคนละขณะ เทศะทั้ง ๒ แห่งไม่อยู่เฉพาะหน้าทารกในขณะเดียวกัน. ถ้าทารกขาดความรู้เรื่องกาลเสียแล้วไซร้ ก็แปลว่าไม่สามารถที่จะเทียบเคียงเทศะ ๒ แห่งนั้นได้ ความยินดียินร้ายจึงเป็นอันไม่มีหนทางที่จะเกิดมีขึ้น และทำให้ทารกร้องขึ้นได้.

ดั่งนั้น จึงเป็นอันยุติลงได้ทีเดียวว่า ทารกที่เพิ่งคลอดมาใหม่นั้น ย่อมแสดงความรู้ ๔ ประการ คือ ๑. ความรู้ซึ่งกาละ ๒. ความรู้ซึ่งเทศะ ๓. ความรู้ซึ่งสุข และ ๔. ความรู้ซึ่งทุกข์

อันความรู้ทั้งหลาย ย่อมเป็นผลลัพธ์อันสืบเนื่องมาแต่ความชำนาญหรือความเคยชินต่อเหตุการณ์ต่างๆ. ครั้งแรกเราประสบเหตุการณ์ประการใดประการหนึ่ง. ผลที่เกิดมีขึ้นจากการเคยชินต่อเหตุการณ์นั้น เราจัดเป็นความรู้ชนิดหนึ่ง. เช่นสมมติว่า เรามีความรู้ในภาษาไทย. นั่นหมายความว่า ครั้งใดครั้งหนึ่งเราได้ประสบกับเหตุการณ์ชนิดหนึ่ง คือ ภาษาไทย. ต่อมาก็เกิดการเคยชินกับภาษาไทยขึ้นโดยลำดับกาล ผลแห่งความเคยชินนั้นคือความรู้ในภาษาไทยนั่นเอง, ในที่นี้ เหตุคือความเคยชิน, ผลคือความรู้. จึงเป็นอันว่า ความรู้จำต้องเกี่ยวเนื่องกับเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งเสมอไป.

เมื่อเป็นเช่นนั้นปัญหาจึงเกิดมีขึ้นว่า ความรู้ ๔ ประการของทารกดั่งกล่าวมาแล้วนั้น ต้องอาศัยเหตุเป็นเค้าเดิมหรือ ? ถ้าจะถือว่าความรู้นั้นต้องอาศัยเหตุ คือความเคยชินเป็นเค้าเดิมแล้วไซร้ ก็ย่อมจำเป็นแท้ที่จะแสดงให้เห็นเวลาอันสมควรแก่ความเคยชินต่อเหตุการณ์ของทารก แต่เนื่องจากทารกหาได้ผ่านเวลาอันควรแก่ความเคยดั่งว่านี้ไม่ คำตอบแห่งปัญหานี้ จึงอาจมีอยู่ได้เป็น ๓ นัย คือ :—

๑. นัยหนึ่ง ต้องรับสารภาพว่า เราไม่ทราบ. นัยที่ ๒ ต้องสมมติเอาว่า ความรู้นั้น ๆ มีมาแต่กำเนิด โดยไม่พักต้องอาศัยความเคยชินแต่

ประการไร. และนัยที่ ๓ ต้องสันนิษฐานว่า วิญญาณของทารกได้ผ่านชาติมาแล้วก่อนกำเนิดกายปัจจุบัน ความรู้นั้น ๆ จึงนับว่าเป็นร่องรอยแห่งสมัยอดีต คือชาติก่อนที่แล้ว ๆ มา.

นัยที่ ๑ ไม่ต้องพิจารณา. เพราะถ้าเรายอมรับว่าเป็นผู้ไม่รู้ ก็ต้องฟังเสียงของผู้รู้ต่อไป.

นัยที่ ๒ มีท่านปรัชญาเมธี (Kant) เป็นผู้แนะนำ. ท่านได้ตั้งคำเฉพาะให้แก่ความรู้ชนิดนี้ว่า a priori knowledge. (คือความรู้ชนิดที่มีอยู่แล้วแต่ก่อน โดยมิต้องอาศัยความชำนาญเป็นกรณี) บางท่านก็ถือว่าเป็น instinct ซึ่งตามความนิยมของแห่งภาษาไทย ใช้คำว่าสัญชาตญาณ. แต่การถือความรู้เหล่านี้ว่าเป็น a priori knowledge หรือ instinct นั้น ย่อมทำลายเสียซึ่งหลักการดำเนินแห่งโลกอย่างสิ้นเชิง. เพราะหลักการดำเนินแห่งโลกมีอยู่ว่า ผลย่อมมีเหตุ มีผลแต่ไม่มีเหตุ ย่อมเป็นไปไม่ได้. ถ้าความรู้ได้แก่ผลลัพธ์อันสืบเนื่องมาแต่ความเคยชินต่อเหตุการณ์แล้วไซร้ เราก็ไม่สามารถที่จะรับรองได้ว่า ความรู้เดิมในทารกเกิดมีขึ้นโดยมีเหตุ ถ้าขืนรับรองลงไปก็แปลว่าเราฝ่าฝืนกฎธรรมดาอันตายตัว คือผลย่อมมีเหตุ. แม้เหตุไม่ปรากฏอยู่เฉพาะหน้าเราก็จริง แต่อาศัยกระแสเหตุผลเราก็สามารถเข้าไปถึงเค้าเดิมของผลได้เสมอ ฉะนั้น การรับรองว่าความรู้ของทารก มีมาแต่เดิมโดยไม่อาศัยเหตุนั้น จึงนับว่าเป็นการรับรองมติความเห็นโดยฝ่าฝืนแนวตรรก เป็นการประทุษร้ายต่อหลักเหตุผลอย่างร้ายแรงทีเดียว. เมื่อเห็นว่าความเคยชินของทารกไม่ปรากฏอยู่ในชาตินี้

ไฉนเราผู้อาศัยเหตุผลเป็นทางดำเนินชีวิต จึงไม่กล้าพอที่จะสันนิษฐานถึงชาติก่อนเล่า? เปรียบเสมือนอย่างเราถือตะเกียงยืนอยู่. แสงตะเกียงจะทำลายความมืดอันแวดล้อมเรา. แต่ครั้นมองเห็นความมืดยังคงปรากฏอยู่ ณ ที่ไกล เรากลับรู้สึกประหม่า โดยสำคัญผิดไปว่า แสงประทีปของเรานั้น ไม่สามารถที่จะทำลายความมืดนั้นเสียได้ ถ้าแสงประทีป คือเหตุผลสามารถทำลายความมืดอันแวดล้อมเราอยู่ได้ ไฉนเล่า แสงประทีปนั้นจะกำจัดความมืดอันอยู่ห่างไกลไม่ได้?

ความมีอยู่แห่งวิญญาณก่อนแต่ชาตินี้ เป็นสิ่งที่ถูกห้อมล้อมอยู่ด้วยความมืดมนอย่างลึกลับ เป็นสิ่งที่ต่างไปจากความรู้อันมีอินทรีย์เป็นเครื่องรับ. มีเพียง ๒ สิ่งที่จะกำจัดความลึกลับมืดมนนั้นให้ดับสลายไปได้ คือความตรัสรู้กับเหตุผล. สามัญชนมิใช่เจ้าของแห่งความตรัสรู้ จึงจำเป็นที่จะต้องอาศัยแนวเหตุผลแต่อย่างเดียวเป็นเครื่องปราบเสียซึ่งอานุภาพแห่งอินทรีย์ที่ผูกมัดเขาไว้ไม่ให้มองไปยังวิสัยที่นอกเหนือไปกว่าอินทรีย์ได้ เราจึงต้องปล่อยกระแสปัญญาให้ดำเนินไปตามกระแสเหตุผล จึงจะสาวหาเค้าเดิมแห่งความรู้ของทารก คือความมีอยู่แห่งวิญญาณก่อนแต่ชาตินี้ได้. เพราะเหตุผลเป็นแสงประทีปที่จะทำลายความมืด ณ ที่ใกล้และไกลได้ทั้ง ๒ อย่าง

บทที่ ๖

หลักฐานอีกประการหนึ่ง ซึ่งเราสามารถยกเอามาเป็นสาธก เพื่อพิสูจน์ให้เห็นความมีอยู่แห่งวิญญาณก่อนแต่ชาตินี้นั้น คือสติต่าง ๆ ซึ่งสถิตอยู่ในจิตกึ่งสำนึก (sub-conscious mind) ของเรา แต่ฟื้นขึ้นมาในจิตสำนึก (conscious mind) เมื่อถูกอารมณ์ที่เหมาะกระทบเข้า. กล่าวคือ บางครั้งบางคราว เมื่อเราพบปะกับเหตุการณ์บางประการด้วยความบังเอิญ บางทีความรู้สึกชนิดหนึ่งเกิดมีขึ้นในใจว่า เหตุการณ์รายนี้เราได้ผ่านมาแล้วในที่ใดที่หนึ่ง หรือในกาลใดกาลหนึ่ง ซึ่งเราจำไม่ได้ว่า ที่ไหนแน่หรือกาลไหนแน่. อาทิเช่นเราพบคนบางคน แม้จะรู้จักกันไม่ถึงกี่วันก็จริง แต่รู้สึกว่าเราสนิทสนมเหมือนเคยคบกันมาแล้วนาน. ถ้าจะพิเคราะห์ความรู้สึกเช่นว่านี้ตามหลักจิตวิทยาแล้ว เราต้องยอมรับว่า ความรู้สึกสนิทสนมต่อบุคคลผู้นั้น มีอยู่ในจิตกึ่งสำนึกก่อนแล้ว ครั้นมาพบปะกันเข้า ความรู้สึกนั้นจึงปรากฏขึ้นในจิตสำนึกได้ทันที.

อนึ่ง. เนื่องจากเหตุคือในชีวิตนี้ เราได้พบปะสนิทสนมกันมาไม่กี่วัน จึงเป็นอันสันนิษฐานได้ว่า ความรู้สึกนั้นต้องมีมาแต่ชาติก่อน คือเพราะการสนิทสนมซึ่งมีอยู่ในชาติที่แล้ว ๆ มา. มิฉะนั้น ก็ไม่มีเหตุผลอย่างอื่นที่จะแสดงถึงกรณีอันก่อให้เกิดความรู้สึกเช่นนั้นได้. เพราะว่าตามหลักจิตวิทยา ความรู้สึกอย่างที่ติดอยู่ในจิตกึ่งสำนึกได้นั้น ต้องอาศัยความเคยชินกินเวลาหลาย ๆ ปี การพบปะปราศรัยเพียงวันสองวัน หรือ

เดือนสองเดือน ยังไม่พอที่จะดัดแปลงความรู้สึกในจิตกึ่งสำนึก แล้วและตั้งสถาวรอยู่ ณ ที่นั้นได้.

อนึ่ง, ในโลกเรามักพบว่า คนบางคนประกอบด้วยความรู้สูง, มีความสามารถอย่างล้ำเลิศในทางวิทยาการอย่างผิดกว่าคนธรรมดา. คนประเภทนี้เราเรียกกันว่าเป็นบัณฑิตหรือ Genius. และสมรรถภาพของคนเหล่านั้น ตามความรู้สึกแห่งประจิมทิศ กล่าวกันว่า "Gifts". คำว่า Gifts บ่งถึงการอำนวย. ฉะนั้น ตามความรู้สึกแห่งผู้บัญญัติหรือนิยมใช้ศัพท์นั้น สมรรถภาพประเภท Gifts นับเป็นสมรรถภาพชนิดที่พระเจ้าทรงอำนวยให้ การถือเอามติความเช่นนี้ ถึงจะมีศรัทธาในพระเจ้าเพียงไรก็ตาม แต่ขัดกันกับนัยแห่งตรรกทีเดียว และทั้งแสดงว่าไม่มีใครเป็นผู้ไร้ยุติธรรมมากยิ่งไปกว่าพระเจ้า. ถ้าจะกล่าวตามแนวเหตุผลอย่างผิวๆ คือตามหลักแห่งสรีรศาสตร์ เหตุที่บางคนเป็นบัณฑิตและบางคนเป็นพาล ก็เพราะความสมบูรณ์แห่งมันสมองไม่เสมอกัน แต่เหตุผลเช่นกล่าวนี้ จะได้ตัดความสงสัยเสียโดยสิ้นเชิงก็หาไม่. เพราะว่ามันสมองเป็นเพียงแต่เครื่องรับและแสดงอารมณ์. มันสมองทำหน้าที่คือรับความรู้ แล้วแสดงความรู้นั้น ๆ ให้แผ่ออกไป. อุปมาเช่นเครื่องวิทยุ. เครื่องวิทยุมีหน้าที่รับเสียงที่กระจายมาจากสถานีกลาง และติดอยู่ในบรรยากาศแวดล้อม แล้วกระจายต่อให้เราฟังอีกที. เครื่องวิทยุมีหลายชนิด. ชนิดราคาถูกรับเสียงเฉพาะที่กระจายออกจากสถานีกลางใกล้ ๆ เช่น กรุงเทพ ฯ และชนิดแพงสามารถรับเสียง

ที่กระจายจากกรุงลอนดอนก็มี. ไฉนเล่า บางคนซื้อเครื่องวิทยุชนิดราคาถูก และไม่ซื้อชนิดราคาแพงที่คุณภาพดีกว่ากัน ? ก็เพราะขาดปัจจัยคือเงิน. มันสมองก็เป็นเช่นเดียวกัน. การที่คนบางคนขาดสมองที่สมบูรณ์ก็เพราะขาดปัจจัยอันเป็นเหตุนำมาซึ่งมันสมองที่ดี. เนื่องจากปัจจัยเช่นว่านี้ หามีปรากฏอยู่ในชาตินี้ไม่ จึงต้องสันนิษฐานว่าปัจจัยนั้น คือกรรมแห่งชาติที่แล้ว ๆ มา. มิฉะนั้น เราก็ต้องถือเอาอย่างดื้อ ๆ และไร้เหตุผลว่า เป็นธรรมดาที่บางคนต้องมีมันสมองที่ดี และบางคนก็เลว.

ที่จริง, บัณฑิต (Gifts) เป็นสติซึ่งประจำสถิตอยู่ในจิตกึ่งสำนึกของบัณฑิต เป็นสติแห่งเหตุการณ์ที่วิญญาณได้ผ่านเหตุการณ์ประเภทเดียวกันเข้านั้นก็กลับตื่นฟื้นขึ้นทันที. ถ้าเราไม่ยอมรับว่าวิญญาณมีอยู่ก่อนแต่ชาตินี้แล้วไซร้ ไฉนเราจึงรู้สึกสนิทสนมกับคนบางคน ? ไฉนบางคนเป็นนักปราชญ์ บางคนเป็นคนพาลได้เล่า ? นั่นไม่มีคำตอบตามแนวตรรกนอกจากที่จะประหารเสียซึ่งปัญญาวิจารณ์ แล้วและอาศัยศรัทธาแต่อย่างเดียว หรือถือเอามติความเห็นอย่างดื้อๆ คือมีผลแต่ไม่มีเหตุเท่านั้นเอง.

ถ้าเราสังเกตการนอนหลับของเด็กอ่อน เราจะเห็นพฤติการณ์แห่งสติในจิตกึ่งสำนึกได้ชัด. กล่าวคือ ถ้าเรามองดูใบหน้าของเด็กอ่อนในขณะที่นอนหลับ เราจะเห็นได้ว่าอาการแห่งใบหน้าของเขากำลังเปลี่ยนแปลงไปอยู่เสมอ ๆ คือบางคราวใบหน้าเขาแสดงอาการเฉยๆ บางคราวก็แสดงอาการยิ้มออกมา ซึ่งเป็นเครื่องหมายบอกให้เราทราบว่ามีความคิดบางอย่างเกิดขึ้นในใจของเด็ก. ความคิดในเวลานอนหลับ ก็คือความ

ฝันนั่นเอง. นั้นคือเมื่อเด็กอ่อนนอนหลับอยู่ก็ยังสามารถที่จะฝันได้. แต่ว่าความฝันย่อมอาศัยสติในจิตกึ่งสำนึกเป็นกรณี. หรือจะกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า ในเวลานอนหลับ ความฟื้นขึ้นแห่งสติในจิตกึ่งสำนึก ก็คือความฝันนั่นเอง. อนึ่ง, สติในจิตกึ่งสำนึกก็มีอยู่ไม่ได้ ถ้าเรายังไม่ได้ผ่านเหตุการณ์ต่าง ๆ ในเวลาที่เราตื่นสำนึกอยู่. เด็กอ่อนมีเวลาแห่งความตื่นสำนึกน้อยที่สุด จึงมีเวลาไม่พอที่จะพบปะกับเหตุการณ์ต่างๆ ซึ่งจะแพร่อานุภาพไปยังจิตกึ่งสำนึกของเขาได้ เมื่อเป็นเช่นนั้น เราจึงสันนิษฐานได้อย่างเด็ดขาดว่า ความฝันของเด็กจำเป็นที่จะต้องอาศัยสติในจิตกึ่งสำนึกที่เขาได้นำมาแต่ชาติก่อน ๆ เป็นกรณี.

อาศัยกระแสความที่แล้วมา พอที่จะสันนิษฐานได้ว่า วิญญาณย่อมไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับอาการของร่างกาย ที่เราเรียกกันว่าความเกิด. จึงเป็นอันว่าวิญญาณมีอยู่ก่อน แต่ร่างกายได้มาสู่ความเกิดต่างหาก แล้ววิญญาณก็เข้ามาสิงสถิตอยู่ในร่างกายนั้น. ฉะนั้น ความตายซึ่งเป็นอาการอีกประการหนึ่งแห่งกาย จึงต้องไม่มีอานุภาพเหนือดวงวิญญาณแม้แต่ประการไร. ความเกิดความตายเปรียบเสมือนอย่างประตูเข้าและประตูออกของวิญญาณ. อาศัยประตูเข้าคือความเกิด วิญญาณเข้ามาสู่ชาตินี้ แล้วอาศัยประตูออกคือความตาย วิญญาณออกไปจากชาติที่เข้ามาครองอยู่ชั่วคราว. ความเกิดจึงเป็นเสมือนอย่างประตูระหว่างชาติอดีตกับชาติปัจจุบันและความตายคือประตูระหว่างชาติปัจจุบันกับชาติอนาคต เป็นประตูซึ่งเมื่อเราไปถึงแล้ว คงจะได้เห็นภาพแห่งชาตินี้ และทั้งภาพแห่งชาติหน้า

ทั้ง ๒ ภาพ. ผู้ซึ่งยืนอยู่ที่พรมแดนระหว่าง ๒ ประเทศ ย่อมมองเห็นประเทศทั้ง ๒ ได้ฉันใด ผู้ซึ่งยืนอยู่ที่ประตูคือความตายก็เป็นฉันนั้น ย่อมมองเห็นชาตินี้และชาติหน้าทั้ง ๒ ชาติ. ถ้าเรากระทำความชั่ว ภาพแห่งชาติหน้าที่จะปรากฏขึ้นในเวลาตาย คงจะเป็นภาพที่ระบายด้วยสีอันมัวมืดและปรากฏเป็นโครงร่างอย่างน่ากลัวพิลึก ถึงกลับทำให้ใบหน้าของผู้กำลังยืนอยู่ที่ประตูแห่งความตายนั้น แสดงอาการอันน่าสลดใจต่าง ๆ อาการหรือคำพูดซึ่งปรากฏออกมาในเวลานั้น เราอาจสำคัญผิดว่าเป็นความเพ้อหรือละเมอเพราะอำนาจความตายก็เป็นได้ แต่ผู้ซึ่งกำลังจะตายอยู่นั้น มีความหมายมั่นเหมือนของจริงทีเดียว. และผู้ที่ได้ดำรงชีวิตมาแล้วในทางกุศลกรรม คงจะได้เห็นภาพแห่งชาติหน้าอย่างน่าสำราญใจ ปรากฏประจักษ์ขึ้นอยู่หน้าประตูแห่งความตาย และความสำราญใจต่าง ๆ นั้นเล่าก็ยังประทับตราเครื่องหมายไว้บนใบหน้าของผู้ตาย ถึงวิญญาณของเขาจะได้ผ่านประตูแห่งความตายไปแล้วก็จริง. และอีกไม่นาน เมื่อเราทุก ๆ คนจะดำเนินมาถึงประตูอันน่าหวังนี้ ภาพแห่งชาติหน้าที่เราจะเห็น จะเป็นภาพอันน่าสลดใจหรือน่าสำราญใจนั้น แล้วแต่กรรมของเรา.

ฉะนั้น มฤตยูมิใช่ความดับชีวิต. ชีวิตเปรียบเหมือนกระแส วิญญาณเปรียบเหมือนน้ำ และกายเปรียบเหมือนท้องน้ำ. ท้องน้ำมีทางเดินคดเคี้ยววกไปวกมาจนกว่าจะถึงที่สุดคือทะเล. อาศัยท้องน้ำเป็นทาง, กระแสเป็นกำลัง น้ำค่อย ๆ ไหลไปสู่มหาสมุทรฉันใด วิญญาณก็เป็นฉันนั้น. อาศัยกำลังคือชีวิต และทางเดินคือกายย่อมจะไหลไปสู่มหาสมุทรคืออมต-

ธรรม. ส่วนคุ้งคดเคี้ยวต่าง ๆ ในทางเดินนั้นคือมฤตยู. ฉะนั้น มฤตยูมิใช่การดับความหวัง เป็นเพียงแต่อาการเปลี่ยนแปลงแห่งทางเดินเท่านั้นเอง. ทุกสิ่งทุกอย่างที่เราได้มุ่งหวังไว้ จนเข้ามาในกระแสชีวิตของเราจะออกดอกเมล็ดผลในชาตินี้หรือในชาติหน้าต่อไป. แม้ได้ถึงอมตธรรมแล้วก็จริง ความมุ่งหวังนั้นจะหายไปในมหาสมุทรก็หาไม่ ดั่งเราเห็นได้จากประวัติชีวิตของพระสัมมาสัมพุทธกับปัจเจกพุทธ. พระพุทธทั้ง ๒ องค์ย่อมบรรลุถึงอมตธรรมเช่นเดียวกัน. แต่องค์หนึ่งสามารถนำเอาสัทธรรมมาแสดงช่วยสากลโลก อีกองค์หนึ่งช่วยได้แต่ลำพังตนให้รอดพ้นจากสังสารวัฏ ตัดช่องน้อยแต่พอตัว. ทั้งนี้ก็เพราะว่า โพธิสัตว์องค์ใดแสวงหาอมตธรรม โดยมุ่งหวังจะช่วยเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ความมุ่งหวังของท่าน แม้จะมีมาแต่อดีตกาลอันนาน ย่อมเผล็ดผลคือความเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอนาคตกาลได้. ส่วนพระโพธิสัตว์องค์ใดแสวงหาอมตธรรมเพื่อตัดช่องน้อยแต่พอตัวโดยเฉพาะ ก็จะบรรลุถึงผลสำเร็จคือปัจเจกพุทธเท่านั้น. พระสัมมาสัมพุทธเจ้าแม้ท่านจะได้ถึงอมตธรรมแล้วก็จริง แต่กระแสเดิมก็ยังไม่ขาดสายเสียทีเดียว ดั่งแม่น้ำแม้จะเข้าถึงสมุทรแล้วก็จริง แต่กว่าจะกลมเกลียวกับกระแสของมหาสมุทรได้นั้น ขั้นต้นยังต้องรักษากระแสของตนไว้ชั่วระยะก่อน ฉันใด ก็ฉันนั้น.

ฉะนั้น ผู้ที่เรารักใคร่อย่างสนิทชิดเชื้อ ถึงกับกระแสชีวิตทั้ง ๒ กลมกลืนเป็นสายเดียวกัน มฤตยูก็ไม่สามารถที่จะพรากออกจากกันได้. ตรงกันข้าม มฤตยูจะอำนวยกายใหม่. ประดับเครื่องอาภรณ์ใหม่ให้แก่ที่รัก

มฤตยูจะเป็นผู้เพิ่มความสดชื่นให้แก่ที่รัก ซึ่งกาลได้เป็นเหตุให้ทรุดโทรมลง. มฤตยูจะนำกำลังใหม่มาให้แก่ชีวิตของเรา. เพื่อว่าวิญญาณจะได้สามารถต่อต้านเครื่องกีดขวางทางไปสู่อมตธรรมได้โดยความสะดวก. มฤตยูคือประตูอันหนึ่งที่วิญญาณจะต้องผ่านจนกว่าจะถึงที่มุ่งหมายสุดท้ายแห่งชีวิต.

บทที่ ๗

เรื่อง "วิญญาณ" เท่าที่ได้กล่าวมาแล้วในบทต้น ๆ เป็นการกล่าวตามแนวเหตุผล แต่อาจมีบางท่านเข้าใจว่าการกล่าวตามแนวเหตุผล มิใช่เป็นการกล่าวตามแนววิทยาศาสตร์ วิทยาศาสตร์ก็ย่อมต้องอาศัยวิธีการ ๒ ประการ คือความสังเกตพิจารณา ๑ และการพิสูจน์ทดลอง ๑ ความสังเกตนั้นก็ต้องอาศัยเหตุผลเป็นแนวทาง ถ้าปราศจากเหตุผล ความสังเกตนั้นไม่ถูกต้อง ดั่งเช่นการที่เราสังเกตเห็นว่าดวงอาทิตย์นั้นดวงเล็ก แต่ความจริงดวงอาทิตย์ดวงใหญ่กว่าที่เราเห็นมากมายหลายพันเท่า เราคงจะให้เหตุผลว่าการที่เราเห็นผิดเช่นนั้น เป็นเพราะเราอยู่ห่างไกลจากดวงอาทิตย์เกินไป ถ้าเราได้สังเกตวัตถุสิ่งใดโดยใกล้ชิด ความสังเกตของเรามักไม่ผิดพลาด แต่โลกที่เราอยู่นี้เราก็ได้แลเห็นอยู่โดยใกล้ชิด เหตุไร เราจึงมองไม่เห็นว่าโลกกลม? ข้อนี้เราก็ให้เหตุผลว่า เป็นเพราะเราใกล้โลกเกินไป เมื่ออยู่ใกล้เกินไปก็ดี ไกลเกินไปก็ดี เราก็ย่อมสังเกตผิดพลาดคลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริงเช่นนี้ จึงมีปัญหาว่าเราจะต้องอยู่ในระยะใกล้ไกลสักเพียงไหน จึงจะสังเกตได้ถูกต้อง ข้อนี้เหตุผลจะเป็นเครื่องชี้ทางให้เราบรรลุความถูกต้องในการสังเกต นี้แสดงให้เห็นว่า ความสังเกตก็ต้องอาศัยเหตุผลเป็นเครื่องช่วยอย่างสำคัญเหมือนกัน วิทยาศาสตร์จะทิ้งแนวเหตุผลเสียหาได้ไม่ เหตุผลเป็นหัวใจสำคัญของวิทยาศาสตร์ทีเดียว เพราะฉะนั้น เรื่องวิญญาณที่เขียนตามแนวเหตุผลนี้ จึงเป็นการเขียนตามแนววิทยาศาสตร์นั่นเอง

แต่วิทยาศาสตร์ได้ค้นคว้าเรื่องวิญญาณไปแล้วเพียงไร ? ข้อนี้ผู้ศึกษาวิทยาศาสตร์ก็จะทราบได้ว่า ไม่มีวิทยาศาสตร์สาขาใดไขความรู้ในเรื่องวิญญาณให้เราได้ทราบเลย จะมีเกี่ยวใกล้เข้ามาก็แต่วิชาชีววิทยา แต่วิชานี้ก็กล่าวถึงแต่เรื่องชีวิตเป็นสำคัญ มิได้กล่าวท้าวถึงวิญญาณเลย เพราะดังได้กล่าวแล้ว วิทยาศาสตร์ต้องอาศัยความสังเกตพิจารณาเป็นบั้นต้นก่อน แล้วพิสูจน์ทดลองให้แน่นอนว่า ความสังเกตนั้นถูกต้องหรือไม่เป็นบั้นกลาง ครั้นแล้วจึงลงสรุปผลความจริงเป็นบั้นท้าย แต่ในเรื่องวิญญาณนี้ ไม่มีสิ่งใดเป็นเครื่องให้สังเกตหมายรู้ได้ นอกจากอาศัยอาการแสดง เช่นอาการแสดงของนกเมื่ออพยพหรือทำรัง นกมุ่งหาความสุขทางกาย ความประสงค์หรือความต้องการ ถือกายเป็นสำคัญ แล้วจิตก็นึกไปตามความต้องการของกาย แต่เมื่อนกร้องเพลง เป็นความประสงค์หรือความต้องการทางใจของนกที่ใคร่จะจูงใจคู่ของตน แล้วกายก็แสดงตามใจนึก เพราะฉะนั้น อาการแสดงของคนและสัตว์ จึงอยู่ระหว่างมูลฐาน ๒ ประการ คือกายไปสู่ใจ กับใจไปสู่กาย แต่อะไรเล่าเป็นเครื่องสัมพันธ์ ซึ่งเชื่อมต่อมูลฐานทั้ง ๒ นี้ให้เกี่ยวเนื่องกัน ? ข้อนี้นักวิทยาศาสตร์ไม่สามารถอธิบายได้ และยอมยกให้เป็นหน้าที่ของนักปรัชญาที่จะสืบสาวกรณีนี้ต่อไป ตามทำนองที่ภาษิตกล่าวว่า เมื่อนักวิทยาศาสตร์จำนนก็ให้นักปรัชญาตั้งต้นต่อไป ดังนั้น นักปรัชญาจึงเริ่มค้นคว้าและให้นามสิ่งที่เชื่อมต่อมูลฐานทั้ง ๒ นี้ว่า "วิญญาณ"

วิญญาณเมื่อบุคคลยังดำรงชีพอยู่ ไม่อยู่ในวิสัยความสามารถของนักวิทยาศาสตร์ที่จะกล่าวลักษณะได้ แต่ได้เคยมีนักวิทยาศาสตร์แต่ครั้งเก่าก่อนสนใจในเรื่องวิญญาณหลังจากบุคคลสิ้นชีวิตแล้ว และใช้วิธีเรียกวิญญาณเข้าสิงในตัวบุคคลที่เรียกว่าคนทรง ดังเช่นเซอร์โอลิเวอร์ลอดจ์ได้เคยกระทำมาเป็นต้น การที่เกิดความสนใจเช่นนี้ ก็เพราะว่า เมื่อร่างกายแตกดับเราเคยคิดว่าบุคลิกลักษณะของบุคลนั้นก็สูญสิ้นไปด้วย แต่ไฉนจึงอาจเรียกวิญญาณมาเข้าคนทรงได้ ? ถ้าเช่นนั้น ความเข้าใจที่ว่าบุคลิกลักษณะก็ตายไปด้วยนั้นคงไม่ถูกต้อง แท้ที่จริง บุคลิกลักษณะคงเป็นสิ่งที่ไม่รู้จักตาย แต่หากว่าดำรงอยู่เสมอ มีปัญหาที่นักวิทยาศาสตร์ยังสงสัยอยู่ ๒ ประการ คือการที่วิญญาณของผู้ตายอาจมาเข้าสิงในคนทรงได้นั้น เป็นเพราะบุคลิกลักษณะของคนที่ตายไปแล้วนั้นยังอยู่ หรือเป็นเพราะคนทรงนั้นเป็นโรคบางอย่าง ผลของการตรวจโรค ปรากฏว่าคนทรงทุกคนเป็นโรคเส้นประสาท คือเซลล์ของเส้นประสาทตาย(Neurasthenia) และใจอ่อน คือไม่สามารถต่อต้านความรู้สึกต่าง ๆ ได้ สมาคมพรหมวิทยา (Theosophical Society) ได้ทดลองโดยวิธีต่าง ๆ เช่นวิธีของแพลนเจ้ท (Planchet) ตัดกระดาษแข็งเป็นรูปหัวใจ เจาะรูกลางหัวใจนั้น และคน ๒ คนซ้อนมือกันคีบดินสอไว้ตรงกลาง ยืดแขนเตรงไม่ให้ศอกสัมผัสสิ่งใด แล้วใช้กระแสจิตเรียกวิญญาณมาเข้า ดินสอนั้นก็เดินเป็นตัวอักษรตอบคำถามตามที่ถามมา การที่เป็นเช่นนี้ จะเป็นเพราะวิญญาณมาเข้าสิงจริงหรือไม่? เราอาจอธิบายได้ตามหลักจิตวิทยาว่า ในขณะ

นั้นกระแสจิตของเราแน่วแน่ จิตกึ่งสำนึกของเราจึงผุดลอยขึ้น และแขนของเราซึ่งยืดตรงอยู่เป็นเวลานานนั้น ตามหลักสรีรศาสตร์โลหิตย่อมเดินแรงเกินไป จนกระทำให้มือสั่น และเมื่อประสมกับกระแสจิตกึ่งสำนึกที่ผุดลอยขึ้นมา ก็ทำให้เกิดอิทธิพลขึ้นอย่างหนึ่ง บังคับให้ดินสอนั้นเดินไปเป็นรูปตัวอักษร และปรากฏว่าคำตอบนั้นตรงกับจิตที่เรานึกให้เป็นไปเสมอ ข้อนี้ทำให้เกิดความสงสัยจนเลิกราไป เปลี่ยนวิธีทดลองใหม่เป็นเล่นผีโต๊ะ การเล่นผีโต๊ะก็มีความบกพร่องเช่นเดียวกัน กล่าวคือ คำตอบนั้นมักจะตรงกับจิตกึ่งสำนึกเสมอไป จึงเปลี่ยนวิธีใหม่อีกเป็นวิธีเข้าทรง แต่วิธีนี้ ก็อาจอธิบายตามหลักจิตวิทยาได้อีก กล่าวคือ เมื่อเวลาเข้าทรงนั้น ต้องปิดประตูหน้าต่างให้มืดหมด ความมืดทำให้ขาดแสงสีแดง จึงทำให้กำลังใจอ่อนลง ซ้ำถูกผู้ทดลองสะกดจิตด้วย คนทรงก็สลบไป กระแสจิตกึ่งสำนึกของผู้ทดลอง ซึ่งเพ่งสะกดจิตคนทรงอยู่นั้น ถ่ายเทเข้าไปในจิตกึ่งสำนึกของคนทรง คนทรงจึงสามารถทราบความในจิตกึ่งสำนึกของผู้ทดลองได้ และเมื่อถูกถามก็ตอบได้ตรงกับจิตกึ่งสำนึกของผู้ทดลองเสมอไป เช่นเซอร์อาเธอร์โคแนนดอยล์ เรียกวิญญาณของบุตรชายที่ตายมาเข้าคนทรง ต้องการทราบว่าวิญญาณนั้นเป็นวิญญาณของบุตรชายหรือมิใช่ จึงตั้งคำถามถามเรื่องราวของบุตรที่ล่วงมาแล้ว คนทรงก็สามารถตอบได้ถูกต้อง นี่ก็มีทางอธิบายได้ดังกล่าวมาแล้ว คือเรื่องราวของบุตรนั้นอยู่ในจิตกึ่งสำนึกของเซอร์โคแนนดอยล์อยู่แล้ว และคนทรงก็ถูกอิทธิพลกระแสจิตกึ่งสำนึกของเซอร์โคแนนดอยล์เข้าครอบงำ จน

สามารถทราบเรื่องราวในจิตกึ่งสำนึกของเซอร์โค้แนนดอยล์ และตอบได้ตรงถูกต้องเสมอไป เพราะฉะนั้น การเรียกผีหรือวิญญาณมาด้วยวิธีเข้าทรงนี้ จึงมีข้อที่อาจคัดค้านได้ว่ามิใช่ผีหรือวิญญาณมาจริง

เรื่องการเรียกวิญญาณมาเข้าคนทรงนี้ ภายหลังก็ได้ทดลองจนเห็นผลพิสดารยิ่งขึ้น กล่าวคือ เมื่อเรียกวิญญาณมาเข้าคนทรงนั้น ในชั้นเดิมคนทรงพูดเป็นเสียงของตนเอง ภายหลังคนทรงพูดเป็นเสียงของเจ้าของวิญญาณนั้น เมื่อครั้งมีชีวิตอยู่ และใช้ภาษาตามวัย ชาติ และชั้นของบุคคลนั้น ๆ เช่นครั้งหนึ่งในประเทศอังกฤษ มีการทดลองเชิญวิญญาณพระเจ้าแผ่นดินอียิปต์มาเข้าทรง คนทรงก็พูดเป็นภาษาซึ่งเข้าใจว่าเป็นภาษาอียิปต์ ที่กล่าวว่า เข้าใจว่าเป็นภาษาอียิปต์นั้น ก็เพราะในจำนวนคนที่ทดลองเรียกวิญญาณนั้น จะมีผู้รู้ภาษาอียิปต์หรือไม่ก็ไม่ทราบแน่ และอาจเป็นความเสกสรรของคนทรง ซึ่งอยากจะอวดความสามารถของตนก็เป็นได้ เพราะคนทรงนั้นไม่ใช่นักวิทยาศาสตร์ ซึ่งมุ่งแสดงความจริงเป็นสำคัญ นักวิทยาศาสตร์เล่าก็เป็นคนทรงไม่ได้ เพราะไม่ใช่ผู้มีวิสัยใจอ่อน เพระฉะนั้น การทรงโดยวิธีนี้จึงยังไม่เป็นที่แน่ใจ และยุติลงเป็นความเชื่อถือยังไม่ได้

แต่การทรงกันในปัจจุบันนี้ มีวิธีพิสดารและน่าค้นคว้าหาความ-จริงต่อไป คือเมื่อคนทรงสลบไป มีควันชนิดหนึ่งออกจากจมูกของคนทรง และบางคราวก็กลับเข้าไปทางจมูกตามเดิม ควันนั้นรวมกันเป็นกลุ่ม แล้วปรากฏเป็นร่างสลัว ๆ ของผู้ที่ถูกเรียกเข้าทรง เมื่อคนทรง

ตอบคำถาม เงานั้นก็ยังปรากฏอยู่ฉะเพาะหน้า ข้อนี้ยังหาทางอธิบายไม่ได้ จึงเป็นหน้าที่ที่วิทยาศาสตร์จะต้องค้นคว้าต่อไป

อีกประการหนึ่ง เรื่องผีที่มาเข้าทรงเองโดยมิได้ถูกเชื้อเชิญมา ซึ่งปรากฏมีเรื่องอยู่เนือง ๆ นั้น บางครั้งบางคราวก็เป็นการแกล้งของคนทรง และบางครั้งก็เป็นเรื่องที่หาทางอธิบายได้ยาก เช่นในบ้านของผู้เขียนคนหนึ่ง มีสตรีชราซึ่งครั้งหนึ่งเคยอยู่ในบ้านผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบุรี ในตอนดึกสงัด ได้เกิดมีอาการคือหน้ามืดวูบไป สักครู่ก็เผลอสติ แสดงกิริยาและพูดจาอย่างชายนักเลงโต แจ้งชื่อเสียงและเรียกเอาบุหรี่มาสูบ ซ้ำจะรับประทานสุรา เป็ด ไก่ อีกด้วย ภายหลังเมื่อผีออกแล้ว ผู้ที่ถูกผีเข้าก็นอนแน่นิ่งไป ไม่ช้าก็ฟื้นคืนสติขึ้น ผู้ว่าราชการจังหวัดจึงให้สืบสวนความ ก็ได้ทราบว่ามีนักโทษประหารชื่ออย่างนั้น เคยถูกนำศีรษะมาให้ผู้ว่าราชการเก่าดูหลายปีล่วงมาแล้ว ความตรงกัน เรื่องทำนองนี้ซึ่งผู้ถูกเข้าทรงมิได้แกล้งกระทำ ก็หาทางที่จะอธิบายได้ยากเช่นกัน

ความตายเป็นการแยกวิญญาณออกจากกายหยาบของเรา กายนั้นเป็นเสมือนสื่อที่ทำให้เราติดต่อกับวิญญาณของผู้นั้นได้ เมื่อกายสลายสื่อก็พลอยสูญไปด้วย เราจึงไม่สามารถติดต่อกับวิญญาณของผู้ตายได้ เมื่อใดนักวิทยาศาสตร์สามารถประดิษฐ์สื่อนี้ขึ้น เมื่อนั้นเราก็สามารถติดต่อกับวิญญาณของผู้ตายได้ เวลานี้นักวิทยาศาสตร์กำลังทำความพยายามทดลองในเรื่องนี้อยู่ ซึ่งเราอาจจะได้คอยดูผลสำเร็จในเวลาต่อไป

บทที่ ๘

นักวิทยาศาสตร์ปัจจุบัน มีความสนใจในเรื่องวิญญาณฉันใด คนในครั้งอนารยยุคก็มีความสนใจในเรื่องวิญญาณฉันนั้น เพราะดั่งที่ได้กล่าวมาแล้ว เรื่องวิญญาณเกิดขึ้นด้วยอาศัยจิตกึ่งสำนึกของเราซึ่งยินร้ายในความตาย ดั่งนั้น ความคิดในเรื่องวิญญาณนี้จึงได้พบเค้ามาแต่ครั้งอนารยยุค เช่นลัทธิวิญญาณกลับชาติ เค้าเดิมของลัทธินี้เนื่องมาแต่ความเชื่อถือของคนป่า ซึ่งนับถือสัตว์หรือต้นไม้เป็นต้นตระกูลของตน (Totemism) และเชื่อว่าเมื่อตายแล้ววิญญาณก็กลับเข้าสู่สัตว์หรือต้นไม้นั้น ๆ เช่นคนป่าแอฟริกาบางจำพวกนับถือจรเข้เป็นต้นตระกูล และบางจำพวกนับถือแรด คนป่าในอเมริกาบางจำพวกนับถือนาก และบางจำพวกนับถือพังพอนเป็นต้นตระกูล ชนหมู่ใดนับถือสัตว์ใดเป็นต้นตระกูลก็ไม่ฆ่าสัตว์นั้น มักเลี้ยงไว้ และสักตามตัวเป็นรูปสัตว์นั้น

ความเชื่อถือในเรื่องวิญญาณกลับชาติของชนชาติโบราณอีกชาติหนึ่งคืออียิปต์ แตกต่างกับความเชื่อถือของคนในอนารยยุคที่กล่าวแล้วนั้น คืออียิปต์เชื่อว่าวิญญาณอาจเปลี่ยนรูปได้ เช่นเมื่อวิญญาณขึ้นสวรรค์ก็อาจนิรมิตรูปกายเป็นนกเป็นดอกไม้ได้ตามพอใจ ลัทธิที่เชื่อว่าวิญญาณถือรูปเป็นนก ก็ยังมีร่องรอยอยู่ในลัทธิคริสตัง คือได้ทำรูปนกเขาเป็นเครื่องหมายแทนวิญญาณ

ลัทธิเรื่องวิญญาณกลับชาติ ตามที่มีอยู่ในศาสนาปัจจุบันนี้อาจ

แยกออกได้เป็น ๒ ทาง กล่าวคือ ทางหนึ่งเชื่อว่าเมื่อตายแล้ววิญญาณกลับเกิดใหม่ แต่อีกทางหนึ่งเชื่อว่าเมื่อตายแล้ววิญญาณไม่กลับเกิดอีก จะนอนนิ่งอยู่ในหลุมฝังศพ คอยจนกว่าจะถึงวันพิพากษา (Judgement Day). เมื่อถึงวันนั้นวิญญาณทุกดวง ก็จะถูกปลุกขึ้นรับคำพิพากษาให้ไปสู่สวรรค์หรือนรก ตามแต่ผลกรรมที่ได้กระทำมา ชั่วนิตยนิรันดร

ทางที่เชื่อว่าวิญญาณกลับเกิดใหม่นั้น มีเหตุผลอ้างว่าเนื่องจากกรรมที่ทำไว้แต่ชาติปางก่อน ทั้งนี้เพราะเหตุที่กระทำลงไปย่อมต้องเกิดผลแห่งการกระทำเท่ากันและสมควรกัน เปรียบดั่งผู้ที่หว่านพืชไว้อย่างใด ย่อมต้องได้รับผลอย่างนั้น มิช้าก็เร็ว กรรมย่อมไม่สิ้นสุดเพียงแต่ชีวิตบุคคล และย่อมไม่ถือเวลาเป็นเกณฑ์สำคัญ กล่าวคือ กรรมที่ได้กระทำในชาตินี้อาจไม่เกิดผลสนองในชาตินี้ เช่นคนที่ทุจริตคดโกงบางคนจนร่ำรวย ก็ได้ร่ำรวยอยู่ตลอดชั่วชีวิตโดยไม่ได้รับผลร้ายตอบแทนอย่างใด ตรงกันข้าม มีบุคคลบางคนไม่ได้กระทำกรรมชั่วร้าย แต่กลับได้รับผลสนองอย่างร้ายแรง เช่นนักโทษที่ถูกศาลตัดสินประหารชีวิตโดยปราศจากความผิด เช่นนี้ก็มีทางอธิบายว่าในกรณีแรก ผู้นั้นย่อมจะต้องไปได้รับผลสนองเอาในชาติหน้า และในกรณีหลังเป็นเพราะผลกรรมในชาติก่อนตามมาสนอง

ด้วยเหตุนี้เอง กรรมจึงไม่สิ้นสุดลงแค่ชีวิตบุคคล และชีวิตบุคคลก็ไม่ดับสูญไปเมื่อร่างหาไม่แล้ว วิญญาณย่อมหมุนเวียนเปลี่ยนไป จากชีวิตหนึ่งไปสู่อีกชีวิตหนึ่ง เป็นหญิงบ้างชายบ้าง ชนชาตินั้นบ้างชาตินี้

บ้าง และดำรงอยู่ในชั้นวรรณะต่าง ๆ กัน ในระยะกาลที่วิญญาณกลับเกิดใหม่ในชาติต่าง ๆ นี้ วิญญาณก็ได้อบรมสั่งสมให้เกิดคุณธรรมความดีสูงขึ้นเป็นลำดับ จนในที่สุดก็บรรลุถึงความสมบูรณ์ ในวาระนี้เอง วิญญาณก็เข้าสู่นิพพาน และไม่ต้องกลับเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏอีก

ส่วนลัทธิที่เชื่อว่าวิญญาณไม่กลับเกิดใหม่อีก แต่จะได้ขึ้นสู่สวรรค์หรือลงนรกชั่วนิตยนิรันดร์นั้น มีข้อที่ควรพิจารณาดูเหตุผลอยู่ ถ้าวิญญาณไม่กลับเกิดใหม่ วิญญาณในชาตินี้จะมาแต่ไหนในชั้นต้น ? ลัทธินี้กล่าวว่า พระเป็นเจ้าเป็นผู้บันดาลความเกิดและประทานวิญญาณมาพร้อมกับความเกิด ถ้าเช่นนั้น ก็เป็นการสมมติให้พระเจ้าไม่ยุติธรรมและไม่ใช่สัพพัญญู เพราะบุคคลที่เกิดมาในชาตินี้มีกรรมต่าง ๆ กันเป็นของตน บางคนมั่งมี บางคนเข็ญใจไร้ทรัพย์ บางคนสามารถ บางคนไร้ความสามารถ บางคนดี บางคนชั่ว เหตุไร เมื่อพระเจ้าบันดาลความเกิดและประทานวิญญาณในชั้นต้น จึงไม่ทรงเหลียวแลดูให้รอบว่าบุคคลที่พระเจ้าสร้างขึ้นนั้น บางคนจะได้ประสบผลกรรมอันลำเค็ญอย่างไร ข้อนี้เป็นการแสดงว่าพระเจ้าไม่เป็นสัพพัญญู และขาดคุณสมบัติของพระเจ้าทั้งไม่ทรงไว้ซึ่งอานุภาพสากลหรือสรรพศักดิ์ เพราะถ้าเป็นเช่นนั้น พระเจ้าก็ต้องสามารถขจัดทุกข์ให้หมดสิ้นไปจากโลกนี้ได้ ถ้าถือว่าพระเจ้ามีอานุภาพที่จะบันดาลได้แต่ไม่ทรงบันดาล ก็แสดงว่าพระเป็นเจ้ามีพระทัยร้ายปราศจากเมตตาคุณ เพราะโลกก็ดี สรรพสัตว์ในโลกก็ดี พระเจ้า

เป็นผู้สร้างสรรค์ขึ้นทั้งสิ้น มิใช่เกิดขึ้นเองด้วยผลแห่งกรรมของตน ๆ เมื่อเป็นเช่นนั้นสัตวโลกก็ไม่บังควรที่จะต้องประสบทุกขเวทนาแต่อย่างใด

ลัทธิเรื่องวิญญาณกลับชาติตามความเชื่อถือ ประการแรกที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น ได้ถ่ายทอดจากอินเดียไปประเทศกรีก พิธากอรัสเป็นปราชญ์คนแรกที่ได้นำลัทธินี้ไปเผยแผ่ ภายหลังต่อมาในสมัยเพลโตและอริสโตเติ้ล ความคิดเรื่องนี้ก็เปลี่ยนแปลงไป เพลโตให้อรรถาธิบายในเรื่องวิญญาณว่า วิญญาณประกอบด้วยส่วนที่ไม่รู้ตายและส่วนที่ตาย ส่วนที่ไม่รู้ตายได้แก่ปัญญา และส่วนที่ตายได้แก่กาม เพราะกามต้องอาศัยร่างกายเป็นเครื่องแสดงให้ปรากฏ ส่วนปัญญาไม่เกี่ยวข้องกับกาย และเป็นธาตุแท้ซึ่งไม่รู้จักสลายไป สิ่งที่เชื่อมต่อส่วนที่รู้ตายและไม่รู้ตายทั้ง ๒ นี้ เพลโตให้ชื่อว่า "วิญญาณที่แท้" เพราะฉะนั้น วิญญาณตามนัยของเพลโตจึงมี ๓ ประการ คือวิญญาณส่วนที่รู้ตาย วิญญาณส่วนที่ไม่รู้ตาย และวิญญาณแท้

ศิษย์ของเพลโตคืออริสโตเติ้ล ให้อรรถาธิบายไว้ละเอียดพิสดารกว่า และชอบด้วยเหตุผลมากกว่า กล่าวคือ จำแนกจิตว่ามีพฤติการณ์ ๓ ประการ ได้แก่พฤติการณ์ย่อยอาหาร, พฤติการณ์รู้สึกและพฤติการณ์ใช้ความคิด สิ่งที่บงการพฤติการณ์ทั้ง ๓ นี้ เรียกว่าวิญญาณ พฤติการณ์ย่อยอาหารมีอยู่ในคนสัตว์และต้นไม้ พฤติการณ์รู้สึกมีอยู่ในคนและสัตว์ และพฤติการณ์ใช้ความคิดมีอยู่เฉพาะในคนเท่านั้น ความแตกต่างระหว่างทฤษฎีของเพลโตกับอริสโตเติ้ลนั้นอยู่ที่ว่า เพลโตแยกวิญญาณ

ออกเป็นส่วน ๆ แต่อริสโตเติ้ลรวมวิญญาณเป็นส่วนเดียว สมัยต่อมา หลักของอริสโตเติ้ลก็ได้เป็นหลักปรัชญาของกรีกจนถึงสมัยคริสตศาสนา เมื่อคริสตศาสนาเผยแผ่เข้าไปในกรีก กรีกก็รับนับถือหลักของคริสต-ศาสนาแทนสืบมา

อาศัยข้อความที่แล้ว ๆ มา จึงเห็นได้ว่าเรื่องวิญญาณเป็นเรื่องที่วิทยาศาสตร์ก็ไม่กล้าคัดค้าน ปรัชญาก็สนับสนุน และศาสนาถึงกับรับรอง เหตุฉะนั้น สังคมซึ่งนับถือศาสนาเป็นแนวทางแห่งความประพฤติจึงได้กระทำกิจพิธีต่าง ๆ ตามลัทธิศาสนาเป็น พลีกรรมอุทิศส่วนกุศลอวยมงคลสวัสดีแก่วิญญาณแห่งผู้วายชนม์ ซึ่งเป็นที่รักเสน่หาหรือเคารพนับถือของเรา พร้อมกันนั้นก็ส่งกระแสจิตรวมกันไปสู่วิญญาณดวงนั้นขอให้กระแสจิตของเรามีอิทธิพลดลบันดาลให้วิญญาณนั้นก้าวล่วงทุกขพิบัติไปสู่แดนสุขารมณ์อุดมสันติสุขจงทุกเมื่อ

ตำนานพระพุทธรูป ๓๒ ปาง

และ

พระพุทธรูปปางประจำวันเกิด

เสถียร จิงโจ้ หาญคุณตุละ

รวบรวม

ตำนานพระพุทธรูป ๓๒ ปาง
และ
พระพุทธรูปปางประจำวันเกิด

เสถียร จิงโจ้ หาญคุณตุละ *รวบรวม*

ข้อความทั้งหมด ตลอดจนภาพพระพุทธรูปปางต่าง ๆ ที่ปรากฏในเรื่องนี้เป็นผลจากการค้นคว้ารวบรวม และเขียนวาดขึ้นไว้โดย เสถียร จิงโจ้ หาญคุณตุละ และได้พิมพ์แจกเป็นบรรณาการในงานฌาปนกิจศพ นางทองคำ คงสวัสดิ์ ณ เมรุวัดยานนาวา พระนคร เมื่อวันที่ ๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๙๘

เห็นว่าเป็นเรื่องน่ารู้และมีสารัตถประโยชน์ เจ้าภาพงานพระราชทานเพลิงศพ นายบิ่น ถิรพันธุ์ จึงขออนุญาตนำมาพิมพ์แจกเป็นบรรณาการ (๑,๐๐๐ เล่ม) และขอขอบพระคุณ คุณเสถียร จิงโจ้ หาญคุณตุละ ผู้รวบรวมเรื่องนี้ ไว้เป็นอย่างสูง ณ ที่นี้

เจ้าภาพ

คำนำอธิบายโดยผู้รวบรวม

การสร้างพระพุทธรูปขึ้นเป็นอุทเทศิกเจดีย์ มีขึ้นในราว พ.ศ. ๖๖๘ สมัยอมราวดี ในแคว้นคันธาระ เหนือแคว้นกัมโพช ประเทศอินเดีย พระพุทธรูปปฏิมา ที่มีขึ้นในแว่นแคว้นคันธาระครั้งนั้นมีอยู่เพียงสองสาม ปาง ที่เรียกว่า พระพุทธรูปปางนั้นปางนี้ ก็หมายเข้าใจถึงว่า ปางนั้น (หรือปางนั้น) พระพุทธเจ้าได้เสด็จประทับอยู่ ณ ที่นั้น หรือทรงกระทำพุทธกิจอย่างนั้น หรือทรงมีพระกิริยาอาการอย่างนั้น

พระพุทธรูปปางแรกที่คิดสร้างขึ้นก่อน เข้าใจว่า เป็นปางตรัสเทศนาธรรมจักรกัปปวัตนสูตร กล่าวคือ มีพระอาการทรงนั่ง ยกพระหัตถ์ขวาทำนิ้วพระหัตถ์เป็นวงกลม (ซึ่งหมายถึงพระธรรมจักร) นับว่าเป็นปางสำคัญ เพราะเป็นปางแรกที่พระพุทธองค์ทรงประกาศพระรัตนตรัยพร้อมบริบูรณ์

ปางปฐมเทศนา

มีพระอาการทรงนั่ง ยกพระหัตถ์ขวาจับนิ้วพระหัตถ์เป็นวงกลม

(หมายพระธรรมจักร)

ต่อมาคงเห็นกันว่า การสร้างพระพุทธรูปปางปฐมเทศนา แพร่หลายมากแล้วจึงทรงคิดสร้างพระพุทธรูปปางมารวิชัย และปางกระทำยมกปาฏิหาริย์ขึ้น และก็ในการสร้างพระปางกระทำยมกปฏิหาริย์นี้เอง ที่เป็นเหตุให้เกิดคิดทำบัวคว่ำบัวหงายไว้ที่ฐานรองพระปฏิมาด้วย เพื่อหมายความถึงการที่ทรงกระทำปฏิหาริย์บันดาลเป็นดอกบัวรองรับ จินตนาการ

ของผู้สร้างคงกว้างขวางไปถึงพระอาการกิริยาต่างๆของพระพุทธองค์ขณะทรงกระทำยมกปาฏิหาริย์ มีอาทิ ทรงกระทำพุทธาภิสังขารบันดาลเป็นพระพุทธนิมิตขึ้นเหมือนพระองค์เสด็จจงกรมไปมา ผลัดเปลี่ยนพระอิริยาบถ มีประดิษฐานยืนอยู่บางคาบ ทรงนั่งสมาธิบางครั้ง และแสดงพระอาการไสยาสน์บางที จึงได้มีการสร้างพระสำเร็จ ๔ อิริยาบถขึ้นไว้ คือ พระจงกรม พระยืน พระนั่ง พระนอน แม้ในสมัยต่อมา พระยืน ก็คิดสร้างให้อุ้มบาตรด้วย โดยหมายถึงว่า พระพุทธองค์เสด็จเที่ยวภิกขาจาร

ปางสมาธิ

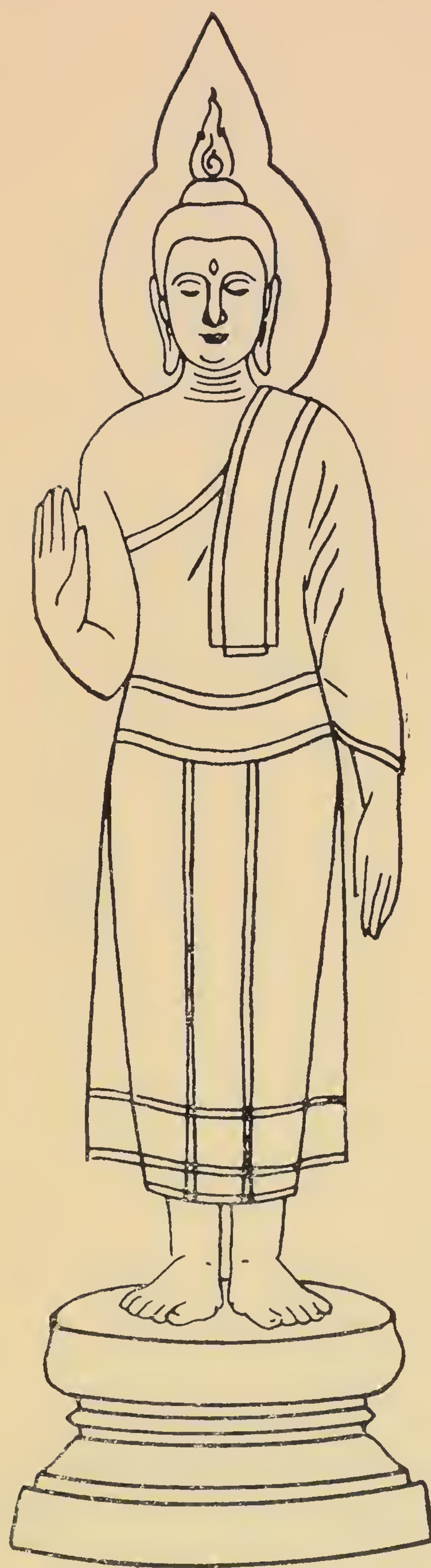
มีพระอาการทรงนั่งขัดสมาธิ วางพระหัตถ์ทั้งสองบนพระเพลา

ปางประทานอภัย

มีพระอาการทรงยืน ยกพระหัตถ์ทั้งสอง

(เรียก ปางห้ามสมุทร)

ปางประทานอภัย

มีพระอาการทรงยืน ยกพระหัตถ์ขวา ห้อยพระหัตถ์ซ้าย

(เรียก ปางห้ามญาติ)

ปางประทานพร

มีพระอาการทรงยืน ยกพระหัตถ์ขวา

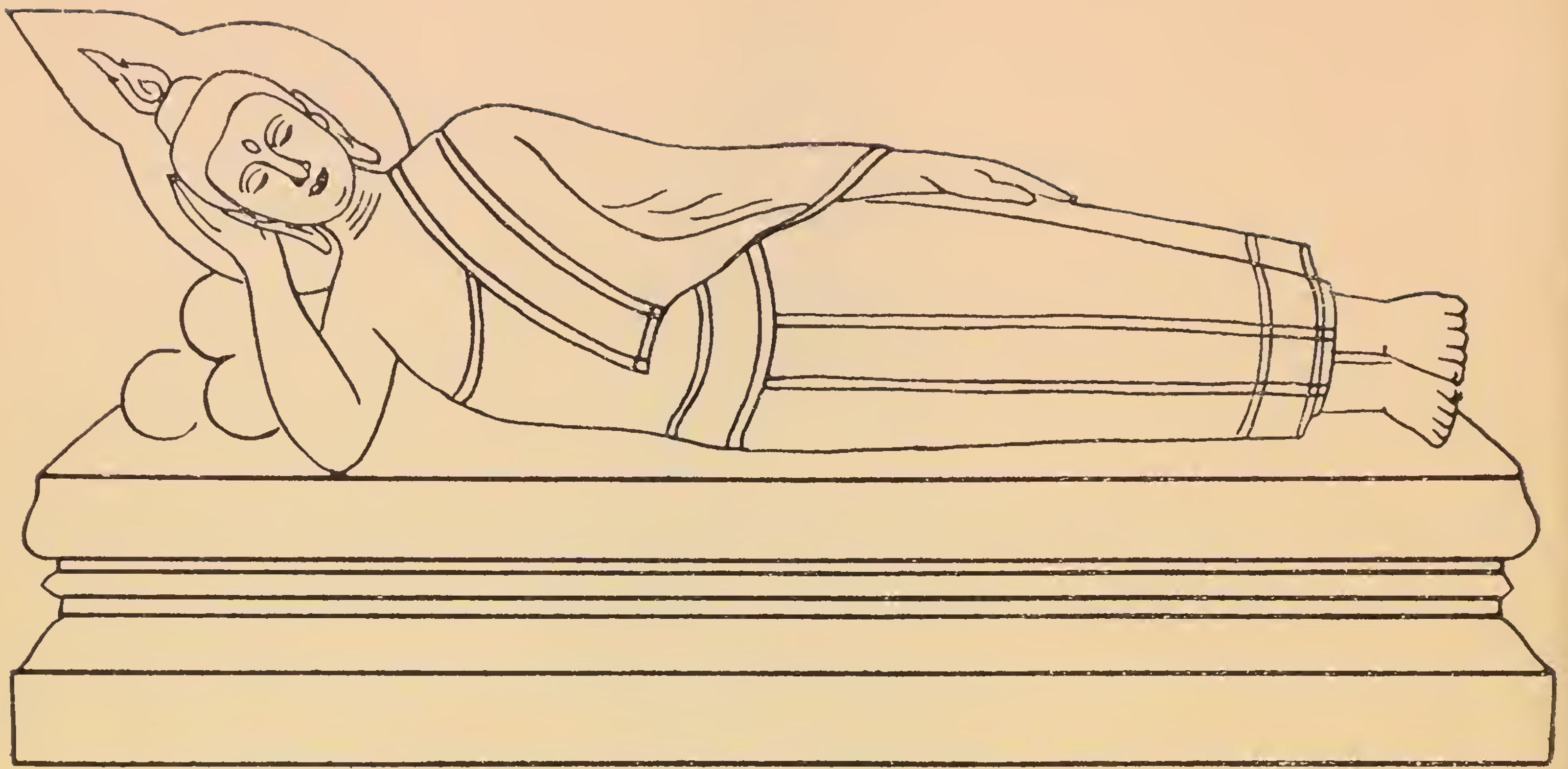
ห้อยพระหัตถ์ซ้าย หงายฝ่าพระหัตถ์

ปางห้ามแก่นจันทน์

มีพระอาการทรงยืน ยกพระหัตถ์ซ้าย

ห้อยพระหัตถ์ขวา

ปางไสยาสน์

มีพระอาการทรงนอน พระหัตถ์ขวาเสมอพระเกศ
พระหัตถ์ซ้ายวางขนานบนพระกาย

ดังนี้ จึงมีพระพุทธรูปปางต่าง ๆ สร้างกันขึ้นดาษดื่น ต่อมาก็ได้มีตำราพระพุทธรูปปางรวบรวมไว้เป็นแบบแผนที่แน่นอน และในสมัยรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ได้ทรงให้ สมเด็จกรมพระปรมานุชิตชิโนรส ทรงตรวจค้นเรื่องพระอิริยาบถของพระพุทธเจ้าตามที่มีปรากฏในพระคัมภีร์ต่าง ๆ ว่ามีสักกี่ปาง แล้วโปรดให้หล่อพระพุทธรูปปางต่าง ๆ นั้นไว้ เมื่อเสร็จแล้ว ได้โปรดให้นำไปตั้งไว้ที่หอพระปริต

ตำนานพระพุทธรูปปางต่าง ๆ นี้ แต่เดิม พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระสมมตอมรพันธุ์ ทรงรวบรวมพิมพ์ไว้ในรายงานพุทธรัตนสภา

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๙ และทรงอธิบายไว้ว่าเป็นของพระเถระองค์หนึ่ง ซึ่งท่านรองอำมาตย์เอก หลวงพินิจวรรณการ (แสง สาลิตุล) เปรียญ ได้ตีพิมพ์อธิบายเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๓ ตอนหนึ่งมีความว่า "เข้าใจว่าตำรานี้สมเด็จกรมพระปรมานุชิตฯ ทรงนิพนธ์ไว้"

สำหรับ ภาพพระพุทธรูปปางต่าง ๆ ที่พิมพ์ปรากฏไว้นี้ ผู้รวบรวมได้เขียนขึ้นตามที่ได้เห็นจากภาพฉบับเดิมของสมเด็จกรมพระปรมานุชิตชิโนรส ที่ได้ทรงวาดไว้ด้วยดินสอขาวในสมุดไท รวม ๓๒ ปาง เวลานี้รักษาไว้ในพิพิธภัณฑสถานเป็นเค้า

ตำนานพระพุทธรูป ๓๒ ปาง

พระผู้มีพระภาค ทรงกระทำทุกรกิริยาอยู่ ๖ ปี ในการที่ทรงกระทำทุกรกิริยานั้น มีพระอาการทรงนั่ง พระหัตถ์ทั้งสองประคองพระอุระ เป็นปางที่ ๑

ปางที่ ๑ บำเพ็ญทุกรกิริยา

มีพระอาการทรงนั่ง พระหัตถ์ทั้งสองประคองพระอุระ

ครั้นถึงวันวิสาขะปุรณมีเพ็ญเดือน๖ เวลาเช้าทรงรับเข้ามธุปายาศของนางสุชาดา มีพระอาการทรงนั่งห้อยพระบาท แบพระหัตถ์ทั้งสองรับ เป็นปางที่ ๒

ปางที่ ๒ ทรงรับมธุปายาส

มีพระอาการทรงนั่งห้อยพระบาท แบพระหัตถ์ทั้งสองรับ

ครั้นทรงทำภัตตกิจเสร็จแล้วไปลอยถาด ณ แม่น้ำเนรัญชรา มี
พระอาการทรงนั่ง พระหัตถ์ทั้งสองจับถาดลอย เป็นปางที่ ๓

ปางที่ ๓ ลอยถาด

มีพระอาการทรงนั่ง พระหัตถ์ทั้งสองจับถาดลอยไป

ครั้นเวลาเย็นลงพระองค์ทรงรับหญ้าคาแปดกำอันพราหมณ์ผู้หนึ่ง นำมาถวาย มีพระอาการทรงยืนยื่นพระหัตถ์ขวารับกำหญ้าคา เป็นปางที่๔

ปางที่ ๔ ทรงรับหญ้าคา

มีพระอาการทรงยืน ยื่นพระหัตถ์ขวารับกำหญ้าคา

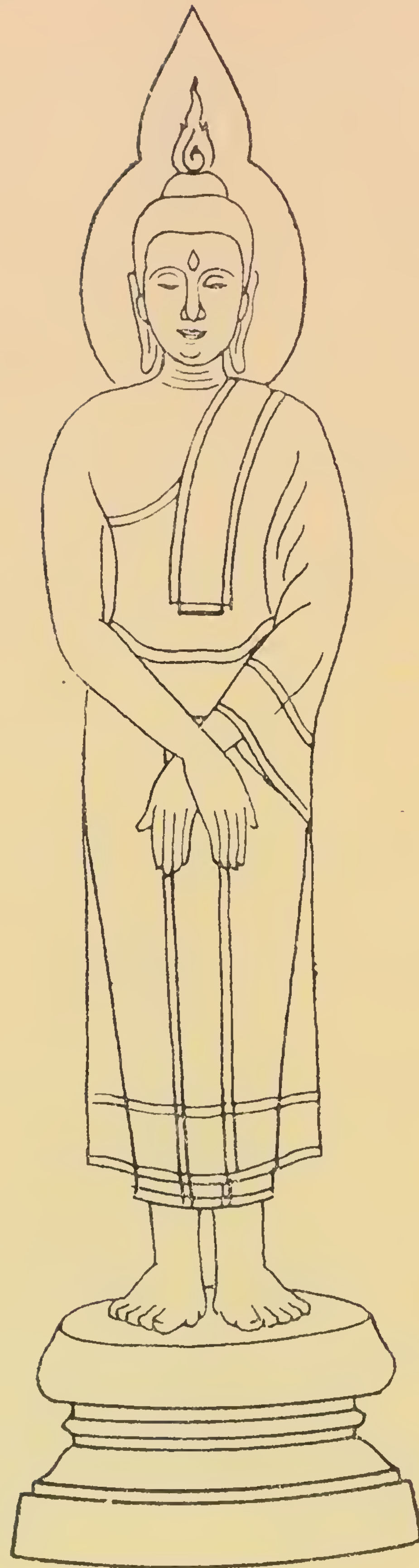
แล้วทรงอธิษฐานให้เป็นบัลลังก์วชิรอาศน์ลาดลง ณ ประเทศเบื้องทิศบุรพาแห่งมหาโพธิมณฑล ตั้งจาตุรงควิริยาธิษฐานปฏิญาณพระองค์ว่า แม้มังสะแลโลหิตของเราจะเหือดแห้งสิ้นสูญไป จะคงเหลืออยู่แต่แผ่นหนังเส้นเอ็นเท่านี้ก็ตามเถิด ถ้าเรายังไม่บรรลุพระโพธิญาณแล้วก็จะไม่ลุกจากรัตนบัลลังก์อันนี้ไปเป็นแน่ สันถัต แล้วเสด็จขึ้นทรงนั่ง ณ บัลลังก์วชิรอาศน์ บ่ายพระพักตร์เฉพาะทิศบุรพา ครั้นเวลาเย็นลงทรงผจญวสวดีมาราธิราชกับมารบริษัทให้พ่ายแพ้ถอยหนี มีพระอาการทรงนั่งขัดสมาธิเพชร พระหัตถ์ขวากดพระเพลา ที่เรียกว่ามารวิชัย เป็นปางที่ ๕

ปางที่ ๕ มารวิชัย

มีพระอาการ
ทรงนั่งขัดสมาธิเพชร
พระหัตถ์ขวา
กดพระเพลา

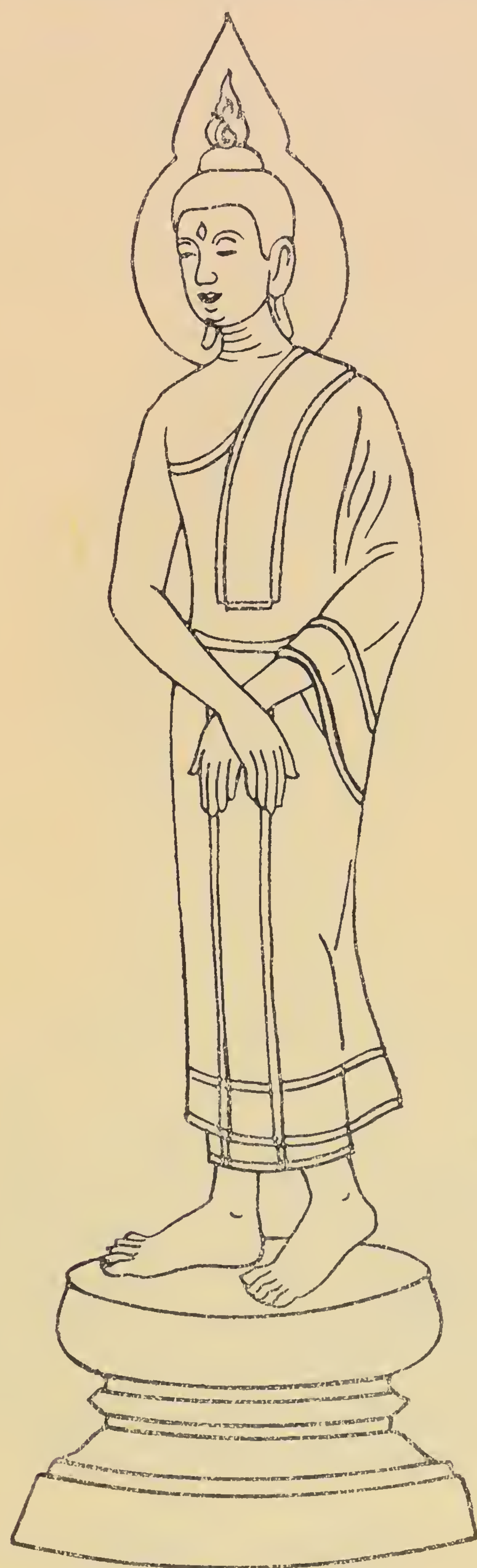
ครั้นล่วงเข้าราตรีปฐมยาม พระองค์ก็ได้ตรัสรู้บุพเพนิวาสญาณ แล้วทำทิพยจักษุญาณให้เกิดขึ้นในมัชฌิมยาม ทรงพิจารณาปัจจยาการปฏิจจสมุปบาท ในเวลาปัจฉิมยาม ครั้นรุ่งใกล้อรุณขึ้นก็ได้ตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ เป็นเอกอรรคอุดมบรมวิสุทธิขันธ์ มีพระคุณสมัญญาภิธานว่า พุทฺโธ พระพุทธเจ้าท่านผู้ตรัสรู้ ท่านผู้ตื่นเบิกบานแล้วเต็มที่รัตนดวงแก้วให้เกิดความยินดีทั่วโลกทั่วพิภพจบสัตววิสัย พระองค์เสด็จประทับเสวยวิมุตติสุข อยู่ ณ ควงไม้มหาโพธิครบ ๗ วัน จนถึงเทพยดาสอดแคล้วสงสัยว่า กิจของพระพุทธเจ้าเพียงนั่งนิ่ง ๆ อยู่เท่านั้นฤๅ ฤๅกิจอื่น ๆ ยังมีอยู่ประการใด พระผู้ทรงพระภาคได้ทรงทราบ จึงเข้าสู่จตุตถฌาน อันเป็นบาทแห่งอภิญญา ออกจากฌานแล้วเสด็จขึ้นสถิตย์ ณ อากาศทรงทำยมกปฏิหาริย์ ทรมานเทพยดาปลดเปลื้องวิจิกิจฉาให้หมดสิ้นจากสันดาน แล้วลงมาประทับ ณ ทิศตะวันออกเฉียงเหนือไกลห่างแต่รัตนบัลลังก์หน่อยหนึ่ง ทรงพิจารณาบารมีธรรม มีทาน เป็นต้น ซึ่งเป็นเหตุให้พระองค์ได้บรรลุโพธิญาณ ทั้งโพธิพฤกษ์แลรัตนบัลลังก์ จึงลืมพระเนตรทั้งสองข้างเพ่งอยู่เสมอมิได้กระพริบ ที่เรียกว่าถวายพระเนตร มีพระอาการทรงยืนประสานพระหัตถ์ทั้งสอง เป็นปางที่ ๖

ปางที่ ๖ ถวายเนตร

มีพระอาการทรงยืน ประสานพระหัตถ์ทั้งสอง

แล้วทรงนฤมิตรัตนจงกรมแก้ว เสร็จจงกรมอยู่ที่นั้น มีพระอาการทรงยืนยกพระบาทซ้าย พระหัตถ์ทั้งสองประทับพระเพลา เป็นปางที่ ๗

ปางที่ ๗ รัตนจงกรม

มีพระอาการ
ทรงยืนยกพระบาทซ้าย
พระหัตถ์ทั้งสอง
ประทับพระเพลา

แล้วเสด็จประทับเสวยวิมุตติสุข อยู่ ณ ควงไม้อชปาลนิโครธ มารเข้ามาทูลเชิญเสด็จให้ดับขันธปรินิพพาน พระองค์ทรงตรัสห้ามว่า ช้าก่อนภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ซึ่งเป็นสาวกของเรายังไม่ฉลาดรู้เจนจบธรรมวินัย พรหมจรรย์ยังไม่แพร่หลายเพียงใด เราผู้ตถาคตยังจักไม่ปรินิพพานเพียงนั้น ก็เมื่อใดสาวกของเราฉลาดรู้ธรรมวินัย พรหมจรรย์พึงแพร่หลายขึ้นแล้ว เมื่อนั้นเราผู้ตถาคตจึงจักนิพพาน มีพระอาการทรงนั่งยกพระหัตถ์ขวาห้ามมาร เป็นปางที่ ๘

ปางที่ ๘ ห้ามมาร

มีพระอาการทรงนั่งยกพระหัตถ์ห้ามมาร

แล้วเสด็จไปประทับ เสวยวิมุตติสุข ณ ร่มไม้จิก มีนาคราชชื่อมุจลินท์มาวงพระกายด้วยขนดตัว ๗ รอบ แผ่พังพานใหญ่ปกพระเศียรด้วยคิดจะป้องกันหมอก น้ำค้าง ลม แดด มิให้มีมาถูกต้องพระผู้มีพระภาคได้ มีพระอาการทรงนั่งขัดสมาธิมีนาคปรก เป็นปางที่ ๙

ปางที่ ๙ นาคปรก

มีพระอาการทรงนั่งขัดสมาธิ มีนาคปรก

แล้วเสด็จไปประทับ เสวยวิมุตติสุข อยู่ ณ ร่มไม้เกด เวลาอรุณขึ้น พระอินทร์นำผลสมอเข้าไปถวาย มีพระอาการทรงนั่งรับผลสมอ เป็น ปางที่ ๑๐

ปางที่ ๑๐ ฉันผลสมอ

มีพระอาการทรงนั่งรับผลสมอ

ครั้งนั้น ตปุสสะ แล ภัลลิกะ พ่อค้าสองพี่น้องได้น้อมนำสัตตูก้อน สัตตูผงเข้าไปถวาย พระองค์ทรงปริวิตกว่า ตถาคตจะรับด้วยภาชนะวิกัติอะไร ครั้งนั้นมหาราชนำเอาบาตรเสลมัย ๔ บาตรลงมาถวาย พระองค์ทรงรับบาตรเสลมัย ๔ บาตรนั้น ทรงบันดาลอิทธาภิสังขารเชื่อมประสานให้ติดเป็นบาตรเดียวกัน มีพระอาการทรงนั่งยกพระหัตถ์อธิษฐานบาตรเป็นปางที่ ๑๑

ปางที่ ๑๑ ประสานบาตร

มีพระอาการทรงนั่ง ยกพระหัตถ์อธิษฐานบาตร

ครั้นทำภัตตกิจเสร็จแล้ว พ่อค้าสองคนพี่น้องทูลขอพระเกศธาตุ มีพระอาการทรงนั่งยกพระหัตถ์เสยพระเกศ เป็นปางที่ ๑๒

ปางที่ ๑๒ พระเกศธาตุ

มีพระอาการทรงนั่ง ยกพระหัตถ์เสยพระเกศ

แล้วเสด็จกลับมาประทับเสวยวิมุตติสุข ณ ควงไม้อชปาลนิโครธอีก ได้ปริวิตกรำพึงถึงความที่ธรรมเป็นของลึกละเอียดโดยปฏิเวธาภิสมัย จิตก็น้อมไปเพื่อความขวนขวายน้อย คิดจะไม่แสดงธรรม ท้าวสหัมบดีพรหมได้ทราบ รีบด่วนลงมากราบทูลอาราธนาให้แสดงธรรม มีพระอาการทรงยืน พระหัตถ์ทั้งสองประทับพระอุระ เป็นปางที่ ๑๓

ปางที่ ๑๓ รำพึง

มีพระอาการทรงยืน
พระหัตถ์ทั้งสอง
ประทับพระอุระ

ครั้นทรงรับอาราธนาท้าวสหัมบดีพรหมแล้ว เสด็จออกจากควงไม้อัชปาลนิโครธ เสด็จพุทธจาริกมาโดยลำดับ ถึงสำนักที่อยู่แห่งฤาษีเบญจวัคคีย์ทั้ง ๕ ตรัสปฏิญาณพระองค์ว่าเป็นพุทธ ให้พระฤาษีเชื่อต่อพระอรหัตตสัมโพธิญาณ แล้วประทานเทศนาธรรมจักรกัปปวัตตนสูตร ให้พระโกณฑัญญะเกิดธรรมจักษุบรรลุพระโสดาบัตติผล แล้วทรงสั่งสอนพระวัปปะ ภัททิยะ มหานาม อัสสชิ ให้ได้มรรคผลตามลำดับ วัน เวลา แล้วให้อุปสมบทด้วยเอหิภิกขุ มีพระอาการทรงนั่งเหยียดพระหัตถ์กวักเรียก เป็นปางที่ ๑๔

ปางที่ ๑๔

ประทานเอหิภิกขุ

อุปสมบท

มีพระอาการทรงนั่ง
เหยียดพระหัตถ์กวักเรียก

แล้วเสด็จมาประทับ ณ เวฬุวัน เมืองราชคฤห์ อุปติสสะ โกลิตะ สองสหายมาเฝ้าทูลขอบรรพชาอุปสมบท พระสุคตก็ทรงอนุญาต แลสอนให้ได้พระอรหัตต์ พร้อมด้วยบริษัท แล้วทรงตั้งในเอตทัคคะ มีพระอาการทรงนั่งยกพระหัตถ์เดียวชี้ เป็นปางที่ ๑๕

ปางที่ ๑๕ ชี้อัครสาวก

มีพระอาการทรงนั่ง ยกพระหัตถ์เดียวชี้

แล้วเสด็จจากเมืองราชคฤห์มาประทับ ณ โคตมเจดีย์เมืองเวสาลี ถึงฤดูหนาวคราวน้ำค้างตก ทรงลองหนาวในราตรีตลอดรุ่ง ทรงจีวร ๔ ผืนพอทนหนาวได้ จึงได้ทรงตั้งเขตจีวรลงเป็นชินะมริยาทว่า อนุชานามิ ภิกฺขเว ติจีวรํ ดังนี้ ก็ในการที่ลองหนาวนั้น มีพระอาการทรงนั่ง พระหัตถ์ทั้งสองจับผ้าห่ม เป็นปางที่ ๑๖

ปางที่ ๑๖ ทรงจีวร

มีพระอาการทรงนั่ง พระหัตถ์ทั้งสองจับผ้าห่ม

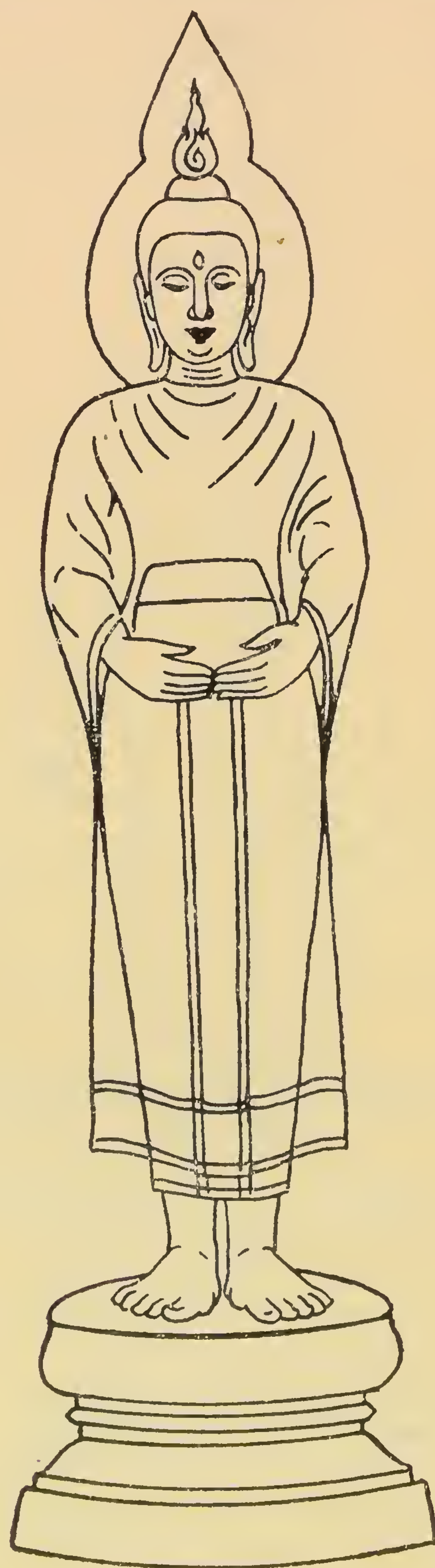
แล้วเสด็จมาประทับเมืองราชคฤห์ พระกาฬุทายี ทูลเชิญเสด็จเมืองกบิลพัสดุ์ พระองค์ทรงรับ แล้วเสด็จพุทธดำเนินโดยปรกติไม่เป็นการรีบด่วน มีพระอาการทรงยืนห้อยพระหัตถ์ซ้าย ยกพระบาทซ้าย เป็นปางที่ ๑๗

ปางที่ ๑๗ ลีลา

มีพระอาการทรงยืน
ห้อยพระหัตถ์ซ้าย
ยกพระบาทซ้าย

ครั้นเสด็จถึงเมืองกบิลพัสดุ์ พระประยูรญาติจัดการรับเสด็จให้ประทับ ณ นิโครธารามแล้ว ต่างองค์ต่างก็กลับ ตระกูลหนึ่งตระกูลใดหาได้กราบทูลให้รับภัตตาหารบิณฑบาตไม่ รุ่งขึ้นเวลาเช้าพระองค์ก็เสด็จเข้าโคจรบิณฑบาตภายในพระนคร มีพระอาการทรงยืน พระหัตถ์ทั้งสองอุ้มบาตร เป็นปางที่ ๑๘

ปางที่ ๑๘ อุ้มบาตร

มีพระอาการทรงยืน

พระหัตถ์ทั้งสองอุ้มบาตร

ครั้นสมัยต่อมาเดียรถีย์เที่ยวติดตามจะทำปาฏิหาริย์ขันแข่งกับพระผู้มีพระภาค บุรุษเฝ้าสวนได้ผลมะม่วงสุกผลหนึ่งนำมาถวาย พระองค์ทอดพระเนตรพระอานนท์ พระอานนท์ทราบในพระอาการจึงถวายบาตรเสลมัยพุทธบริขาร พระองค์น้อมบาตรรับผลมะม่วง แสดงพระอาการจะประทับ พระอานนท์ปูผ้าสังฆาฏิ ถวายให้เสด็จประทับ แล้วขยำผลมะม่วงทำอัมพบานถวาย พระองค์เสวยอัมพบานแล้ว บุรุษนั้นน้อมอุทกเข้าไปถวาย พระองค์ทรงรับด้วยบาตร ตรัสให้เจ้าของมะม่วงเพาะเม็ดลง ณ ที่นั้น พระองค์ทรงล้างพระหัตถ์ลง ณ เม็ดมะม่วง ในเรื่องนี้แยกเป็น ๒ ปาง ทรงนั่งประทับดื่มน้ำอัมพบาน เป็นปางที่ ๑๙

ปางที่ ๑๙

รับผลมะม่วง

มีพระอาการ

ทรงนั่งรับผลมะม่วง

ทรงรับน้ำด้วยบาตร เป็นปางที่ ๒๐

ปางที่ ๒๐ รับอุทก

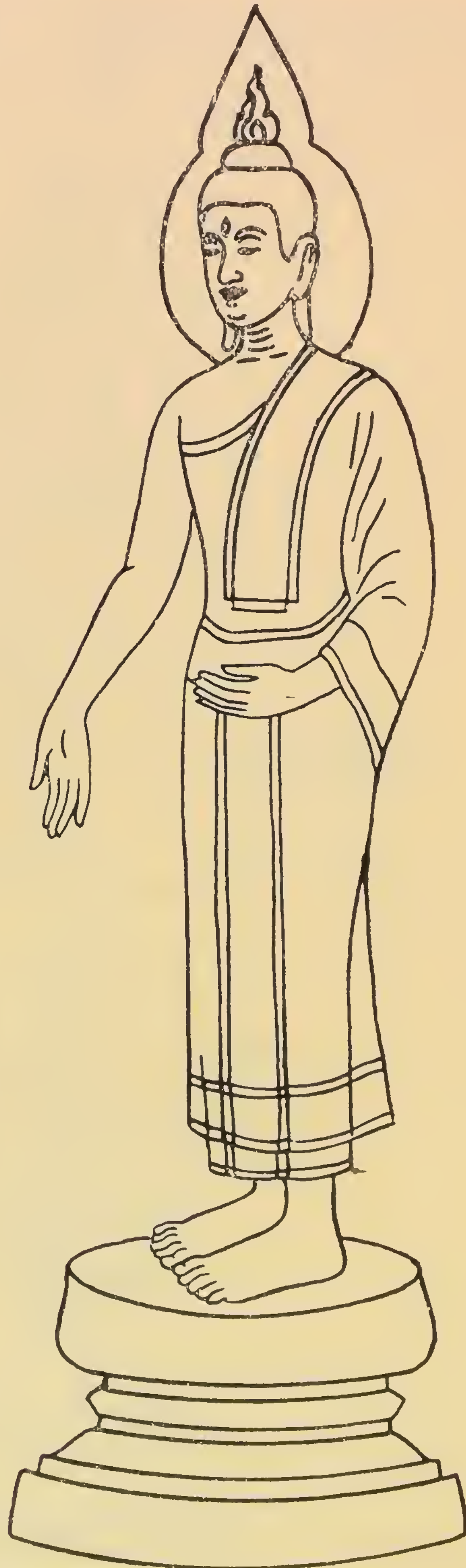
มีพระอาการทรงนั่งรับอุทก

ครั้นทรงทำยมกปาฏิหาริย์ทรมานเดียรถีย์เสร็จแล้ว เสด็จจำพรรษา ณ ดาวดึงษพิภพ แสดงอภิธรรมปิฎกสนองพระคุณพระชนกชนนี ครบสามเดือนแล้วเสด็จลงจากเทวโลก มีพระอาการทรงยืนกางพระหัตถ์ทั้งสองเปิดโลก เป็นปางที่ ๒๑

ปางที่ ๒๑
เปิดโลก
มีพระอาการ
ทรงยืน
กางพระหัตถ์
ทั้งสองเปิดโลก

เมื่อครั้ง พระองค์ทรงชักผ้ามหาบังสุกุลของนางปุณณทาษี มีพระอาการทรงยืนห้อยพระหัตถ์ขวา พระหัตถ์ซ้ายทรงถือธารพระกรปลงพระกรรมฐาน เป็นปางที่ ๒๒

ปางที่ ๒๒ ปลงกรรมฐาน

มีพระอาการ
ทรงยืนห้อยพระหัตถ์ขวา
พระหัตถ์ซ้ายทรงถือธารพระกร
ปลงพระกรรมฐาน

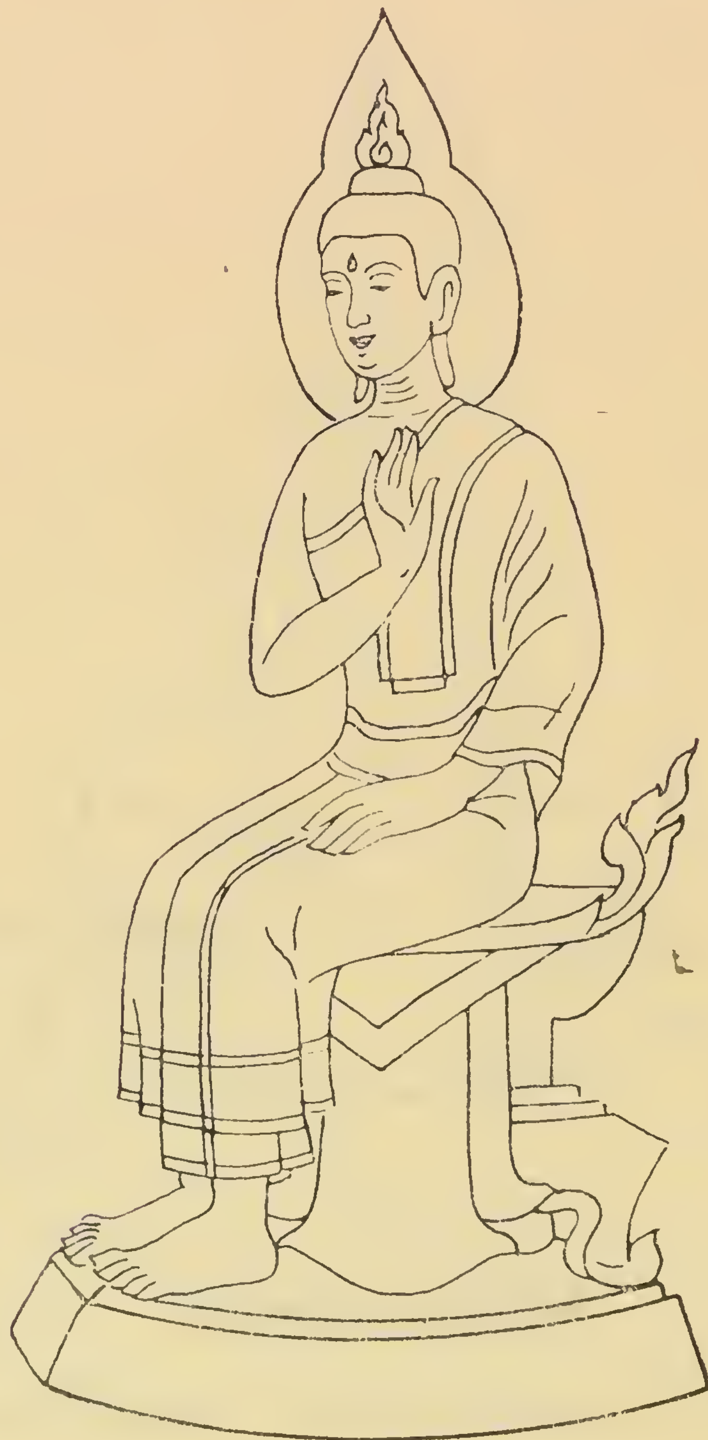
ครั้นซักฟอกผ้ามหาบังสุกุลสิ้นมลทินโทษแล้ว ทรงพระปรารภเริ่มจีวรกรรม มีพระอาการทรงนั่ง พระหัตถ์ซ้ายจับเข็ม พระหัตถ์ขวาจับด้ายสนเข็ม เป็นปางที่ ๒๓

ปางที่ ๒๓ สนเข็ม

มีพระอาการทรงนั่ง พระหัตถ์ซ้ายจับเข็ม พระหัตถ์ขวาจับด้ายสนเข็ม

เมื่อครั้งภัย ๓ ประการเกิดขึ้น ณ เมืองเวสาลี กษัตริย์ลิจฉวีพร้อมด้วยราษฎร คิดค้นหาอุบายที่จะให้ภัยระงับ ครั้นเห็นชอบด้วยอุบายนี้แล้ว ให้มหาลีไปทูลเชิญเสด็จพระโลกนาถ ณ เมืองราชคฤห์ พระเจ้าพิมพิสารราช จัดการส่งเสด็จ ให้ผูกเรือขนานแลให้ทำมณฑปลง ณ เรือนั้น ให้ประดับด้วยสักการวิธีมีพวงดอกไม้เป็นต้น แต่งตั้งพุทธอาศน์ด้วยสรรพรัตนมัย แล้วเชิญเสด็จลงประทับ ณ เรือขนาน มีพระอาการทรงนั่งห้อยพระบาททั้งสอง เป็นปางที่ ๒๔

ปางที่ ๒๔

เสด็จลงเรือขนาน

มีพระอาการทรงนั่ง
ห้อยพระบาททั้งสอง

เมื่อครั้ง พระผู้มีพระภาค เสด็จประดับ ณ ราวป่าแต่พระองค์เดียว มีช้างชื่อปาลิเลยยกะเข้ามารับปฏิบัติ มีพระอาการทรงนั่งห้อยพระบาทแบพระหัตถ์ทั้งสองรับช้าง เป็นปางที่ ๒๕

ปางที่ ๒๕ ป่าลิไลย

มีพระอาการทรงนั่งห้อยพระบาทแบพระหัตถ์ทั้งสองรับช้าง

วักกลิพราหมณ์คิดหาอุบายที่จะได้ดูพระองค์ให้เสมอเป็นนิจไป ครั้นเห็นชอบด้วยอุบายนี้แล้ว จึงเข้าบวชอยู่ในสำนักพระ เฝ้าแต่จะดูพระผู้มีพระภาคไม่มีเวลาที่จะหยุดหย่อนผ่อนพัก พระองค์ตรัสปณามพระวักกลิ มีพระอาการทรงนั่งโบกพระหัตถ์ เป็นปางที่ ๒๖

ปางที่ ๒๖ ขับพระวักกลิ

มีพระอาการทรงนั่งโบกพระหัตถ์

สมัยหนึ่งแว่นแคว้นโกศลฝนแล้งทั่วพระราชอาณาเขต ราษฎรพร้อมกันมาทูลขอฝน พระทศพลอาศัยพระมหากรุณาในสัตว์ เสด็จมาประทับ ณ ริมฝั่งโบกขรณีภายในพระเชตวัน ทรงผลัดอุทกสาฎกทรงนุ่งด้วยชายข้างหนึ่งทรงห่มด้วยชายข้างหนึ่ง ลงประทับ ณ บันไดสระ ขณะนั้นมหาเมฆตั้งขึ้นให้ฝนตกทั่วทิศานุทิศ มีพระอาการทรงยืน ยกพระหัตถ์ขวาลูบพระกายสรงน้ำ เป็นปางที่ ๒๗

ปางที่ ๒๗ สรงน้ำ

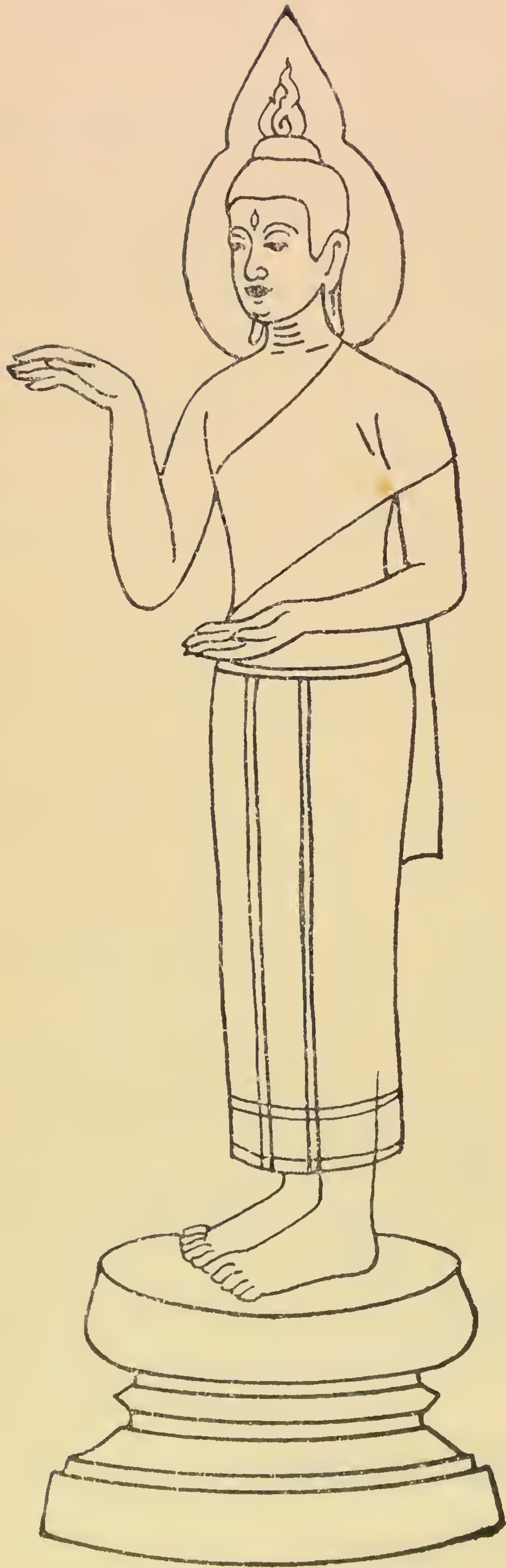
มีพระอาการทรงยืน
ยกพระหัตถ์ขวาลูบพระกายสรงน้ำ

เมื่อครั้งพระผู้มีพระภาค รับนิมนต์จุฬปุณณพานิช น้องชายพระมหาปุณณเถระ แล้วตรัสสั่งพระอานนท์ให้จัดสรรพระภิกษุ ซึ่งจะตามเสด็จไว้ให้ได้ ๕๐๐ หย่อนหนึ่ง พระอานนท์รับพุทธาณัติแล้วจัดภิกษุไว้เสร็จตามพุทธาธิบาย รุ่งขึ้นเวลาเช้าพระผู้ทรงพระภาคเจ้าเข้าผลสมาบัติด้วยพุทธานุภาพหากบันดาลให้ร้อนถึงบัณฑุกัมพลอาศน์ ท้าวสักกเทวราชทรงทราบ ตรัสสั่งพระวิสสุกรรมให้นฤมิตกูฏาคารบุษบก ๕๐๐ มาประทับไว้ที่ซุ้มประตูพระเชตวัน พระผู้มีพระภาคเสด็จขึ้นบุษบกหนึ่ง พระภิกษุ ๕๐๐ หย่อนหนึ่งก็ขึ้นบุษบกหนึ่ง ๆ เหลืออยู่บุษบกหนึ่งไว้ช่องโอกาสแก่พระสัจพันธ์ เมื่อสมเด็จพระผู้มีพระภาคเสด็จมาถึงเขาสัจพันธ์บรรพต หยุดบุษบกอยู่ ณ อากาศ ทรงทรมานสัจพันธฤาษี ให้มละมิจฉาทิฏฐิ ให้อุปสมบทเสร็จด้วยเอหิภิกขุ แล้วขึ้นบุษบกตามเสด็จไป พระผู้มีพระภาคทรงทำภัตตกิจ ณ บ้าน จุฬปุณณพานิช เสร็จแล้วเสด็จกลับ นาคราชทูลขอให้เหยียบรอยพระบาทไว้ริมฝั่งแม่น้ำนัมทา ครั้นเสด็จมาถึงเขาสัจพันธ์ตรัสสั่งพระสัจพันธ์ภิกษุว่า เดิมท่านเป็นคณาจารย์ใหญ่ได้ปริหารสอนประชุมชนให้ถือลัทธิผิด ๆ ไว้เป็นอันมาก ให้ท่านพักอยู่ ณ ที่นี้ปลดเปลื้องประชุมชนให้พ้นจากมิจฉาทิฏฐิให้ตั้งอยู่ในทางสุคติสวรรค์นฤพาน พระสัจพันธ์ทูลขอที่บูชาไว้ พระองค์ก็แสดงบทเจดีย์รอยพระบาทไว้ ณ หลังหินประหนึ่งรอยกดลง ณ ดินเปียก ๆ ฉะนั้น มีพระอาการทรงยืนเหยียบรอยพระบาท เป็นปางที่ ๒๘

ปางที่ ๒๘ ประดิษฐานพระพุทธบาท

มีพระอาการทรงยืนเหยียบรอยพระบาท

พระคันธาร คือปางที่ ๒๗ นั้นเอง แต่เพราะเมื่อพุทธศาสนาล่วงได้สองร้อยปีเศษ มีพระเจ้าแผ่นดินพระองค์หนึ่งได้ครอบครองเป็นใหญ่ในคันธารราฐ มีความเลื่อมใสในพระมัชฌันติกะเถระ จึงได้รับพระพุทธศาสนาไปถือสืบต่อกันมาหลายชั่วแผ่นดิน ภายหลังพระเจ้าแผ่นดินในคันธารราฐพระองค์หนึ่งได้ทรงฟังเรื่องพระพุทธเจ้าทรงบันดาลให้ฝนตก ก็ทรงเลื่อมใสให้สร้างพระพุทธปฏิมากรทรงผ้าอุทกสาฎก ทรงนุ่งด้วยชายข้างหนึ่งทรงห่มด้วยชายข้างหนึ่ง มีพระอาการทรงยืน พระหัตถ์ขวากวักเรียกฝน พระหัตถ์ซ้ายหงายรองน้ำฝน เป็นปางที่ ๒๙

ปางที่ ๒๙ คันธารราษฎร์

มีพระอาการทรงยืน พระหัตถ์ขวากวักเรียกฝน พระหัตถ์ซ้ายหงายรองน้ำฝน

เมื่อครั้งพระผู้มีพระภาคจำพรรษา อยู่ณเวฬุวนาคาม ในพรรษานั้นทรงประชวรหนัก แต่พระองค์ปณามขับไล่อาพาธนั้นให้สงบระงับด้วยความเพียรอิทธิบาท ครั้นออกจากโรคาพาธหายประชวรแล้ว ทรงแสดงชราธรรมแก่พระอานนท์ ว่า ณ บัดนี้เราผู้ตถาคตแก่แล้ว วัยล่วงได้ ๘๐ ปีเต็มบริบูรณ์ ทุกวันนี้กายตถาคตเหมือนเกวียนเก่าต้องผูกกระหนาบด้วยไม้ไผ่ มีพระอาการทรงนั่ง พระหัตถ์ทั้งสองปกพระเพลา เป็นปางที่ ๓๐

ปางที่ ๓๐ สำแดงชราธรรม

มีพระอาการทรงนั่ง พระหัตถ์ทั้งสองปกพระเพลา

เมื่อครั้งพระผู้มีพระภาคตรัสปริยายแก่พระอานนท์ว่า ผู้ใดเจริญอิทธิบาท ๔ ทำให้มี ทำให้เกิด ให้มั่น ให้เชื่องคุ้นดังยานให้คล่องชินชำนาญดีแล้ว ผู้นั้นเมื่อปรารถนาก็ควรอยู่ได้ตลอดกัล์ปหนึ่งบ้าง ฤๅเกินกว่ากัล์ปหนึ่งบ้าง เราผู้ตถาคตเล่า ก็ได้เจริญอิทธิบาท ๔ ทำให้เกิด ทำให้มี ทำให้มากมั่นในสันดาน ให้เชื่องคุ้นเคยดังยานคล่องแคล่วชำนิชำนาญดี ตถาคตเมื่อปรารถนาก็พึงอยู่ได้ตลอดกัล์ปหนึ่งบ้าง ฤๅเกินกว่ากัล์ปหนึ่งบ้าง เมื่อตรัสปริยายโอฬาริกนิมิตร คือ เครื่องหมายเป็นการหยาบ ๆ ไม่ลี้ลับล่วงวิสัยปัญญานัก พอผู้ฟังจะทูลให้เสด็จดำรงอยู่ตลอดกัล์ปหนึ่งได้ ก็แต่เผอิญให้พระอานนท์เขลามืนไป หาได้กราบทูลให้ดำรงพระชนม์อยู่ตลอดกัล์ปหนึ่งไม่ ครั้นได้ช่องมารเข้ามาทูลเตือนพระองค์ให้ทรงระลึกถึงพระวาจาที่ได้ตรัสปฏิญาณไว้แก่ตนแต่เดิมนั้น แล้วกราบทูลว่า บัดนี้ปริสัทสมบัติแลพรหมจรรย์ก็บริบูรณ์เต็มตามพระพุทธประสงค์แล้ว พระผู้มีพระภาคจงเสด็จดับขันธปรินิพพานเถิด ณ บัดนี้เป็นกาลสมัยแล้วที่พระองค์จะเสด็จดับขันธปรินิพพาน พระองค์จึงตรัสว่า ดูกรมาร ท่านจงมีความขวนขวายน้อยเถิด ไม่นานเท่าใดนักแล้ว โดยกาลล่วง ๓ เดือนแต่นี้ไปเท่านั้น เราก็จะดับขันธปรินิพพาน ตรัสแก่มารดังนี้แล้ว พระผู้มีพระภาคก็ปลงพระชนมายุสังขาร มีพระอาการทรงนั่ง ยกพระหัตถ์ขวาปลงพระชนม์ เป็นปางที่ ๓๑

ปางที่ ๓๑ ปลงพระชนม์

มีพระอาการทรงนั่ง ยกพระหัตถ์ขวาปลงพระชนม์

แล้วตรัสชวนพระอานนท์เสด็จประทับ ณ เมืองเวสาลี เวลาเช้าเสด็จเข้าไปบิณฑบาต ณ ภายในเมือง เวลากลับพอออกจากเมือง ยืนผันพระองค์ลาเมืองเวสาลีว่า เป็นการเห็นภายหลังที่สุดครั้งเดียวเท่านี้ มีพระอาการทรงยืนผันพระองค์เป็นนาคาวโลก กิริยาดังช้างเหลียวดู เป็นปางที่ ๓๒

ปางที่ ๓๒ นาคาวโลก

มีพระอาการทรงยืนผันพระองค์เป็นนาคาวโลก กิริยาดังช้างเหลียวดู

พระพุทธรูปปางประจำวันเกิด

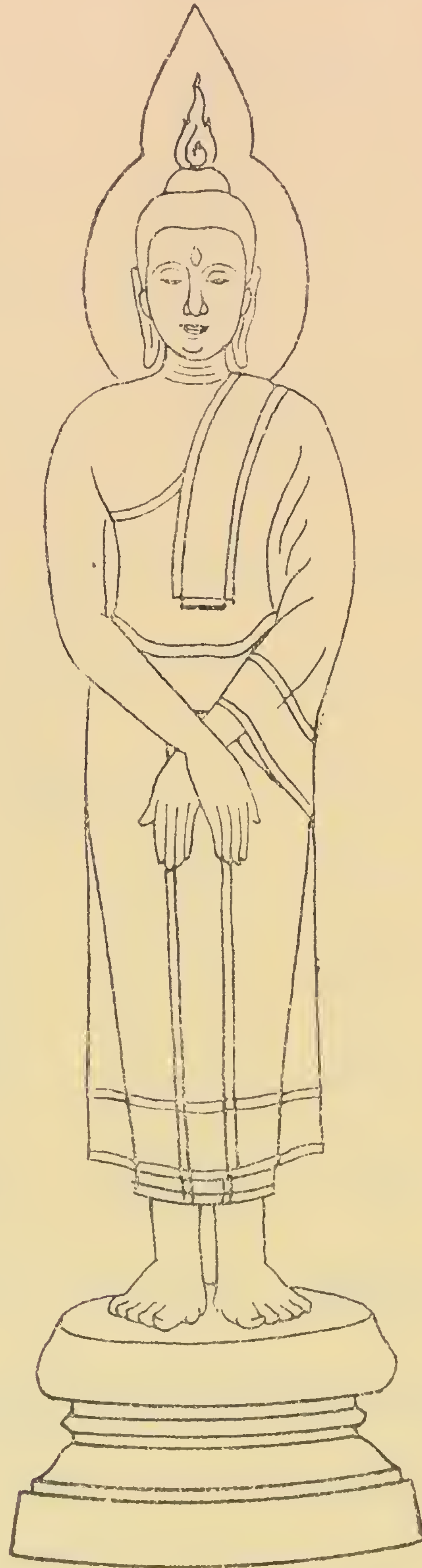
พระพุทธรูปปางต่าง ๆ ที่โบราณาจารย์ได้จัดให้มีไว้บูชาประจำวันเกิดนั้นก็เพื่อความเป็นสวัสดิมงคล และเป็นการเหมาะสมแก่จริตและอัธยาศัยของบุคคลซึ่งเกิดต่าง ๆ วาระกัน อันบรรดาจริตและอัธยาศัยของบุคคลนั้น ท่านว่ามีดาวพระเคราะห์ซึ่งมีกระแสธาตุต่าง ๆ ควบคุมจริตอยู่ซึ่งจะยังให้เกิดจริตและอัธยาศัยของบุคคลหนักไปตาม เช่นท่านจัดไว้ว่า พระอาทิตย์ ธาตุไฟ และพระจันทร์ ธาตุดิน ซึ่งเป็นผู้ให้กำเนิดและยังกำเนิดจริต มีจริตของเพศชายและเพศหญิง จริตหนักไปทางไหนย่อมอาศัยจริตในความควบคุมของดาวพระเคราะห์ดวงอื่นเข้าแทรกประกอบ

พระอังคาร	ธาตุลม	ควบคุม	โทษจริต
พระพุธ	ธาตุน้ำ	ควบคุม	ศรัทธาจริต
พระพฤหัส ฯ	ธาตุไฟ	ควบคุม	พุทธจริต
พระศุกร์	ธาตุน้ำ	ควบคุม	ราคจริต
พระเสาร์	ธาตุไฟ	ควบคุม	วิตกจริต
พระราหู	ธาตุลม	ควบคุม	โมหจริต

พระเกตุ วิญญาณธาตุ คอยรับกระแสธาตุของดาวพระเคราะห์ทั้ง ๘ ดวง

บุคคลเกิดวันใด พึงบูชาพระพุทธรูปปางใดนั้น ท่านว่าไว้ ดังนี้

บุคคลเกิดวันอาทิตย์ ดาวพระเคราะห์ที่ ๑ ธาตุไฟ บูชาพระพุทธรูปปางถวายเนตร ท่านยังความถึงเนตร คือ ตาให้เพ่งพิจารณาคุมสติเสียได้แล้ว ย่อมปลอดภัยปราศจากเคราะห์โศกไม่ตกอยู่ใต้อำนาจฝ่ายต่ำอีกต่อไป

ปางถวายเนตร

สำหรับผู้ที่เกิดวันอาทิตย์

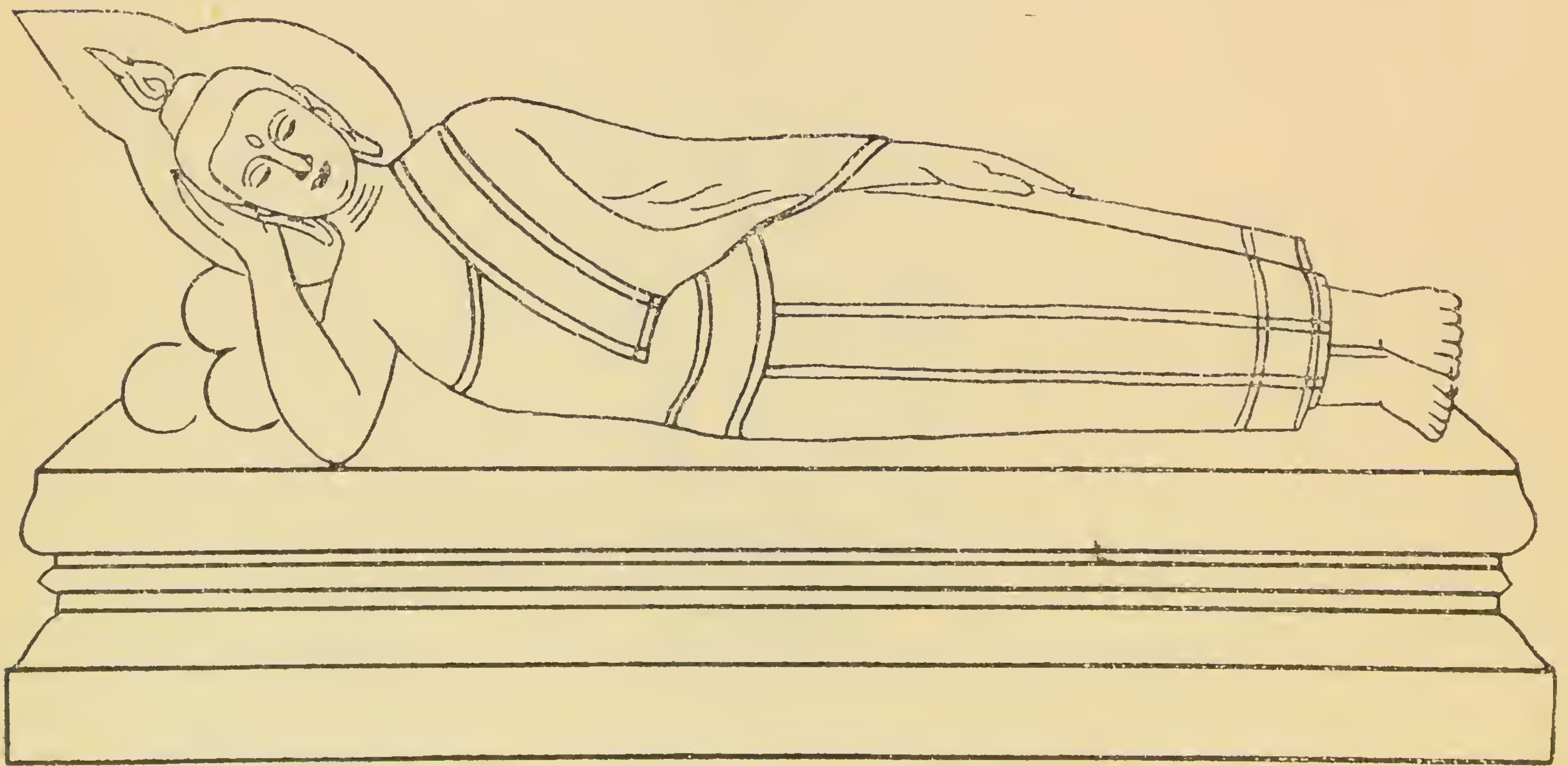
ปฏิบัติบูชา

บุคคลเกิดวันจันทร์ ดาวพระเคราะห์ที่ ๒ ธาตุดิน บูชาพระพุทธรูปปางประทานอภัย (เรียกกันว่า ห้ามญาติ) ห้ามญาตินี้ ท่านเทียบไว้ อันได้แก่ความโลภ โกรธ หลง ที่มีในนิสัยสันดานของทุกรูปทุกนาม ติดอยู่กับบุคคลโดยใกล้ชิดทุกวันทุกเวลา สนิทยิ่งกว่าญาติ ถ้าห้ามญาติที่ว่านี้เสียได้ก็จะบังเกิดสุข

ปางห้ามญาติ
สำหรับผู้เกิดวันจันทร์
ปฏิบัติบูชา

บุคคลเกิดวันอังคาร ดาวพระเคราะห์ที่ ๓ ธาตุลม บูชาพระพุทธรูปปางคันธารราษฎร์ หรือปางไสยาสน์ ท่านเทียบว่า พระปางคันธารราษฎร์นี้ หมายถึงเมื่อครั้งพระพุทธองค์ทรงขอฝนให้ตกยังพื้นปฐพี เพื่อก่อให้เกิดความชุ่มชื้นแก่สัตว์โลก ปางไสยาสน์ หมายถึง การยังความสงบสุข หรือนัยหนึ่ง พระองค์นิมิตถึงสายพิณเป็นข้อเปรียบ ในการปฏิบัติธรรมเป็นสายกลางไม่ตึงหย่อน ด้วยว่าดาวอังคาร พระเคราะห์ที่ ๓ นั้น ควบคุมโทษจริต ได้แก่ไฟ ย่อมคุกรุ่นอยู่เสมอ ทำให้จิตเป็นทุกข์ บุคคลผู้หวังความสุข จำต้องดับไฟร้อนนั้นเสีย ทำจิตเป็นกลางมองเห็นความสงบ

ปางไสยาสน์

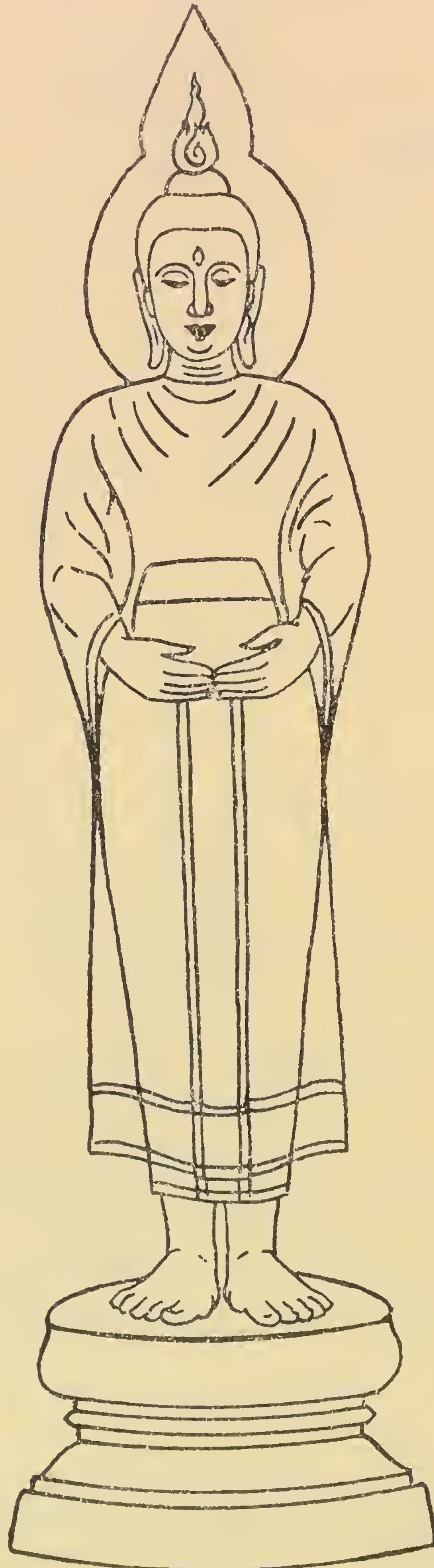
สำหรับผู้ที่เกิดวันอังคาร ปฏิบัติบูชา

ปางคันธารราษฎร์ (ขอฝน)

สำหรับผู้ที่เกิดวันอังคาร ปฏิบัติบูชา

บุคคลเกิดวันพุธ (กลางวัน ๖.๐๐ – ๑๘.๐๐ น.) ดาวพระเคราะห์ที่ ๔ ธาตุน้ำ บูชาพระพุทธรูปปางอุ้มบาตร ท่านเทียบการสำรวมอินทรีย์ดุจพระอุ้มบาตรเตรียมไปโปรดสัตว์

ปางอุ้มบาตร
สำหรับผู้ที่เกิดวันพุธ
(กลางวัน)
ปฏิบัติบูชา

บุคคลเกิดวันพฤหัสบดี ดาวพระเคราะห์ที่ ๕ ธาตุไฟ บูชาพระพุทธรูปปางสมาธิ ท่านหมายถึงการทำจิตให้เป็นสมาธิและปัญญาเป็นที่ตั้ง หากรำพึงว่าจะทำอะไรต่อไป ก็ให้ทำจิตเป็นสมาธิ

ปางสมาธิ

สำหรับผู้ที่เกิดวันพฤหัสบดี ปฏิบัติบูชา

บุคคลเกิดวันศุกร์ ดาวพระเคราะห์ที่ ๖ ธาตุน้ำ บูชาพระพุทธรูปปางรำพึง กล่าวคือให้พิจารณาการด้วยอาศัยสติสัมปชัญญะและความไม่ประมาท ปราศจากจริตอันชั่ว ซึ่งได้แก่ราคจริตในความควบคุมของดาวศุกร์

ปางรำพึง
สำหรับผู้ที่เกิดวันศุกร์
ปฏิบัติบูชา

บุคคลเกิดวันเสาร์ ดาวพระเคราะห์ที่ ๗ ธาตุไฟ บูชาพระพุทธรูปปางนาคปรก ยังความถึงนาคราชวงขนดทำพังพานปรกพระเศียรพระผู้มีพระภาค เพื่อป้องกันฝนและลม บุคคลนั้นจะต้องอาศัยวิริยะความเพียรกล้า ประกอบขันติ มีอุเบกขาความเฉย จึงจะเกิดมรรคผลในบั้นปลาย

ปางนาคปรก

สำหรับผู้ที่เกิดวันเสาร์ ปฏิบัติบูชา

บุคคลเกิดวันราหู (วันพุธกลางคืน ๑๘.๐๑ น. — ๕.๕๙ น.) ดาวพระเคราะห์ที่ ๘ ธาตุลม บูชาพระพุทธรูปปางมารวิชัย หรือปางป่าลิไลย พระปางมารวิชัย นั้น ท่านหมายถึงพระพุทธองค์ได้ชัยชำนะมารที่ผจญพระบารมีสิบทัศน์ ซึ่งทรงถึงความบริสุทธิ์ปราศจากกิเลสาสวะ พระปางป่าลิไลย ท่านหมายถึงพระพุทธองค์เสด็จหลีกไปจำพรรษาอยู่ที่ป่าลิไลยแต่ลำพัง เนื่องจากการวิวาทของพระภิกษุสงฆ์ บุคคลที่เกิดโมหจริต จะพึงเล็งเห็นอนัตตา พยายามข่มให้โมหจริต ในความควบคุมของดาวราหูหมดไปแล้ว จักเกิดสุข

ปางมารวิชัย

สำหรับผู้ที่เกิดวันพุธ (กลางคืน) ปฏิบัติบูชา

ปางป่าลิไลย

สำหรับผู้ที่เกิดวันพุธ (กลางคืน)

และผู้ที่พระราหูเสวยอายุ ปฏิบัติบูชา

บรรดาจริตและอัธยาศัยของบุคคลนั้น บางอาจารย์กล่าวเทียบไว้ให้เห็นผิดแผกแตกต่างกัน และหนักเบาตามกำหนดวัน ว่าดังนี้

วันอาทิตย์ ธาตุไฟ ใจร้อน สติปัญญาเฉลียวฉลาด มีอำนาจ มีคนเกรงกลัว ยุติธรรม

วันจันทร์ ธาตุน้ำ ใจเย็น สติปัญญาน้อย รักศิลปะและดนตรี ใจอ่อนและไม่แน่นอน รวนเร มีเสน่ห์

วันอังคาร ธาตุไฟ ใจร้อน โมโหร้าย โกรธง่ายหายเร็ว ใจน้อย

วันพุธ (กลางวัน) ธาตุน้ำ ใจดี มีความตั้งใจไม่แน่นอน ชอบเปลี่ยนแปลงและย้ายที่อยู่เสมอ เจ้าคารมและสำบัดสำนวน ใจร้อน โมโหร้าย

วันพฤหัสบดี ธาตุไฟ (กลางวัน) ธาตุน้ำ (กลางคืน) ใจเร็ว แต่ฉลาด มีไหวพริบ สติปัญญาดี โอบอ้อมอารีและยุติธรรม

วันศุกร์ ธาตุลม (กลางวัน) ธาตุดิน (กลางคืน) สุภาพอ่อนหวาน แต่เวลาโกรธรุนแรง หยาบคาย ใจร้าย อำมหิต

วันเสาร์ ธาตุดิน มักเป็นคนเจ้าทุกข์ เศร้าโศก ปกปิดความลับ ไม่ค่อยเปิดเผย ชอบในทางนักเลง ขี้เหล้าเมายา เสเพล

วันราหู (วันพุธ กลางคืน) ธาตุลม ใจรวนเร ชอบทางนักเลง ใจร้าย ทุกสิ่งทุกอย่างคล้ายวันเสาร์

อนึ่ง จริตและอัธยาศัยของบุคคลที่ผิดแผกเพิ่มถ่วงหนักเบาจากประจำวันเดิม ท่านว่า สืบเนื่องจากการเข้าแทรกของกระแสธาตุดาวพระเคราะห์วันอื่นประกอบร่วมด้วยตามระยะกาลเวลา อันเป็นกำหนดของทางโหราศาสตร์ว่าด้วยการเสวยอายุของดาวนพเคราะห์ ดังสำหรับผู้ที่ถูกพระเกตุเสวยอายุ ปฏิบัติบูชาพระพุทธรูปปางสมาธิเพชร ท่านว่าจะเจริญสุขยิ่งนัก

ปางสมาธิเพชร

สำหรับผู้ที่พระเกตุเสวยอายุ ปฏิบัติบูชา

พิมพ์ที่โรงพิมพ์รวมมิตรไทย สี่แยกแม้นศรี สพานดำ พระนคร โทร. 812411
นายประวิทย์ มาสกุลรัตน์ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา 2511